

Minder fra en barsk tid - fortalt af lærer ved Tørring Skole, A. K. Larsen

A. K. Larsen var min lærer i Tørring Skole i årene 1947 til 1962.

Her er hans beretning om en barsk tid, dels for forældrene, og siden, da han var tjenestedreng på landet.

I min tid som bogtrykker, henvendte Larsen sig til mig - med en stak stilehæfter. Det var hans erindringer fra barndom og ungdom.

Han ville gerne have udgivet en bog med historien. Men prisen for indskrivning og trykning m.v. var for høj.

Siden er jeg kommet i kontakt med et barnebarn af lærer Larsen, og jeg fik frie hænder til at offentliggøre beretningen. Nu kan enhver, der har lyst, læse en sandfærdig og dramatisk historie om hyrdedrengen og hans nærmeste.

Erindringer

Anders Kristian Larsen

Introduktion

En ensom fars beretning
efter at døden har gjort sin høst

En ny tilværelse

Pigen

Det nye hus

En hyrdedrengs erindringer:

Barnet

Drengen

Råmateriale venligt udlånt af

Hans Kristian Mikkelsen

Redaktion, tilrettelæggelse og
indskrivning
Johs. Wienberg-Larsen

Anders Kristian Larsen

Født 11. april 1894.

Tog lærereksamen fra Jelling Seminarium 1919.

Samme år ansat som andenlærer i Strellev Skole ved Ølgod.

1. november 1924 ansat som enelærer ved Tørring Skole nær Ry

i daværende Alling-Tulstrup Kommune, samtidig blev han organist ved Alling Kirke.

Gift med Marie F. Iversen 24. april 1925.

Død i Ry 30. april 1977

A. K. Larsens far, Niels Larsen, født 1838

i beretningen »N. L.«

Pigen, Karen Sofie, født 1867

»K. S.«

Barndomshjemmet og egnen

Omkring 1900. Barndomshjemmet - husmandshjemmet - lå nær kirkebyen Kongsted. Den ligger midt i sognet med kirke og kirkegård som midtpunkt.

Fire veje, omtrent i retning efter verdenshjørnerne, fører ind til og ud fra den. Vejene snor sig efter det bakkede landskab, og et piletræ - en gammel poppel - står nu og da ved disse veje og markerer vejen og grøften.

Ved kirkegårdens sydvestre hjørne deler vejene sig. Hvor den østlige vej ud af byen begynder, ligger præstegården ved vejens sydside. Præsteboligen er anselig med røde mure og tag af skifer. De tre udlænger er bindingsværk med mur af de rå soltørrede lersten, det mest almindelige murmateriale. Længerne er holdt smukt hvide ved kalkning, og udhusene er tækket med strå, som de fleste beboeres huse ud over by og land.

Der er en stor have til præstegården langs den østgående vej, gamle træer og plæner, bede o.s.v. Neden for haven på samme side af vejen ligger skolen, hvis hovedfløj også er fornemmere end almindelige huse og gårde, og her bor førstelæreren. Skolepladsen er en større kvadratisk flade, som er indrammet af en længe i sydsiden og en i vestsiden. Til vejen er legepladsen åben med lidt beplantning til vejen. I sammenbygningen af de to gamle længer er der også skolestue med beboelse. Her virker og bor andenlæreren. Skolehaven ligger syd og øst for skolens bygning; den er stor og rummelig og danner ligefrem en fortsættelse af præstehaven.

Her ved vejen øst ud af byen, på sydsiden, ligger en gård, og på nordsiden af vejen, op til kirkegårdens østmur, ligeledes en gård. Og op til denne atter et gårdsted.

Så kommer bryggeriet, og som punktum for bebyggelsen til denne side ligger en smedje. På hjørnet mellem den vestgående vej og den nordgående ligger en større købmandshandel: Kolonial, korn, træ - og lidt manufaktur. Købmandsbygningen er opført af gule sten og har tegltag. Drejer man ind i gården ad den nordlige indkørsel, har man på sin højre hånd først brændsel, så stald og så kornlager og sidst trælager. Der er kælder under butiksløkalerne, hvor der også er lager. Derfor skal man op ad mange trin for at komme ind i butikken.

Videre ad vejen norden ud langs kirkegårdsmuren i den vestre side ligger en gammel gård med stuehusets facade langs vejen, og så kommer man til høkeren, der bor i et toetages hus med butik og lager i stuen (kælderen). Her må man nedad trin for at komme ind. Den øverste del af huset, førstesalen, ser ret ubeboet ud. I vinduerne står kobber- og messingsager til udstilling, hvilket røber, at høkeren er samler af gamle ting. Ved kirkegårdsmurens nordvestre hjørne ligger også en toetages bygning, som høkeren også ejer. Den ser nærmest ubeboet ud, men også her står gammelt husgeråd i vinduerne. Fortsætter man videre norden ud af byen, ligger små huse side om side, og på den østre side ligger det gamle bageri, og i fortsættelse bor snedkeren. Endnu inde i byen foretager vejen en drejning mod vest for igen at tage nordlig retning ud af byen.

Her ved drejningen på højre hånd ligger en gård opført i solid kampestensmur, endogså stuehuset.

Ved siden af gården - i retningen vest-øst - ligger et lavt langt bindingsværkshus, en beboelse for enlige mennesker i små lejligheder. På vejens venstre side overfor gården ligger atter en bygning af lidt fornemmere udseende, gule sten til mur og tag af skifer. Så drejer vejen atter mod nord og på venstre side ligger »hospitalet«, et solidt større hus, som er bestemt til husly for gamle og familier, »der havde svært ved selv at skaffe sig tag over hovedet«. Og så er man nået gennem byen til den side også.

Kom man til byen fra sydsiden, lå på en bakke foran byen møllen. Der er landbrug til, men selve møllen er stor og anselig, og den maler næsten døgnet rundt korn til gårdmænd og husmænd i det hele sogn.

Hvor vejen nærmer sig byen, og en mindre vej går østerud, ligger forsamlingshuset, der er nyt. Stor sal og lille sal og køkkenrum. Derefter skrædderens hus med facade langs vejen; så et gammelt »langhus« med gavl til vejen, endvidere et gammelt hus med facade til vejen, og når hertil kommer et nyt hus - sadelmageren - og en gammel gård, er man nået til præstegårdens møddingsplads.

På vejens anden side bor urmageren og op hertil det nye bageri.

Lidt mere sydligt ligger et daglejerhus. Her bor Lars, der »med hamren må forvandle de hårde sten til brød«.

I de første år efter 1900 blev bygget mange nye huse: Andenlærerens skole og bolig, købmandsforretning og mejeri. Lidt senere igen »forskole« og næringsdrivende og håndværkere. Senere igen maskinsmed og brugsforening.

Født under åget,
bar det villigt,
og kastede det aldrig fra sig.

1889

*»Hold om dit hjerte altid åbent vandet!
Det vismandsord totalt må verden sande.
Er hjertet varmt, får intet fejlgreb vægt.
Så heller' hed i fejl, end kold korrekt«!*

Det var ind under jul. Om en uge har vi julen. N. L. er på vej hjemad fra dagens arbejde. Han har svunget plejlen den hele dag. Ja, i en hel måned har han tærsket rug hos Peder Poulsen.

Det faldt ham let nok at arbejde, og alligevel, i den fugtige december ville slaglen ikke blive blank. Den var grumset, beskidt, den lignede ens arme og ben, som de så ud, når man i høstens tid, efter en travl og god høstdag, vendte hjem.

Så var det noget andet at svinge plejlen i frostvejr. Så blev slaglen blank, og kernerne sprang livligere.

Nå, frostvejret og vinteren kom vist nok. Det milde vejr var godt. Det sparede da på brændslet.

N. L. er kommet over bækken. Han går over markerne; det må en daglejer godt; man skal bare passe på, at man ikke træder stier på fremmedes jorder.

Nu går han igennem mellem skolens længer. Hvor dog hans fodtrin synger, her imellem de to længer. Den ene længe er skolehuset og den anden er skolens lade.

Der er da lys i et vindue hos lærer Jensen. Da han går over gårdspladsen, lyder hans fodtrin bestandig klart, og nu er han ude forbi stalden.

Der lød et dybt drag, et pust, der inde fra stalden. En ko lagde sig i velvære til ro for natten - det var en kær lyd.

På den gode markvej falder gangen let. Fodtøjet er ellers træsko - af bare træ - med et blankt blikbånd over vristen. Men de er holdt i orden med beslag, jo, derfor falder fodslaget så let.

Så forlader han vejen og går ind over marken. Han træder nu på sin egen jord. En husmandslod på tre tønder land er, hvad han kan kalde sit. Der er et lille bakkedrag, før han når sit bosted. Da han er på det lille højdedrag et hundrede alen fra sit hjem, står han stille og siger: »Er du her ikke, lille mis«?

»Miav« siger katten og stryger sig op ad hans ben. Han tager katten i sin favn og den spinder af velvære og er tryk i at lade sig bære hjem.

Ved brændehuset, der også har et lille rum til hønsene, sætter han katten ned på jorden, idet han siger: »Vi skal jo have lukket for hønsene«. Så lukker han den lille lem indvendig, går derefter ind i brændehuset og åbner den lille dør ind til hønsene. Han mærker op på pindene. Hånden går varsomt hen over hønsene, der bare giver en lille tilfreds lyd ved berøringen. Han erfarer med tilfredshed, at de er der alle, også de fire »hønniker«, som en tid havde tilbøjelighed til at sætte sig ude i træerne. Så lukker han døren til brændehuset og

går de få trin ned til sit bo.

Det passer sådan nu, at han først kommer til stalddøren. Han åbner den; der er ingen ting derinde, hverken ko eller gris. Men så skal der jo være stilhed. Han har vænnet sig til mørket. I hjørnet ved bagvæggen i stalden - og skillerummet til svinestien - skal værktøjet, skovl og greb, stå. Jo, det står der! I stilheden spinder katten, og han tager den op til sig, idet han siger: »Ja, så går vi igen«.

Den næste dør fører ind til et lille rum, hvor en fedekalv skulle have sin plads, men der er ingen, og stilheden opfordrer til at gå videre.

Så åbner han ind til loen. Da han står derinde, brydes stilheden af puslen i kornet, der ligger fra gulv til hanebåndene. »Ja, her er nok mus eller rotter, lille mis! Nu kommer julen, og så skal jeg tærse hjemme. Så kan du komme til at hjælpe mig«.

Den lydelige spinden fra katten er tilsagn om at ville være med.

Da han går videre ad den grove brolægning, når han snart den flade sten, der udgør trappen foran døren ind til beboelsen.

Inden for døren er der - efter forholdene - et større rum, som både er gang, vaskehus og køkken. Nogle skridt indad, bort fra døren, støder man på et forhæng af groft sækkelærred. N. L. drejer forhænget lidt til side og ser ind i den åbne skorsten. Han kigger op og ser med tilfredshed, at himlen er lysere end det indendørs mørke. Han famler efter trefoden i bunden af ildstedet.

»Jo, den står, som den skal«. Så mærker han på væggen. »Jo, ildragen og ildtangen og stegepanden hænger på deres plads«.

Han bevæger sig nu rundt i rummet og finder alt i orden. Så går han ind i stuen; de to små fag vinduer viser sig tydeligt i den mørke aften. Da han har stået lidt, åbner han døren ind til sovekammeret. Der er bare et fag vinduer, som også viser sig lysere end mørket.

Beboelsen er ikke stor; men man kan da gå rundt i huset. Han går frem i sovekammeret og føler med en hånd ved sengen og finder, at det er, som det var, da han forlod det i morges.

Henne ved vinduet og bort fra sengepladsen kommer man hen til en lille dør, der fører ind til spisekammeret. Ja, det var godt, at han i sommer havde lagt cementgulv her.

Han går gennem spisekammeret uden at støde på noget og åbner så den anden lille dør og står atter i køkken og gang.

Der var koldt på den cement og på brolægningen. Da han atter står i stuen, finder han slæberne, som har sin plads ved kakkelovnen. Han trækker armstolen med den flade pude frem til bordet og sætter sig, idet han hviler armene på bordet. Så ser han ud i natten.

Ved hans ene ben pusler katten. Den gnider sig den ene vej og så den anden, idet den bestandig spinder. »Ja, kom så op hos mig, mis«, siger han og løfter den op i sit skød, hvor den hurtigt lægger sig til rette og giver en behagelig varme fra sig.

Det er en kat ud over det almindelige. Den har tre farver. Ja, så er det en hunkat; for i kattens verden er det kun hunkatte, der har tre farver. Den er sort, brun og hvid. Det sorte og brune er det alt dominerende ad dens ryg og sider; her veksler sort og brunt i pletter og striber og danner en smuk sammensætning; det hvide indskrænker sig til bryst og forpoter og en lille plet på bugen. Hertil kommer, at den er et kraftigt eksemplar af racen, spændstig muskulatur, en kraftig hale og nu ved juletid trind og blød.

N. L. har siddet en stund og set frem for sig. Han har ladet sig varme af katten, der har sovet hele tiden, siden den fik leje i hans skød.

Et vindstød rusker i yderdøren, et sus i de store asketræer fortæller, at blæst er ved at rejse sig; det har ellers været stille vejr i flere dage.

»Nå, lille mis! Lad os gå til ro. Jeg har jo fået min nadver, hvor jeg arbejder. Hvad du har fået, ved jeg intet om, men du har vel fået nogle mus. I morgen skal jeg have en krukke mælk, og så skal du få din portion«.

Så gik de udenfor. Katten listede med ind igen. N. L. løftede låget på den store klædekiste og følte, om klædestykkerne lå som sidst, han havde set til tøj. Han fandt intet foruroligende og gik i seng uden at have gjort ild på og uden at have haft lys tændt. Katten hoppede op og lagde sig ved fodenden og fungerede som en behagelig varmedunk, og nattens stilhed og søvnens ro gik sammen i skøn forening. Huset hvilede videre med sin ejer.

Og det blev morgen den næste dag.

N. L. lå i den mørke morgen og holdt andagt. Han havde sovet godt, og da han havde strakt sig nogle gange, følte han sig udhvilet og veloplagt. »Tak, min himmelske Fader, og vær hos mig i denne dag«.

En stump af en morgensalme kom over hans læber: »Og når endt er tid og dage, lad mig evig være din. Lad min synd og sorg og klage smuldre med mit jordeliv«.

Pludselig gav Bornholmeren sig til at slå. Tim - tim - otte slag; det gik hurtigt. N. L. rejste sig og svang benene ud af sengen. Idet han rejste sig, mærkede han et hold i højre skulder og overarm. Nå, det var vel tærsk«værk«. Efter lidt bevægelse mærkes det ikke videre generende.

Katten er også oppe. Ja, nu har de jo malket for noget siden, men mælken kan han bare hente; for han havde indleveret »dunden« i forvejen. Katten går med og bier uden for porten.

Så er de for hjemadgående. Katten får straks sin mælk i det lille lerfad, og det er kærkomment. N. L. gør ild på i kakkelovnen, hvor der er kogerum. Snart er noget af mælken til kog på ringene. N. L. skærer nogle skiver brød i små terninger og kommer i et fladt lerfad. Den kogende varme mælk hældes over brødet.

En liflig lugt stiger op fra den tilberedte morgenmad. Han finder træskeen ved vinduet og nyder sit måltid med stort velbehag.

Nu mærkes også varmen fra kakkelovnen, og der er rart i stuen. Dagen er kommet ude og inde - decemberdagen - grå og diset, men altså efter årstiden mild. Det syder henne i kakkelovnen. Det er nogle sødæbler, der ligger i kogerummets bagvæg. Han vender æblerne, så de får varmen på modsat side. Æblerne bliver altså stegt på den måde, og efter, at han har nydt mælk og brødet, spiser han alle de varme æbler og er nu mæt. Han folder hænderne et øjeblik og siger tak for mad.

Så får hønsene vand og æde, og dagen, søndagen, er hans med tilbud og krav. Kan han nå det? Der var gravene at ordne; men det kan ikke nås før kirketid. Så må han have gjort dem i stand før julen.

Til hans bo hører endnu en stue, øverstestuen. Det er den største stue i lejligheden. Døren til øverstestuen er i dagligstuens østvæg. Da han åbner den, mærker han, det er koldt. Her er ingen kakkelovn. Øverstestuen har tre ydervægge med vinduer i alle tre sider nord, øst,

syd. Der er ikke meget bohavede, et bord og et par træstole og så klædeskisten.

Han åbner det tunge låg, og øverst ligger hans kirketøj: benklæder, vest, frakke, halsklæde og hat. Han tager det hele med sig og går ind til varmen i den lune stue, hvor han ifører sig det. Skoene stod også inde i kulden. Det havde været rart, om de havde stået ved kakkelovnen; men nu må han tage dem på, som de er. Det har ringet første gang.

Salmebogen i lommen, stokken i hånd, og så er han på vej til kirke.

Den halv fjerdingvej til kirke går let nok. Der er andre folk på kirkevej. N. L. indhenter ingen og venter heller ikke på dem, der kommer et stykke bagude. Kirkefolket er i mørke klæder - både mænd og kvinder.

Mændene går i de langeskødede frakker af det svære hjemmegjorte vadmel eller de svære sorte klæder, som engang har kostet en formue, og som nu - efter mange års henrunden - ville have skinneth, reflekteret i det grønne, hvis solen havde skinneth. Og kvinderne, deres kjoler er vide og fodlange og hver især må de med venstre hånd holde kjolen op fortil og bagtil for at kunne gå frit.

Det samme jordvindende tempo holdes hos mænd og kvinder; men kvinderne tripper af sted og bruger mange flere skridt.

N. L. filosoferer en smule over mennesket i almindelighed og sig selv i særdeleshed. Der er mennesker, der ikke går i kirke, og der er nogle, som dog gør det. Der er mennesker, der bander, og der er mennesker, som ikke bander. Der er højrostede og stille mennesker. Der er lukkede og åbne ansigter.

Der er alvorlige og der er milde. Der er hårde sind og bløde sind. Der er onde og der er gode. Ja, der er mange slags mennesker, og dog: Der er nok kun to slags mennesker.

Der er dem, Gud ikke har taget i, og der er dem, Gud har taget i.

Så ringes der sammen. Han er ved kirken. Det var rart at få en plads i nærheden af en af varmeovnene i det store kirkerum; men det lod sig nok ikke gøre.

Han fandt en plads, og behagelig lunhed var der derinde frem for udenfor.

- Vor Herre Forlade mig - ! Hvor var mine tanker henne. Det var nok mig selv alt sammen.

En salmelinie: Forbarm dig over støvets kår... steg frem i hans sind. Så begynde gudstjenesten.

N. L. gemte sig bare. Han hvilede sin pande på sine hænder, som han støttede på ryglænet til stolen foran, og sådan sad han under salmesang og prædiken. Når ordet lød fra alteret, fulgte han den øvrige menighed ved at rejse sig.

Epistelen til fjerde søndag i advent: »Glæder eder i Herren altid; atter siger jeg: Glæder eder! Eders sagtmodighed vorde vitterlig for alle mennesker! Herren er nær. Vær ikke bekymrede for noget, men i alle ting lader eders begæringer fremføres for Gud i påkaldelse og bøn med taksigelse; og Guds fred, som overgår al forstand, skal bevare eders hjerter og eders tanker i Kristo Jesu«.

N. L. følte sig oplivet ved at være i kirke. Hvor var dog epistelen køn. Nå, den kunne han fordybe sig i, når han kom hjem. Det ville der blive god tid til.

Da gudstjenesten er forbi, går han ud som en af de første. Han går ad gangen langs kirkens nordside hen til dens nordøstre hjørne. Der, nogle få skridt fra gangen, er gravene. Han står et øjeblik - bøjet, stille. Så går han igen tilbage ad samme gang. Præsten står på trappen foran kirkedøren. Han har hilst på kirkegæsterne, dem, som ikke havde alt for travl med at komme af sted. Nu rækker han hånden til N. L., og de veksler stiltiende

håndtryk.

Så er han hjemme.

Det er ikke svært at få lavet noget middagsmad. De rare gårdmandsfolk har givet ham noget med hjem til om søndagen.

- N. L., vil du ikke ud hos os og spise til middag på søndag? Eller vil du hellere have noget med hjem og så selv varme det?

- Tak, så vil jeg gerne have noget med hjem, lød svaret.

Det var jo slagtetid op under jul, og det var ikke småting, en husmoder på gården gav ham til hans egen husholdning.

- Tag en skål med, lød det i slutningen af ugen, så kan du varme ærterne, så du kan få lidt søbemad på søndag som vi andre.

I en dyb skål, som var overbundet med et tørklæde og sammenbundet i hjørnerne to og to, så der var balance, blev maden båret hjem og sat ind på gulvet i spisekammeret.

En glad giver var husmoderen, og en taknemmelig modtager var N. L.

Der stod mange ting på gulvet: blodpølse på ét fad, ribbensteg og medister på et andet, og der var flæsk og sylte på et tredje. Gårdmandskonen, hvor han havde arbejdet gennem længere tid, gav ham næsten stiltiende pakken under armen, når dagens arbejde var slut.

- Værsgod! Tag du det med! lød det på hendes kønne, naturlige måde.

Katten viger ikke fra ham, nu han er hjemme; så den lever højt om søndagen.

Kakkelovnen bliver passet godt. Her skal være varmt, det giver hygge. Den store stilhed, som omgiver ham, føles ikke som tomhed. »Glæder eder i Herren altid. Atter siger jeg: Glæder eder!«

Og glæde og fred omgav ham. Han satte sig i armstolen. Der hang piben på væggen. Skulle han tænde den. Nej, han havde ikke røget i lange tider. Han så ud ad vinduerne.

Det er mod syd. Der er en lille nyttehøns; den ligger lidt højt. Der går fjerkræet. De er flittige alle, både de gamle og de unge høner. Der er et par stykker af de gamle, der er godt røde i hovedet; de skulle snart kunne begynde, og kammen vokser også godt på hønnikerne.

Decembersolen har kæmpet med gråvejret hele dagen. Nu lykkes det. Solen bryder igennem og forgylder den korte dag. Han må ud. Så snart hønsene hører ham, kommer de farende.

To af de gamle viser sig især trygge, som om de ville sige: »Ja, vi har fortjent et lille foder; vi har lagt æg i dag«.

Han henter lidt korn i kasteskovlen og strør det på stenbroen, og energisk opsamler »putterne« hvert korn.

Han bliver nysgerrig og går hen og ser efter i rederne. Jo, der ligger 2 æg. »Det var da storartet«, siger han.

Øjeblikkelig får han lyst til at gøre rent i det lille rum. Der bliver strøet med sand og avner på gulvet, og rederne får ny halm, rigtig drejet i leje. Nu venter han flere æg de følgende dage.

Han står en stund der ved brændehusets sydgavl og ser op over sin mark. Jo, der er efterårspløjet. Fire skifter ligger sorte og våde. Tre skifter ligger i græs, og det er grønt på hans mark som på de andres.

Rugen er meget kraftig. Man siger, den kan blive for kraftig. Ja, det er også mærkeligt, at

det endnu ikke har været videre frostvejr i dette efterår.

Fra rugen, som han står lige ved, hopper pludselig et lille brunt dyr. Det er bruden, den lille lækat. Den gemmer sig i det høje dige med de høje asketræer.

»Du skal have lov til at være her«, siger han, »for du tager jo også mus. Men pas på katten, at den ikke tager dig, for frænde er frænde værst«!

I brændeskuret står brændet pænt i stabler i den ene side, og i den anden ende af rummet står tørvene også pænt ordnet, og midt imellem ved østvæggen ligger noget risbrænde. På vestvæggen hænger saven og ved gulvet står lidt værktøj, et par økser, en spade og en hakke.

I de nederste lægter til taget, som man let kan nå op til, er fastklemmt det øvrige værktøj, en økse, der bruges til fremstilling af et trug til høns, kalv og gris; det kunstfærdigste var vel nok dejgtruget. Det var lavet af piletræ. Så var der et par stemmejern, nogle gamle bor og en båndkniv. Bordsvinget havde sin plads på en knag på væggen og foran stod skærebænken og savbukken.

Det var simpelt værktøj sammenlignet med det, en håndværker brugte, men ved hjælp af det lavede han, hvad der gik itu og trængte til fornyelse, skafter, slagler m.m.

Han tager en halv snes tørv med ind; han lægger dem til rette på sin venstre arm, så han har den højre fri til at lukke døren. Ja, det var godt, han fik lavet de tørv i sommer. Mosen »Store Lyng« lå nær ved, bare hen forbi Fattiggården og videre ad vejen til møllebyggerens hus; så gik det nedad ad en markvej, stejlt nedad og så var man i mosen.

N. L. havde ingen mosepart, men af en lodsejer købte han et hul, en bæk. Det dynd havde kostet 4 kr., men så havde han også fået 2000 tørv.

Han havde været i mosen i den gode sommertid før høst, da gårdmændene ikke spurgte efter husmandens arbejdskraft. Ja, der var liv i mosen i de lange varme sommerdage. Gårdmanden mødte med hest og alt sit mandskab. Hesten drejedes rundt i dyndet i æltehullet og gjorde tørv til den passende vælling ved tilsætning af vand. På sluffen var anbragt et kar med vand; også ved hestens trækraft blev det ført hen til liggepladsen. Men husmanden æltede dyndet med fødderne og kørte det med trillebøren til liggepladsen. Husmandens form rummede 24 tørv, og det var vel nok fornøjeligt at lægge tørv ud og se, hvor tørvebedet voksede.

Da han har fyret og mærker varmen og lugten fra tørvne, kommer en klar mindelse om dagene i mosen og arbejdet der. Det sad i næsen - og langt længere inde: Det gærende omdannende liv, som mosen var, mosens vegetation med buskads, siv, græsser og blomster, alt samlede sig til en krydret, liflig em, der fik ham til at mindes sliddet, sveden, ja endogså, hvordan mosevandet smagte.

Dagen var kort. Mørket har sænket sig. Katten ligger på gulvet foran kakkelovnen. N. L. sidder i armstolen i sin yndlingsstilling ved bordet. Ilden luer i kakkelovnen, og gennem træk-hullet kaster luen et roligt flakkende skær han ad gulvet og ud i stuen, så vinduerne af og til får skær af belysning. N. L.s tanker kredser om dagens epistel: Opfordring til glæde! Opfordring til mildt sind; thi Herren er nær. Så var der det med freden, der skulle overgå ens forstand. Ordet og tanken var ham ikke fremmed. Mange gange, når tanken skulle og ville ordne hans tilværelse, blev han bare mere urolig. Arbejdet og lidt samkvem med andre

mennesker gjorde tilværelsen let. Men i ensomheden måtte kampen for fred i sindet udkæmpes. En salmelinie steg frem i hans sind:

*Vor forstand i mørkets bånd
kan jo ikke sandhed kende,
uden din den gode ånd
vil sit lys i os optænde;
godt at tænke, tale gøre,
dertil må din ånd os føre.*
(406)

Så kom roen og tilfredsheden ved at overgive sig i den Almægtiges varetægt atter til ham! - Han rejste sig og tændte et lys. Så trak han rullegardinerne ned, og mørket var lukket ude. Rullegardinerne var af lærred med billeder på, det ene billede var Kronborg, det andet Fredensborg, og i sort tegnede de to slotte sig meget naturtro på det grå lærred.

Han tog lyset med sig, gik gennem sovekammeret og ud i spisekammeret, hvor han indtog sin aftensmad.

Han satte sig atter i stolen, og fra avismappen fremtog han »Ugens Nyheder«. Han holdt ingen aviser; der var ingen grund til at give penge ud til det. Men »Ugens Nyheder« holdt han; det ville han ikke undvære. Der stod så megen køn læsning i det. Det var for ham opbyggeligt stof, og så stod der i små notitser oplysende ting fra andre lande og allehånde forhold.

Bornholmeren slog ni raske slag. Så gik han ud. Han havde vist glemt at lukke for hønsene; det skulle også gøres. Der var ingen stjerner; men vejret føltes ikke så koldt, og vinden holdt sig endnu i vest. Døren stod lidt på klem, mens han var henne ved hønsene. I døren stod katten, og den ville ind. Det fik den lov til. Så satte han krogen på, gik ind gennem stuen til sovekammeret, lod døren fra stuen stå på klem, så stuens varme kunne lune i sovekammeret, og så blæste han lyset ud og gik til ro.

Dødens høst

Julen

Den næste dag er N. L. oppe, da Bornholmeren fører de 7 slag frem. Han er hurtigt i tøjet og lægger lidt korn op til hønsene, der endnu ikke har tanke for, at morgenen forestår. Så får mis lidt mælk i sit fad, sat ud på loen, og nu er han på vej til Peder Poulsens tærskelo. Meget svagt lys fra gårdene fortæller, at morgenarbejdet er i fuld gang de fleste steder på hans vej.

Hos Peder Poulsen får han morgenmad, straks han kommer. I de mørke morgener giver man sig god tid, og klokken bliver let 8, før han er på loen. Det er endnu mørkt; men han har let ved at komme i gang med plejlen, og nu lyder den kvikke og regelrette sang af plejlen ud fra loen, og omsider dages det.

Ved middagsbordet siger gårdmandskonen:

- Nu venter vi da, at du bliver hos os juleaften, N. L.?

- Jeg siger tak, men så bliver jeg nok hjemme i morgen, siger N. L. For jeg skal have tærsket lidt til hønsene, og så skal jeg op på kirkegården og ordne lidt inden julen. Og derved blev det.

Dagen efter arbejder han altså for sig selv. Morgenmaden, og hvad dertil hører, er til side. Han lukker op for hønsene og går ind på loen, lægger til rette og begynder at tærskes byg. Når han tærskede på gårdene, var det næsten altid rug; for så lavede han tækkehalm. Han lader den øverste ladedør stå åben. Så kan han også se, når hønsene begynder at røre på sig. Han har lukket op for dem, men ikke givet dem æde.

Første da det er helt lyst, er de der alle, og nu har de fundet hen til loporten og står der i gården på stenbroen og venter.

- Ja, nu skal I få et godt morgenfoder. Jeg har korn her på gulvet til jer!

Og så kaster han noget nytærsket korn ud til dem, og de er ivrige og gør rent »bord«, og så går de i haven og uden for den. N. L. tærsker videre - til middagstid.

Om eftermiddagen går han på kirkegården. Han pusler med skuffejern og rive, og inden længe er gravene gjort i stand til højtiden. Han ser sig om på kirkegården. Mange grave er ordnet, andre ikke. Da han har stået lidt, forlader han stedet; det gjaldt om ikke at henfalde til »grubliseren«; det ville komme en anden gang - og mange gange, vidste han; men nu går han til »høkeren« og forsyner sig med de småting, han mangler. Han køber blandt andet »Wisbechs Almanak«. Den venter han god underholdning af i helligdagene.

Efter turen til byen tærsker han igen, og før det er helt mørkt, fejer han af lo. Der blev en pæn bunke korn i hjørnet op til bolværket og nordmuren. Der kunne vel være et par skæppe; men der er ingen grund til at kaste og rense kornet; for når hønsene skal have det, skal de nok finde kernerne, og skulle vejret blive ondt, så hønsene ikke kommer ud, er der passende strøelse i en sådan blanding. Han ville også have fejret gården; men nu var det da for silde i dag. Han skulle da for resten også have lavet en ny riskost, men han har også materialet i brændehuset.

Da han lukker for hønsene, tager han bundtet af risbøgekviste med ind. Han gør ild på, og kakkelovnens flamme lyser ud i stuen. Han kan godt se ved det lys foreløbig. Han ordner kvistene en for en, og da han skønner, at han har passende, samler han bundtet sammen med alle rod-ender samme vej. Han spænder begge hænder om bundtet og støder det mod gulvet og finder glæde ved, at han snart har lavet en ny riskost. Øverst snører han to stramme bindinger af tækkebånd, og der er et kvarters afstand mellem bindingerne. Med lommekniven pynter han rodenderne, så det øverste af kosterisene er en pæn, regelmæssig kalot.

Skaftet på den gamle kost skal bruges til den nye. Det henter han, og det er let at trække skaftet af den gamle kost. Han er lige ved at brænde den gamle kost, men så tager han sig dog i det, da den vil være rar at have til at tænde op med. Skaftet støder han op midt i kalotten; han går ud på trappestenen og støder til, og snart sidder det, som det skal.

Men kosten er ikke helt færdig endnu. Den sidste afpuddning skal han have mere lys til. Han må have lyset tændt, så han bedre kan se. Med sejgtørrede vidjer gøres kosten flad og får bredde. Vidjerne føres i sting igennem og tilbage og fastgøres i en knude, der forstærkes ved en binding med tækkegarn. Så skæres de strittende kviste af, og riskosten er færdig. Han bedømmer sit arbejde, fejer spildet sammen og glæder sig til at bruge redskabet på

loen, når han skal tærse for sig selv i juledagene.

Han er atter på arbejde, og det blev dagen til juleaften. Ved middagsbordet siger husmoderen:

- Nu skal det ikke blive for sent, før I standser i dag.

Og husbond siger:

- Nej, vi begynder at røgte tidlig, og vi skal jo være gavmilde ved alle dyrene.

Og derved blev det.

Ved aftensbordet rådede en stille og munter stemning. Risengrød i et fad, et stort smørhul, sukker og kanel på grøden i overdådigt mål, og så langede man til fadet fra hver sin side og drak sødt øl til af hver sin kop. Derefter spiste man sylte og stuede kartofler med sennep og rødbeder, og til sidst kom teen og julekagen.

I aftenens forløb spillede man firkort om pebernødder, og alle - ikke mindst N. L. - nød varmen og hyggen. Husbond afregnede med N. L., og de blanke dalere gemtes i en grå lærredspung, som havde sin plads i den venstre bukselomme.

Før N. L. gik, kom madmoder med et fad, der var overbundet med et tørklæde og en 4 pundes hvedekage, som han skulle have til sig selv i juledagene.

Med tak og ønsket om en glædelig jul sagde daglejeren farvel til husbond og madmoder, og så gik han den vante tur fra arbejde.

Så er han hjemme, og katten er ved døren. Han sætter straks den rare julemad ud i spisekammeret.

- Du er vel med? siger han til katten, og han mærker, at den stryger ham om benene. Så lukker han døren til sit forråds-kammer.

Han går nu en omgang til sine forskellige rum; han mærker til hønsene på pindene og lukker så. Da han atter er i stuen, sætter han sig i den gamle armstol ved bordet, og katten er om ham.

Han indtager sin vante stilling og ser mod de mørke vinduer.

- Så er det jul. - Så er det altså jul! gentager han. Han siger juleevangeliet for sig selv, og han lader tanken frit sysle med julens indhold. Hans tanker koncentrerer sig en smule om den store gave, som julen er. Så går tanken i stå; den går tilbage. Hans tanker kredser om højtiden, han tidligere har oplevet sammen med hustru og børn. Nu er han ene. Det havde han måttet indse så ofte; men nu tager ensomhedsfølelsen fat med overvældende styrke. Pludselig gennemrystes han af en uhyggelig kuldefornemmelse. Ja, her var jo heller ingen varme.

Han kunne da også gøre ild på. Men han vil ikke sidde så længe. Han vil snart lægge sig. Han tager katten op til sig. Den er tryk i sit vante leje, og han mærker varmen som noget rart fra den.

Så fylder julens tanker ham atter. Han er i stalden i Betlehem. Ja, der var nok ikke mere varme end her; han skulle jo nok kunne være med, så.

I krybben lagt, i klude svøbt,

et himmelsk liv du har mig købt.

Det er jul i Danmark, det er for alle mennesker; men her drejer det sig bare om én ting: at det måtte blive jul for ham.

Brudstykker af julens livsalige tale passerer gennem hans sind. »Eder er i dag en Frelser født - og det er tegnet, I skal finde et barn, svøbt, liggende i en krybbe og fader og moder hos det«.

Tanken står igen stille. Det var som en march på stedet at holde jul, når man sådan var ene. Han følte, at han havde det som en rensemaskine i tomgang.

Men atter tager tanken ham fangen: »Se, jeg forkynder eder en stor glæde, som skal være for alt folket«.

- Så er den altså også for mig! siger han. Og tanken går videre: »Fred på jorden og i mennesker velbehag«.

Der var megen uro og splid mellem mennesker. Der var mange utilfredse mennesker; men til dem hørte N. L. ikke. Pligt og ret var visselig begreber, der betød meget, ja, vel alt i hans tilværelse. Men af disse to overskyggede pligten helt retten. At gøre sin pligt var noget levende hos ham, hvor han så arbejdede.

Daglønner og takken for udført arbejde var retten, pligtens tro følgesvend, som han med taknemmeligt sind værdsatte.

- Min himmelske Fader, bad han, jeg beder om julens fred til mig selv; jeg beder også om julefreden for mine medmennesker og da især dem, der viser gavmildhed mod mig. Men tilbage til mig selv: Lad mig fyldes af din fred, den fred, der overgår min forstand. Så får jeg fred i sindet. Amen.

Han mærkede, det igen var koldt. Han rejste sig og gik frem og tilbage på gulvet, idet han nynnede salmen »Lovet være du Jesus Krist...«. Så gik han kort efter til ro.

Da han lå i sengen, kneb det med at få velværet. Det var lige som kulden i stedet for varmen havde overtaget i hans krop. Han strakte sig og krøb sammen skiftevis, sluttede sengetøjet om sig og lå som i et lunt rør, og kort efter sov han.

Der var gået en tid. Pludselig fik han en mægtig kuldefornemmelse, der gennemrystede hans sjæl og krop. Det var som hjertet stod stille, og han fik krampetrækninger i den venstre side fra hoften og helt ud i foden. Han tog fat på at give hjertet og siden fornøden massage, og lidt efter havde han herredømmet over sin fysik.

Han var nu lysvågen. Bornholmeren afleverede 11 raske slag. Nå, så måtte han om igen.

- Så længe man kan gøre noget om, er det godt, tænkte han. Engang kan det ikke gøres om, og så er det også godt.

Han havde haft disse rystelser adskillige gange indenfor mindre end et år. Sidst forløbne forår havde han set disse grufulde gys hos sin hustru, en søn og to døtre, og han havde selv haft dem, disse mindelser om, at alt ville høre op. En farlig epidemi, en lungesot, gik det forår over egnen, og den lagde en søn på godt tyve år, to døtre noget yngre og hans hustru i graven.

Sådan havde han fået de fire grave. Lægehjælp havde man søgt. Bistanden bestod i gode råd om sengepleje og varme drikke; der blev gjort, hvad der kunne gøres »udi sygdoms hårde bånd«, men resultatet blev altså her som adskillige andre steder, at døden gjorde

den store høst.

I nætter og dage, i uger, gennemlevede han al den nød, og selv gik han med feberen og rystelserne i sig, når han var til rede hos sin syge familie.

- Herre, her er jeg; hvad vil du mig nu. Jeg har kun ét at ty til: At give mig - at overgive mig - i din hånd!

Så faldt der ro over hans sjæl og sind, og så sov han til den lyse morgen, vågnede og var glad og ligevægtig.

Og juledag gik han til kirke og kom fredfyldt hjem.

- Nå, er du der, lille mis. Du blev nok lige så forskrækket som din husbond i nat; men jeg mærkede da nok, du lagde dig til rette igen, da jeg var ved at sove efter min gamle mindelse, sagde han, og katten forstod ham.

Der var altså ingen husdyr på det lille husmandssted. Koen, kalven og grisene blev solgt, da de mange begravelser, og hvad dermed fulgte, skulle betales.

Lidt høns og katten havde han beholdt; for de krævede ingen særlig pasning. Hvad de skulle have, fik de, før han gik på arbejde, og når han efter dags arbejde igen var hjemme. Juledags eftermiddag har N. L. rigtig varme i stuen. Han føler, han har det hyggeligt. Nu får han tanke for at se på sit regnskab. Han tager sin grå lærredspung frem og fælder mange kroner frem på bordet.

Ja, de skal ned til de andre. Det er også rart at se, hvordan der ser ud på »kistebunden«, og det skal man gøre, mens det er dag. Han løfter det tunge låg på klædekisten og lader det støtte mod væggen. Han erfarer, at klæderne nøjagtigt ligger, som han sidst havde lagt dem; så tager han dem frem stykke for stykke og lægger dem på bordet.

Kisten er indrettet således: Det store hulrum, som nu ligger blot, et lille rum på tværs af kisten for oven, og så bunden, der er dobbelt, idet en plade af tynde fjæl kan løftes op.

Han åbner låget til det lille rum. Der ligger tråd, hvid og sort, i små nogler. Nåle, finere og grove, sidder fast i vindsler. Der er tråd i en grov nål; det er den, han skræddererer med, når en knap skal sys i, eller lidt skal lappes.

Der ligger døtrenes hækletøj, en blonde næsten færdig, en anden lige påbegyndt, og hæklenålen sidder i. Der ligger hustruens strikketøj; pindene sidder i det halve skaft, og den femte pind sidder igennem skaftet og det hvide nogle af hjemmegjort uldgarn.

Ja, sådan måtte de forlade det. En stor tåre triller ud af N. L.s øjenkroge, og næsen begynder at løbe. Hastigt må han have fat i et lommeklæde. Og der i bunden lå bånd og smykker, hustruens og pigernes pyntegenstande. Hastigt lukker han låget i.

Så vemodsmættet det er! Det nytter ikke at fortabe sig i det. Han retter sig og går lidt rundt i stuen. På bordet lå den bunke kroner, han i den sidste måned havde indtjent. Da han nu igen står ved kisten, ligger der på låget til kistens bund en bunke daler og kroner. Det var sommerens løn for udført arbejde, der lå der.

Han havde betalt, hvad der påhvilede af skatter på hans brug, - og enhver sit. Han raver pengene sammen, samler hænderne fulde og lægger dem hen på bordet. Han må gå flere gange. Så, nu ligger de der. Han lægger i bunker og tæller op. Det overrasker ham, så mange der er. Nu tager han ringekrogen fra kakkellovnen, og med den løfter han låget med de tynde fjæl op, så det hviler mod kistens indre bagvæg og bliver stående. Der lå hans

formue - guld og sølv-dalere og kroner. Så lægger han »sommerens løn« ned til sin øvrige pengesøkk. Nu er bordet tØmt, og pÅ kistebunden ligger sÅ det hele i pÅen orden, sÅ han kan overse sin kapital.

Det gÅngse udtryk, »at have noget pÅ kistebunden«, strejfer hans tanke. Han lukker det tynde lÅg med de svÅre tvÅrrevler til bunden, og det passer, sÅ kun indviede ved, at der i bunden er et hulrum.

Mens han lÅgger klÅderne ned i samme orden, som han tog dem op, sysler hans tanker ved de mange begivenheder, der knytter sig til hvert stykke. Men det er alt sammen fortid, og han er nutid - i nutiden - og der er noget, der hedder fremtid.

Fremtiden hØrer Vorherre til. Han vil overgive sig i al sin enlighed i Guds varetÅgt, og sÅ vil han passe sin daglige dont, som det forundes ham. Ja, det var visselig ikke af nØd, han solgte sine dyr, dengang det sÅ sÅ sort og fortvivlet ud. Men som han nu havde resultatet af sommerens arbejde, var det helt rigtigt truffet, at han havde vÅret sÅ lidt afhÅngig og fri af det herhjemme. Andre kunne jo ogsÅ se, hvordan han havde indrettet sig det.

- Du samler rigtigt pÅ »kistebunden«, sagde de. Men den slags hentydninger klares altid med et stiltiende smil. Hvis nogen kendte hans status, ville de rÅbe: »Hvad samler du til!?«.

Tanken vil have rÅderum hos ham. Ja, hvad samlede han til! Han kan ikke finde andet svar end, at han mÅ vÅre tro i det lidet, han har. Hans tanke gÅr frimodigt videre: »Vel, du gode og tro tjener. Du har vÅret tro over lidet; jeg vil sÅtte dig over meget. GÅ ind til din Herres glÅde«. Det er fremtid. Han er lykkelig i tanken, og sÅ mÅ han pÅ knÅ for, at hans kØnne tanker mÅ vÅre og blive tro. Deri kan bÅre, ihvad han sÅ skal mØde.

Han mÅ sÅtte sig lidt. Han falder til rette i armstolen, indtager sin vanlige stilling og gemmer sit ansigt i hÅnderne. Var han nu ikke kommet for hØjt op i sine tanker om sig selv?

Begrebet synd fylder ham stÅrkt. Han sidder en stund; sÅ siger han for sig selv:

- Hedder det synd, hedder det ogsÅ nÅde! »Gud skal alting mage«.

Det er ved at blive aften pÅ denne fØrste juledag. Han mÅ ud og sysle med den smule, han har at passe, fØr mØrket sÅnker sig.

HØnsene fÅr deres aftensmÅltid, og han tager Åggene med ind i skuffen. L. N. stÅr et Øjeblik og nyder vejret. Det er lidt kØligere. NÅ, ja, vinden er gÅet til nord. SÅ fÅr vi nok frost - mÅske nu en periode. Vi skal jo nok fÅ en snert af vinter; det gentager sig bestandig. Da han gÅr ind, mÅrker han, at jorden er skorpet, det er begyndt at fryse. I den lune stue gnider han i velvÅre sine hÅnder. Han gÅr hen og kigger pÅ sit stangbarometer.

- Som det dog stiger, siger han. Da han har lagt kistens klÅdningsstykker tilbage i den orden, han tog dem frem, lukker han lÅget til.

SÅ spiser han sit aftensmÅltid af det forrÅd af gaver, han har modtaget fra sine arbejdssteder i tiden fØr jul.

Stilheden og mØrket sÅnker sig om N. L.; han nyder begge dele i armstolen ved bordet, og da han omsider kommer til det resultat, at dagen har vÅret god for ham, stÅnger han dØren og gÅr til ro.

Dagen gryr anden juledag. Det er frostvejr. Da han har vÅret runden ude hos fjerkrÅet, ser

han, at der skal varmt vand i trætruget til hønsene; for vand skal de ikke mangle. Han får sig sit varme morgenmåltid, og hønsene får deres.

I det klare vejr får han lyst til en udflugt. Han vil bruge dagen til at besøge en søster, som bor et par mil borte. Det kan blive en passende spadseretur; føret er let, og han er oplagt til at gå.

Han må ind i øverstestuen og hente sine kisteklæder. Da han åbner døren, hilser juletidens morgenrøde ham ind gennem de østlige vinduer. Her er koldt. Han indånder luften i dybe drag. Hvad er det for en »fin« lugt? Nå, det er pelargonierne, der dufter. Dem har han ikke givet vand i lange tider. Mærkeligt nok, at de kan se så friske ud. Potteplanterne trænger til at vandes; men nu skal det da ikke være i dag.

Klædekisten står ved nordvæggen i stuen. Her i hjørnet står hans nye stok, som han også skal have med. Han tager i kisten sine klæder og lukker til igen.

Så klæder han om, og snart er han færdig til at gå. I en lille brun skål med mælk leder han katten ind på loen og lukker til. Han ifører sig skødefrakken, halsklud, hat og sko. Han skutter sig til rette i tøjet og tager den nye stok i hånden. Han ser sig om i stuen og lægger sit gamle tøj pænt sammen på låget af klædeskisten, der har sin plads i dagligstuen.

- Nå, så i Guds navn, siger han for sig selv og forlader stuen og huset med nøglen til yderdøren i lommen. I det gode vejr, klart, let frost - efter årstiden ovenud godt - skulle hans udflugt kunne blive en »lysttur«. Han er straks i fodslag med sig selv, som når han ellers går til og fra arbejde, men han er tilbøjelig til at sætte tempoet op, så godt vejret og føret er.

Stokken giver lyd sammen med hans taktfaste gang mod vejbanen. Den skal rigtig indvies i dag på denne længere tur. Den er af svært spanskrør, rødbrun i farven, en svær jernring med dupsko forneden, og håndtaget er en rund, sort knold af kautsjuk. Den faldt for resten godt i hånden, syntes han.

Han havde altså for nylig fået stokken - og en ting til: En medalje. Den havde han også; men kun når man vidste det, opdagede man den. Den hang under reversen på frakken, og kun lidt af den gule nål sås på frakkeopslaget.

Medaljen var af kobber på en dalers størrelse, ophængt i bånd, sribet i hvidt og rødt. Ja, de var mange, der havde fået disse to ting. Det var regeringens opmuntring eller påskønnelse til det mandskab, der havde været aktive i den ulykkelige krig 1864. Veteranerne blev mindet og husket på 25 året på denne måde. N. L. var også en af dem. Som han går der alene, går tankerne de fem og tyve år og mere tilbage. Han var husar, første dragonregiment; rekruttiden og skolen havde han fået på Jægerspris. De andre dragonregimenters dragter var lyseblå; de var kønne i folkets almindelige omdømme; men første dragonregiment-husarerne var langt smukkere! Blå benklæder, men lyserød frakke med hvide tværbånd over brystet, hvidt bælte og hvad dertil hører, samt den fornemme hovedbeklædning. Han måtte tænke på, hvorledes næsten tjenestetiden var forbi for ham og krigen kom, og han måtte af sted til Dannevirke som tusinder andre.

Det var almindeligt, at de, der skulle til fronten, fik lov at tage hjem og sige farvel, og således fik N. L. da den oplevelse, at han til hest og i fuld galla fik vist sig på de hjemlige egne for sine kære og kendinge. Tiden var afmålt, så hesten ikke skulle overanstreges, - og så mødte han i Korsør sammen med mange andre.

- Jeg så din far, da han var hjemme at sige farvel. Han var vel nok flot! havde Peder

Poulsen sagt.

Turen til Dannevirke var ikke så anstrengende for den, der var til hest. Hesten skulle hvile, og manden kunne hvile med den. Folket var hjælpsomt og gæstfrit.

De gamle var ikke alene de ældste, de var nok også de klogeste; de kendte mere til alvoren end den, der drog til felten, og det var nok godt, det var sådan. Vi skulle finde og fyldes med »kampånden fra 48«. Og det var nok sådan med os alle, at »vi ville, hvad vi skulle«. Men senere viste det sig, at »vi ikke kunne, hvad vi ville og skulle«, og dette gjaldt den menige og den overordnede, at det var ikke til at finde mening i de hændelser og tildragelser, vi kom ud for.

Til at begynde med havde vi vor folkelige Frederik at se på og samles om; så blev han syg og døde. Der blev uro i alle, høj og lav, og ikke mindst i København, hvor regeringen følte sit ansvar og skulle bære det.

Pludselig bliver N. L. revet ud af sine tanker og oplevelser fra 1864. Et par store hunde kommer farende hen imod ham og laver et større postyr.

- Hov, I vovser! Man kan vel få lov at gå på vejen! Lad os enes om det.

Hans beroligende snakken med hundene giver det tilsigtede resultat. De lister tilbage, hvor de kom fra. Han ser, at han er ved herregården Lystrup. Uden om stakkehaven ligger nogle høje jordvolde. Han er så meget med på det nye, så han straks slutter, at det er roekuler. Ja, her var man altså med på det, der nu skulle hjælpe landbruget til ordentlige indtægter. Ja, hvordan var det den lille notits i »Ugens Nyheder« sagde: »I dag står mangan landmand på fallittens rand, men nu skal roerne frelse ham. Dyrk roer, så giver kørerne megen mælk til smør, og det kan vi sælge«. Det vil blive interessant at følge udviklingen fremefter, tænkte han.

Der er endnu et stykke vej, før han når målet for sin vandring. Han har gået sig passende varm og er godt oplagt til at fortsætte. Vejret er ham godt, solen skinnede fra morgenstunden; nu har den gemt sig bag et skytæppe, og det kan godt give nedbør snart måske.

Omsider er han så nået til bestemmelsesstedet. Han er hos søsteren og det lige til middag omtrent. Varmt øl og grød, stribet flæsk, stuede kartofler med rødbeder og det velsignede grove brød. Hvad kunne en sulten mand ønske sig mere. Maden vederfares al retfærdighed.

Familien har et mindre brug, så de har en hest og andre husdyr: køer, kalve og grise, og de har gode og tilfredse kår med at passe bedriften.

Det undrer lidt, at N. L. næsten intet har i stalden, men han har let ved at forklare, hvordan hans dage går, og de kan da godt forstå, at det er god økonomi, som han har indrettet sig.

- Har du det ellers godt? spørger søsteren.

- Ja, jeg har det ellers godt, siger N. L. - Og nu vil vi glæde os over at være sammen et par timer. Jeg kan jo mærke, at I også har det godt.

Så sad man i godhed og gammen et par timer. N. L. endog blundede en smule i stolen, hvor han havde til sæde.

Da man havde nydt kaffen, brød N. L. op til hjemturen, og med gensidige gode ønsker for det nye år og dagene, der måtte komme, skiltes de.

Det var begyndt at sne, fin sne, da det frøs nogle grader. Det generede dog ikke N. L. i en

frisk og jævn rask hjemtur. Det blæste fra nord; men han havde nærmest vinden på ryggen. Han måtte tænke på, at han i sin ungdom havde været ridende, endog på denne vej, og så, da »tjenesten« var ovre, havde hans tilværelse formet sig sådan, at han ikke havde været på hesteryg siden, knapt nok rørt ved en tømme.

Det var spaden, skovlen, plejlen, øksen og saven, der siden havde været hans hænders syssel og fremdeles var det.

Han fik et kraftigt svøb af sne; men det virkede bare forfriskende i det velvære, der fyldte ham. Anderledes var det, da han for de 25 år siden var i »felten«.

Dannevirke, vest-øst, Slien, Mysunde, Selk, Sankelmark, Flensborg - Dybbøl. Åh, hvor var det trist, tungt og besværligt det tilbagetog! Glatte veje, isslag, kulde, sne - og så fjenden i hælene; men i stilling i Dybbøl kom vi da og udholdt stillingen de 10 uger.

Han må tænke på en linie af en sang fra den tid: »Han stod på Tyras gamle vold; jeg så ham aldrig mer'«. Og hvad enten det var det ene sted eller det andet fra Dannevirke til Als, kostede det dyrt. I det halve år mistede vi 6000 kammerater, og så stod vi med nederlaget. - Hvor var det meningsløst, og vi forstod så lidt af det alt sammen.

En kaskade af fin sne ryger om ham. Nå, ja, vinden er taget til i styrke. Det er godt, at han har vinden på ryggen. Det er medbør, han er glad for.

Mørket har sænket sig for noget siden; men nu er han snart hjemme. Da han står ved sin dør, giver katten til kende, at den vil ud til ham. Han går de skridt hen til loporten og åbner halvdøren, og katten er straks om ham.

Han må hen og se, om hønsene er fundet ind. Den lille lem bliver straks lukket, så går han ind i brændehuset til hønsenes rum. Han føler sig for. Jo, det ser nok godt ud. Nu blev de narret for i eftermiddag. Det må jeg tænke på i morgen.

Så er han inde i sit hus. Han tænder et lys og går til spisekammeret, hvor han tager sig et måltid til nødtørftighed. Lidt mælk af en skål, og katten får også en tår.

Han vil så ellers gå til ro. Han har rørt sig godt i dag. Han lægger sit tøj til rette på kisten i dagligstuen; han vil rydde op i morgen. Så går han ind i sovekammeret, sætter lyset på et lille bord, slukker det, og går til ro. Katten ved, hvor den vil være. Som han ligger der med fred og tak i sindet, sover han ind, mens blæsten leger med sneen ved vinduet og tilkendegiver, at vejret bliver værre.

Han sover til den lyse morgen.

Vinteren var kommet. Fygningen vedvarer, og uvejret er taget til, lyder det efter. Stormen rusker i de store asketræer, så det klapper i de nøgne grene. Sneen farer af sted uden for det lille vindue. Ruderne er ikke frosset, for der er ikke endnu fugt i stuerne, så isblomsterne kan dannes, men det vil komme senere. Han kan mærke, at vinden er gået lidt mod øst, og så kan der altså vanke mere.

Snart er han i tøj og har gjort ild på, og det hygger straks. Gryden med brødet kommer hurtigt i kog, og han nyder den varme ret, og husdyret får sit. Nu må han ud til hønsene. En drive ved den utætte yderdør forvisser ham om, at det er blevet vinter.

Ja, når vinteren var i det hjørne, var der også drive udenfor; men det var vel ikke så meget endnu, og der var vel en »smøge« langs huset. Han har lunkent vand med i et lerfad. Da han åbner døren, overraskes han af den megen sne, der dog allerede er kommet. Sneen

kommer i tætte kast ned over ham fra taget. Han skal ind på loen og have noget korn med, og så er han oppe hos hønsene. Han lukker døren til brændehuset efter sig. Der er jo halvmørkt, men det kan ikke blive andet. Han kan høre, der er liv i hønsene. Ja, de må også trænge til at få deres morgenfoder. Han åbner den lille dør ind til hønsenes rum og kalder. Lidt forsagte er de, men trangen til at få æde, giver dem mod til at komme frem i brændehuset, hvor de ellers ikke plejer at være. Der er godt med tørvesmuld på den plads, hvor hønsene kan være mellem brænde og tørv og værktøj.

Han strør kornet ud i smuldet, og de får travlt med at samle op. Han står og ser på dem; de er så begærlige til at æde, så de må holde op og tage ekstra synkebevægelser.

- Se her, siger han og sætter vandet lidt til siden, og de er ikke længe om at finde det også. Nu begynder de at skrabe og pille op for at finde de sidste kerner. Mens han endnu dvæler ved hønsene, begynder de at bade i smuldet. Ja, de er rigtig godt tilpas, kan han se. Han bøjer sig ind til rederne og samler æggene i skovlen, og han er godt tilfreds med resultatet.

- Ja, nu må I boltre jer her, og så kommer jeg senere i dag og ser til jer. Nu svigter jeg jer ikke foreløbig, siger han, idet han går ud og kroger døren.

Katten har også været ude; den sidder ved døren, oversneet, og slipper med ind. Driven inde får han ud, og så ruller han en gammel sæk sammen og fæstner ved tærskelen, hvor det fyger ind.

- Det hjælper da noget, siger han for sig selv.

Så er han inde i sin lune stue, gnider sig i hænderne og føler velvære ved, at han har det så godt, at han kan være her.

Han passer kakkelovnen, går så ind og reder sin seng, og så skal han have sit tøj til side.

Han åbner døren ind til øverstestuen og mærker kulden. Ja, her kan han rigtig se, hvordan vejret raser. Det varer gerne en tre dage, tænker han. Men så er det godt, som man har det. Snart er klæderne og stokken på plads. Der er så blomsterne!

- Ja, når I har holdt så godt til den ringe behandling, I længe har fået, må I hellere komme ind i stuen hos mig, siger han og bærer pelargonierne ind i den lune stue, hvor de får plads i vinduerne og får lidt vand.

Oppe i øverstestuen står også en spånkurv med »ramboer«. Han får lyst til at kigge til dem. Han fjerner det grå papir, de er dækket til med og mærker duften; han sanser nu, at æblernes duften også var med i den »fine« lugt, han fornemte i går. Han tager en håndfuld æbler med ind og lægger på ringene; de skal smage om lidt.

Det sidder N. L. i kroppen, at han skulle bestille noget, han skulle ud at tærske; men det er tredie juledag, og vintervejret raser. Han synes godt, han kan forsvare at lade plejlen hvile i dag; han vil gøre sig tilværelsen behagelig herinde; så pusler han med kakkelovnen, og nu buldrer ilden lystigt og gør stuen passende varm. I det samme begynder æblerne at syde. De er tilpas møre, og de smager ham ganske fortræffeligt. Fra avismappen, der hænger mellem vinduerne, tager han et bundt »Ugens Nyheder«. Der er nok noget, der er værd at fordybe sig i. Stormen og snefoget fanger af og til hans opmærksomhed; han må hen og se på barometeret.

- Ja, det er vel nok langt nede! Og udenfor lægger sneen sig i en lang drive, der stadig vokser; ja, det har han kendt før!

Han læser juleprædikenen og andre opbyggelige stykker; bornholmerurets tikken og slag fortæller, at timerne går, og dagen svinder.

Før det er mørkt, må han ud til hønsene med vand og korn.

- Vil du med? siger han til katten, men den vil ikke med. Inde i brændehuset har hønsene haft det vældig godt. Der er fuldt af badehuller på den lille plads, som de har haft at tumle på. Vandtruget er også helt overdænget med smuld; det må han næsten lede frem og slå rent. Så får de lidt rent vand og deres korn, som de med begær sluger.

- Det er godt, I kan være her, og det kan godt være, at opholdet her vil være af længere varighed, siger han.

Til aftensmaden under han sig selv et par spejlæg. Dagen er kort; mørket kommer tidligt. Det er N. L. fortrolig med. Han sætter sig i armstolen ved bordet og lader mørket fylde stuen. Klokkeren slår fire - ja, den er flink til at måle tiden ud, og den, tiden, vender ikke tilbage. Han dvæler i sit eget. Men det er jul, og det skal være jul også i N. L.s hjerte. Som han sidder og gennemtænker julens glade, rige evangelium, går den ene efter den anden af julens kønne salmer gennem hans tanke og sind. Især én salme: »Nu kom der bud fra englekor...« tager ham fangen. Vers efter vers - alle seks - glider let gennem hans bevidsthed, og de to sidste vers, »anvendelsen«, dvæler han længe i. Han føler, at de to sidste vers er som sagt til ham. Han forstår så godt, at det er »en kristensjæls bøn«, og det er så helt og inderligt en bøn for ham, som det kan blive, og derfor sidder han i den mørke aften og ligesom »vasker« sig i de to vers. Ja, overgivende beder, at han må få del i den rige løn, som salmen så dristigt stiller i udsigt. Til sidst synger han for sig selv:

*O, Herre Kristus, lad din ånd
mig kraftig overskygge;
bered mit hjerte ved din hånd,
at Du deri kan bygge.
At også jeg kan åndelig
undfange Dig
og aldrig fra Dig rykke!*

*Så skal din Himmel i mig her
ved Åndens kraft begynde,
mit hjerte, sjæl og alt begær
sig op til Gud skal skynde,
indtil jeg bliver engle lig
i himmerig
og aldrig mer skal synde!*

Stormens legen med sneen ved vinduerne har hele tiden fortalt, at uvejret vedvarer. Han tænder et lys. Han vil se, hvordan sneen ter sig ved gangdøren. Jo, der er en hel drive indenfor. Ja, det er den store åbne skorsten, der er en ypperlig trækkanal. Han står der i det svage lys fra lyset på bordet gennem den åbenstående stuedør. Han må have yderdøren op, så han kan få det meste af sneen ud.

Uha, hvor det vælder ned. Med skovlen raver han driven ud og lukker så for natten. Med nogle sække tætter han ved træsoklen og op langs samlingen af gangdørens halvdele. Da han så er færdig, synes han, at resultatet er helt godt. Ja, det vil jo vise sig, hvor godt det er

i morgen. Han kan i alt fald ikke lave det bedre i aften.

Da han atter står i stuen, føler han, at dagen er til ende; nu vil han til ro. Han ser på barometeret, idet han står med lyset i hånden.

- Ja, »glasset« er vel nok langt nede, siger han.

I kakkelovnens kogerum har han lagt en mursten. Han tager den i hånden. Den er ikke meget varm, men den vil alligevel gøre godt under dynen i fodenden, og snart er den anbragt der. Så går han til ro og sover snart trygt i sit nøjsomme velvære.

Da dagen gryer, er N. L. oppe. Han mærker, at uvejret vedvarer. Først renser han ud i kakkelovnen. Det er godt, at der kan være endnu nogen aske i den gamle spand, der har sin plads på bunden af skorstenen. Han vil ikke snavse den hvide sne til de første dage.

Så gør han ild på og tager sin forplejning, og katten er om ham og får sit. Og så må han ud til hønsene. Det var en vældig masse sne, der var kommet. En vældig drive ligger langs huset og fylder hele gårdspladsen, så han ikke kan se hen til brøndens punpe; men der skal han i alt fald en gang i dag have skaffet sig adgang.

Hønsene befinder sig godt, da først der er puslet lidt om dem. Da han atter er inde i stuen - efter først at have ordnet snefygningen ved yderdøren - ligger dagen for ham. Hvad skal han give sig til?

Han kunne gå ud på loen og tage fat med plejlen. Selv om det var noget koldt, kunne han jo gå ind igen i sin lune stue, hvis hænderne skulle blive »valne« under tærskearbejdet. Sådan var han da sin egen frie mand.

Han ser ud af vinduerne. For enden af bænken langs vinduerne står en lille »puf«, den støder han sin fod på og får hermed en tanke. Nu ved han, hvad han skal lave foreløbig: Han skal have stoppet sine hoser! Da han har fyldt på kakkelovnen og mærker varmen fylde stuen, sætter han sig ved bordet med stoppesagerne. Han sidder sidevendt ved bordet i armstolen og tager fat. Hoserne er hvid-grå hjemmegjorte - et forråd fra hans hustrus og døtres tid. Stopningen er noget ujævn; han glatter ud på den med de hårde arbejdsvante hænder.

Det bliver middag, før N. L. er færdig med stoppearbejdet. Da middagen er til side, hviler N. L. i sin stol. Han lukker øjnene og falder hen med den tanke, at han har det godt. Efter hvilet mærker han straks, at der er ophold i vejret. Han må ud med skovlen og have lavet en gang hen til brønden. Der er en masse sne at flytte, men snart har han fat i pumpestangen og posten giver vand næsten med det samme. Vandet står højt i brønden ved vintertide. Han henter spanden og henter frisk vand ind i køkkenet. Så må han op til hønsene, og han finder, at de har arbejdet og boltret sig som dagen før. Han samler æggene i skuffen, går ud og kroger døren. Så går han nogle skridt op i sin mark. Nok ligger sneen i driver, men der er alligevel sne overalt. Hvidt og rent tager landskabet sig ud.

Han retter sig og tager dybe åndedrag i den rene vinterluft.

- Bare om nogle dage vil det se smudsigt ud, siger han og går nedad mod sit bo. Han skal dog lige hen til vejen og se til begge sider og ud over landskabet. Ikke et fodtrin eller spor af køretøj. Nej, man holder sig inde og hjemme, sådan som vejret har raset. Et par dage kan man nok undvære høkeren.

Da han igen står ved indgangsdøren, sidder katten der og smutter med ind. Han lukker til

for natten og befinder sig i den lune stue. Den varme mursten lægger han ind i sengen under dynen, og fra spisekammeret henter han sin aftensmad.

Så sænker natten sig. N. L. sidder i armstolen ved bordet og lader tankerne passere revy. Han overgiver sig til sine enlige forhold. Han må have blundet. Bornholmeren melder ni slag. Han rejser sig; ilden er gået ud i kakkelovnen. Han nyder et par æbler, og så går han i seng. Han gemmer sig i sengen, slutter dynen tæt om sig og lægger et uldent stykke over skulderen og hovedet. Han har lagt sig til rette på højre side for at forvente en god rolig nat. Han skulle gerne holde den mindelse i skulderen i ave! I morgen vil han til at tærskelag for sig selv.

Det er en blank dag, der den følgende morgen kalder N. L. op af blund. Himlen er klar. Det fryser, og i dag vil solen skinne, kan han fornemme.

Morgengerningen kommer til side. Kakkelovnen renses og der fyres op. Øllebrøden laves, og han nyder sin davre. Katten er også tilfredsstillet. Da han går op til hønsene, tager han katten under den ene arm og sætter den ind i loen.

- Nu kan du begynde; så kommer jeg snart, siger han.

Hønsene venter på ham, og de får deres morgenfoder.

- Nu tærsker jeg blandesæd til jer; så bærer jeg et par skæpper til mølle og får malet. Så skal I få »skrå«, udrørt i varmt vand og mælk til morgenfoder. Den afveksling i forplejningen er nok god og også nødvendig, siger han.

Da han har passet kakkelovnen og lukket til for trækket, tager han sig en slurk kaffe direkte af tuden fra kanden samt et stykke brunt sukker. Nu går han ud på loen. Han sætter lostigen til og kravler op og kaster en halv snes neg ned på gulvet. Snart er han nede, negene bindes op og bredes ud på logulvet.

Rodenden stikker til vægs mod muren til beboelsen, og til den anden side, hvor skillerummet er til laden, er brædder, der når ca. halvt op til bjælken. I loens nordvestre hjørne står rensesmaskinen, så lægget til vestsiden er noget mindre end lægget til østsiden. Han glatter tærskelaget med loriven og ser med tilfredshed, at negenes toppe næsten når sammen mod midten.

Der er ingen vinduer til at give lys på loen. Almindeligvis står den øverste halvdør på klem, når N. L. arbejder her; men i dag er det for koldt at have den åben. Da han lukker den til, kommer den lyse dag ind til ham fra gavlvinduet i øst ind over stuernes loft i et lysstrejf.

Ja, der på loftet skal det tærskede korn ligge i bunke, når han nu får det tærsket. Så griber han plejlen; den hænger på en knag i hjørnet ved porten ind til laden. Han er i gang.

Slagene lyder let og kvikt. Plejlen synger. Det er ypperligt tærskelvejr. Kornet springer af, og stråene stritter ud i luften nede ved gulvet. Omgangen er til ende, og han føler på slaglen: den er glat og blank! Han sætter plejløjet i et hjørne og vender tærskelaget med hænderne. Atter går han omgangen rundt med raske plejlslag. Nu binder han op.

Den tærskede halm bindes i bundter med en fire neg i. Han ryster halmen fri for kerner, idet han samler foderet i bundt foran sig og lægger det over båndet, som han lige har lavet til formålet. Mon han har fået alt kornet af? Nå, »den tærskekarl, der kan tærskelag rent, er ikke født endnu,« tænker han. Men nu har han ingen ko til at æde foderet, og så skulle han helst have strået fri for kerne.

Knippene stikker op på loftet. Der på nordsiden er en plads, der foreløbig kan rumme halmen, som altså kommer til at ligge over køkken og spisekammer. Et skillerum af brædder forhindrer, at halmen kommer for nær til skorstenen.

Der ligger et pænt lag korn og lidt løs halm, men det er god »slåbund«, når slaglen har foder og korn at slå i.

Hun lægger på lo igen, og så er det vist middag. Katten har forstået, hvad der forestår og følger med. Lyset udenfor næsten blænder. Den klare dag og den blide sne danner en skærende modsætning til det halvmørke, han har stået i på loen.

Han drikker den lunkne kaffe fra kanden; han har trang til den læskedrik, som formiddagen er gået. Efter middagen, et lille hvil i stolen, og veloplagt af stuens lunhed står han atter på loen, og plejleslagene lyder ud fra loen i den stille vinterdag. To tærskelag, to »sæt«, kalder han det også, kommer til side.

Så skubber han med rivehovedet det tærskede korn sammen i en skrå bunke ved bræddeværket ind til laden. Han bedømmer kornbunken til en halv tønde, og det kan han være bekendt, når han arbejder for sig selv.

Da han har passet hønsene, henter han »høkurven«, en vidjekurv, som han fylder med tørv og brænde. Så har han til fyring mange gange. Han går nogle skridt opad og står for enden af brændehuset. Så ser han ud over det hvide vinterlandskab. Solen har allerede gemt sig i Fruens Haves mørke toppe, i skovens sydvestre ende, men aftenrøden står skær og fin og kaster en gylden glans over snemarkernes hvide fred. Nogle krager viser sig i aftenrøden, og i rolige drejninger og dæmpet »snakken« søger de ind i skovens dunkle gem til hvile for natten. N. L. har rettet sig flere gange og indsuget den rene vinterluft, inden han begiver sig nedad. Han udviser den fornødne forsigtighed, for det er glat her. Han kommer godt ned ad skråningen, og langs boets sydfacade går det let nok, og så er han inde.

Socialismen

Omtrent midt i sognet ligger landsbyen K. Den har kirke og skole, bryggeri og købmandshandel, høkerforretning og mølle, hver for sig selvstændige virksomheder. Dertil 5-6 gårde og nogle huse af lidt fornemmere præg, og ligeledes findes et bageri. Så er der smed, snedker og skrædder og nogle jordløse huse.

De jordløse huse! Ja, for et par årtier siden, omkring 1870, var de arbejderboliger for de arbejdere, der tjente til brødet som daglejere på herregården Lystrup. Men så kom »Socialismen«. Denne bevægelse, som ville give arbejderen bedre kår, havde intet tag i N. L. Den pligttrøskab, hvormed han udførte sit dagværk, hindrede ganske at socialismens grundtanker fik råderum i hans tanke og sind. Blev forholdene drøftet en smule, hvor N. L. arbejdede, var gårdmændenes syn det afgørende.

- Vi står jo sammen med jer! Vi støtter jer jo! sagde de, og det gjorde de også dengang. Det indså N. L. også. For den, der stillede kravene til sig selv først og fremmest, var det godt nok. Det kunne ikke være anderledes eller bedre!

Men herremanden så, hvor det bar hen. Han opførte huse - mange huse - af gule mursten med stråtag nærmere ved »gården« og beliggende ved alfarvej.

Husene var så store, at der var 4 eller 6 lejligheder i hvert af dem, og her var de faste arbejdere på gården nu flyttet ind. I de gamle huse sad så enker og oldinge og levede deres karrige og fattige alderdom.

Kiggede man ind i en sådan armod, så man brolægning i gangen og i køkkenet, og ligeledes

var der brolægning i stuen, men her var ujævnhederne fyldt med ler, og lerlaget var da så tykt, at det ganske dækkede de toppede sten.

Rengøringen bestod i, at man fejede forsigtigt for ikke at hvirvle støv op, og så strøede man hvidt sand over gulvet. I stuens nordøstre hjørne stod sengen, en dobbeltseng, der ofte havde forhæng, og stuen var så stor, at der også langs nordvæggen kunne stå den store klædeskiste. Stuen, der havde hele husets bredde, kunne så have en kommode midt for vestvæggen, og ved sydsiden i stuen med de to fag vinduer var bænke og bord anbragt. Et par træstole stod pænt på plads med sædet under bordet, og når hertil kom den gamle armstol med løs pude, som havde sin plads ved kakkelovnen, er alt bohavet beskrevet. Var det en ældre enlig kone, der boede her, så man også spinderokken og kartekurven. Hun fik jo sit nøjsomme udkomme ved at karte, spinde og strikke for folk, og endvidere syede, lappede, stoppede og vaskede hun for den, der selv blev hjulpet ved at unde hende sin søgning.

Og sådan går hendes dag ofte i stor ihærdighed, mens kakkelovnen sparsomt varmer og næsen ofte løber. Bibelen og salmebogen giver hende åndelig føde, og når der kommer nogen med lidt arbejde og har tid at snakke, er det til stor oplivelse for hende. Så kan aftenen godt hengå i mørke, for også på lyset må der spares.

Pigen

Det gamle år er ved at rinde ud. I det par dage, der er tilbage, skal han til mølle og til høkeren og have hentet rent linned. Det kan gøres på én tur, men der er jo noget at tilrettelægge, og han får noget at bære på. Han må nødvendigvis gøre turen til fods i det føre.

Han belaver sig til at tage af sted. Hvad kan han bære til mølle? To skæpper, ja, det er nok. Sækken er nu fyldt. Han svinger den på nakken.

- Jo, det er nok! »Liden byrde er langvejs tung«. Så slår den tanke ham: Skal han hente rent linned, skal han også have snavset med. Så må han have skiftet linned nu til nytåret, og så skal han også have vasket sig. Det vil tage tid alt sammen. Men »renlighed er en god ting«. Han må have det til side med »storvasken«.

I den varme stue vil han vaske sig. Han tager vand i den gamle spand, varmer det op med varmt vand fra kedelen, der til stadighed næsten har plads i kakkelovnens kogerum. Når han sådan er sin egen herre, vil han stå foran kakkelovnen og mærke dens varme under sin »storvask«. Han blotter først overkroppen, vrider det grove hørgarnshåndklæde op i det varme vand og gnider sig grundigt på bryst, armhuler, skuldre, hals og ryg. Og da han tørrer sig af, lader han det varmt opvredne klæde dække sit bryst og sin ryg.

Så ifører han sig ren uldtrøje og skjorte og føler sig i stort velvære. Etagevasken fortsætter. Da han kun har fødderne tilbage, kommer han noget mere varmt vand i. Det skal gøre godt at sidde med fødderne i vand og gnide den ene fod over den anden. Så får neglene en beskæring med den gamle lommekniv, »Svanekniven«, og så tager han også rene hoser på.

Han samler det snavsede linned sammen; der er fra flere gange, og det bliver et større bundt vasketøj, han også skal have med. Tøjet kan dog ligge i vidjekurven for udadgående, men på hjemturen får han tre dele at bære på, da der skal varer i kurven; men en snor har

han altid i frakkelommen.

Kort efter er han på vej til byen. Slumpen har han over nakken og holder om munden med den ene hånd, og i den anden har han kurven med vasketøjet.

Tøjet er tungt. Det går dog let nok, og byrden er da ikke større, end han kan sætte den fra sig, hvile ud, og let tage den på sig igen.

Han ser ud over det hvide landskab. Sneen er ikke meget betrådt. Folk har holdt sig hjemme, mens snestormen stod på og er altså ikke kommet uden for deres bo endnu. Sådan var han altså en af de første!

Før byen ligger møllen; der kommer han af med slumpen og får lovning på at få kornet, malet, så han får den med på hjemturen. I byen er sneen sammentrædt, så der er lettere at færdes. Nogle beboere har også kastet sne for deres dør og facade; det gælder især de handlende. De venter ligefrem på, at folk skal komme, og de venter sikkerligen heller ikke forgæves.

Han går først gennem byen til dens nordende til et af de gamle langhuse. Her bor i en af de små lejligheder en kone, der vasker og lapper for ham. N. L. er i bedste forstand velkommen. Han må give sig tid til at sludre lidt. En kaffetår med kage til skal han da have nu i juletiden. Det er ham meget passende med det lille måltid, og da han går med det rene vasketøj, lyder der tak og ønsket om et godt nytår fra begge sider, og hun siger:

- Du er nu altid så »rundelig« til at betale - tak!

Hos bageren køber han brød og en lille kage, og hos høkeren køber han puddersukker, smør, ost og andet, og det fylder godt i kurven.

Kornet er malet, og mølleren får sin betaling. Nu gælder det om at få anbragt byrderne rigtigt. Han leder snoren frem og binder om vasketøjet, som derefter fastgøres til munden af slumpen. Han svinger nu slumpen over skulderen, så bundtet med tøj hænger ned foran brystet. Det gav udmærket balance.

Han tager hjemturen i ét træk. Han sysler med den tanke, at han har det lige som hestene, der løber kvikkere hjemad end udad.

Da han står indenfor døren på det toppede gulv, lader han byrden glide ned. Han løser bundtet med linnedet fra og anbringer det malede korn på en lille trefod, så sækken hælder sig op ad væggen, der skiller beboelsen fra loen.

Så står han i stuen med de andre ting, han har hentet. Ilden er gået ud. Nå, det er småting atter at få ild på. Katten sætter sig op på kornsækken.

- Ja, der kan måske fremefter blive mus at fange for dig. Det er godt, jeg har dig, siger han. Og katten har forstået.

Han gør ild på, og snart mærker han varmen lune hans stue. Et måltid er nok på sin plads nu. Det bliver de nyhentede varer, der må holde for. Fedtebrød med puddersukker, kage med smør og ost til nylavet kaffe.

Den blanke vinterdag lukker snart sit øje. Hans »syslen« består bare i at passe hønsene. Det mørkner. N. L. lader ilden blusse op i kakkelovnen. Han sidder der ved bordet i den vante stilling i den gamle armstol. Han har fred og tilfredshed i sindet.

Som han nu varmes godt op, kommer han ud for en kraftig nysen - mange gange. Han kendte det godt. Det var sådan en »efterslæt« fra badet i formiddags. Han må have lavet sig en varm drik at gå til ro på. Hvad har han? Hylde!

Han mindes en varm junidag efter endt dagværk. Han sad i haven på den store sten; den

var varm endnu af den bagende sol, så det sæde kunne han nok tåle. Hylden blomstrede, og den søde, tunge duft af hyldens blomster fyldte luften om ham. Han tog det gamle sold og fyldte med de friske blomster, som så blev tørret og sat op på loftet ved skorstenens nordside.

Han må have fat i blomsterne! Så må han ud af døren, ind på loen og op ad lostigen op på loftet. Og hvor han venter at finde soldet, står det. Han klarer sig godt i mørket her, hvor han kender alle lokaliteter.

Han er atter inde. Vandkedelen i kakkellovnen fortæller ham, at vandet koger. Det er en kobberkedel med det lille dæksel på tuden. Af og til løfter det kogende vand dækslet, og dråbe efter dråbe falder ned på de varme ringe og giver de for ham kendte spyt efter spyt fra sig.

Han må have lys og se, hvordan blomsterne ser ud. Jo, de er brune og tørre. Han smuldrer et par klaser og fylder i koppen, så den bliver halv fuld. Det kogende vand fyldes i til randen. Det dufter af hyld som i sommer. Nu skal det stå og trække. Han snuser godt og kraftigt til drikken og indsuger duften, og derefter drikker han teen og tager alle blomsterne i munden. Han suger væsken fra og synker - og beholder det faste i munden mellem tænder og kinder: »Det beske er sødt for en hungrig sjæl« - og sundt, ved han. Kort efter går han tilpas til ro.

På årets sidste dag holder vinterkulden ved. Han tærsker og klarer sig godt på loen. Han har jo altid den varme stue at ty til. Om eftermiddagen, før det endnu er mørkt, går han en runde i de forskellige rum, og så er der lukket for aftenen og natten.

Det er jo nytårsaften! Nå, den plejer at forløbe uden videre forstyrrelser. Førhen havde det hændt, at naboers ungdom havde gnedet lidt på vinduerne; så var de kommet ind og havde fået æbleskiver; men nu vidste alle, at hos ham kunne man ikke vente nogen opvartning. Når så »nytårsskytterne« gik, havde de gerne kastet en håndfuld ærter på ruderne. Det ville da være synd i år. Der ville måske gå måneder, før hønsene kunne samle dem op. I mørke sidder N. L. og tænker over begivenhederne, som de er blevet ham til del. Der er bare stilhed om ham og hans bo.

*. . . Vær også stille i mit bryst,
du flygtning, som der bor.*

*Marie og A. K. Larsen.
Tørring Skole, Ry*

- Besøg mig i påsken...

1890

»Nytåret henskrive i Jesu navn! Velkommen nytår og velkommen her!" Som de fleste sov også N. L. ind i det nye år. Men forud for søvnen var gået den for ham egne overgivelse i den Almægtiges hånd; han sov velsignet den hele nat og følte sig meget veloplagt, da nytårsmorgen dæmrede og var som en blank mønt, han ikke måtte give ud, før han fik noget værdifuldt for den.

Den sædvanlige morgensyssel er til side, og stuens hygge fra den varme kakkelovn og den rengøring, han også lige er færdig med, giver ham et lille pusterum.

Jo, han kan sagtens nå at komme i kirke.

Han må om ved kirkens nordøstre hjørne. Sneen ligger uberørt over gravene. Heller ikke han vil træde der nu. Han står stille ved kirkemuren med foldede hænder. Så begynder klokkerne. Der ringes sammen. »Forbarm dig over støvets kår«, siger han stille, og idet han beder bønnen til ende for sig selv, går han ind og finder sæde, og gudstjenesten er i fuld gang.

Det var oplivende for ham dette her, og han gik glad hjem, da håndtryk med en og anden og ønsket om »godt nytår« var vekslet.

- Kommer du snart og tærsker igen? sagde Peder Povlsen.

- Vi må vel hellere blive færdig med julen? Men så er jeg der også, sagde N. L.

I dagene fremefter tærskede og rensede han sin byg og lagde kornet op på loftet over beboelsen. Der var en betydelig dyng, syntes han. - »Et taknemmeligt menneske er altid tilfreds«. Det var måske sådan, men så var det også godt.

Og så begyndte arbejdet ude. Fjorten dage ét sted og fjorten dage et andet. Det var som plejlen sang i ham dag og nat.

Vinteren holdt ved, men det var godt tærskevejr. Det friske vejr var ham til behag. Man kunne da altid arbejde sig til varmen, når husbond og madmoder gav tilfredshed til kende og viste omhu med god, varm mad til de på gården fastsatte spisetider.

Uger blev til måneder, og det blev forårsjævndøgn. »Og lærken sang, det var dejligt forår«.

Vejret vekslede som sædvanligt. Han havde dog ikke hørt lærken før kyndelmisse i år, og det var for ham som andre et godt varsel. Det betød et godt forår i rette tid.

Den lille glade sanger, lærken, sang for ham, når han gik til og fra arbejde, nu dagene var blevet længere, og også når han i lidt koldere vejr havde lo-lemmen oppe, lød dens opmuntrende triller ind til ham.

Han måtte puste lidt og se ud over marken. Fra det lille logab så han ud over bondens mark. Der hang en lille lærke i den blege blå luft og sang som en næsten usynlig klokke. Det varede bare et øjeblik, så gled den ned. Men i det samme steg en anden til vejrs og sang af fuldt bryst, og sådan skiftedes de til at synge, når våren viste sit blide ansigt.

Han lyttede - længere ude, til alle sider, sang lærkerne på samme måde. De havde deres eget område, hvor de boede; en plet, de holdt til på. Så var de ejere af landet - jorden - lige som gårdmanden og husmanden.

Da han den aften gik fra arbejde, blev han glad ved at se og høre, at et par lærker boede på hans lille lod.

Det var en af de første vårdage i april, en af de dage, »da en ny moder vår, bærer de første spirer til dåb«. N. L. gik fra dagens arbejde. Han kom forbi Lars Andersens gård. Her havde han også tærsket i en periode for kort tid siden.

Pigen, Karen Sofie, var just færdig med malkningen og var ved at gøre sien og spandene rene, så de var lette at gå til den følgende morgen.

Han hilste »go-avten«, og hun hilste igen, standsede med arbejdet og sagde:

- Nå, skal du så hjem til dig selv?

- Ja, det skal jeg da, svarede han.

Ophold -.

- Jeg har ellers ikke meget at komme hjem til, fortsatte han.

- Har du ingen ko - eller grise? spurgte hun.

- Nej, jeg har hverken ko eller grise for tiden.- Jeg har bare nogle høns - og en kat. Sådan er det lettest for mig, som jeg har det, forklarede han.

Atter ophold -.

- Nå, jeg skal have givet et par store kalve deres mælk, og de skal jo have lidt vand i, sagde hun, og hun hældte mælk i spandene og postede vand i fra pumpen, så de blev trekvart fulde, og så var hun parat til at gå.

Hun står med spandene. Idet hun går, ser hun på ham og spørger:

- Skal du der op i morgen igen?

- Ja, det skal jeg; der er tærskearbejde til flere dage endnu, siger han.

Så hilser de godnat. Hun går ind til kalvene, og han går hjemad.

Han må gøre sine tanker om sådan en lille »lys« oplevelse. Da han tærskede for L. A., havde han jo nok set hende. Han havde da også lagt mærke til, at hun var villig og rap til det, hun havde at gøre, og der var meget at bestille hos L. A.

Ung og køn, villig og pligttopfyldende var de adjektiver, han måtte knytte til hendes person. Han træder omsider på sin egen jord. Hvor den dog er våd, mærker han. Han går nærmere grøftevolden mellem skoleloddet og hans mark. Frosten er i jorden her endnu.

Ja, sådan må det være, men det vil også tø her snart, hvis foråret virkelig kommer nu.

Da det omsider er søndag, har han gode stunder til at gå en tur over sine agre. Vejret indbyder dertil. Solen skinner, og jorden lugter af grøde. Han går på den unge græsmark, nykløveren. Det ser ud til, at kløveren har kunnet tåle vinteren; de spæde planter ser livskraftige ud. Det var nemlig noget nyt for ham med kløvergræsmark.

Hundegræs, timote og rajgræs kunne man nok få til at gro, men kløveren kunne vinteren let tage. Han glædede sig til at følge udviklingen. Han har god tid til at se nøje efter. - Nå, der er du! siger han og står stille. En lille gul blomst er skudt op af jorden; ja, der er jo mange. Det er følfod.

- Ja, jeg kan godt lide at se dig, men jeg ville helst du holdt dig til grøftekanten, siger han. Han plukker en lille håndfuld. Han vil tage dem med hjem og sætte dem i vand. Det var vårens første blomster fra hans mark.

Hvis han til sommer fik grise, skulle gødningen forbeholdes denne plet på hans græsmark, hvor følfoden havde bredt sig. Man havde jo erfaring for, at svinegødning hæmmede følfod og fremmede markens kulturplanter.

N. L. fik oftere en lille passiar ved Lars Andersens gård med K. S. Hun viste sig synlig interesseret for hans forhold, og da han måtte mærke det, sagde han en aften:

- Nu er det jo snart påske, så er du velkommen til at besøge mig; så kan du få at se, hvordan jeg har det. Jeg bliver hjemme hele påskeugen; for jeg skal have tærsket min rug. Hun tænkte sig om og sagde så:

- Jeg kommer nok en lille tur; jeg kan jo gøre mig et lille ærinde der om ad en eftermiddag i en af helligdagene.

Så skiltes de. N. L. gik hjemad.

Nej, holdt! Han tog sig i det. Gik han ikke og nynnede på den gamle folkevises: »Det var en lørdag aften - « Hovedet koldt, hjertet varmt og tanken klar! Det kunne han ikke være bekendt for sig selv. Han tog fat på salmen »Befal du dine veje« og holdt sig til den og overgav sig i den.

Påskan var nær forestående, og han tærskede hjemme hos sig selv. Halvdøren stod åben, og den lille lolem ud til haven var slået op, og plejlens slag blandede sig med lærkernes sang. Hønsene kaglede og lagde æg, og de endevendte haven i det milde vejr. Sol og humør fyldte også hans tilværelse.

En aftenstund før helligdagene pyntede han op ved gravene, og han forsynede sig hos høkeren med madvarer til helligdagene.

Skærtorsdagen kom. Han var i kirke - og til alters. Det var oplevelsen at være med her. Om eftermiddagen gik han en runde over sine agre. Rugen var kraftig og grøn, og græsset havde udviklet sig, siden sidst han var gået over det.

Der kom hun, lille og tæt af skikkelse - og gangen let.

De mødtes og gik sammen hjemad. I den ene hånd har hun en buket bukkar. Hun har lige plukket dem i »Fruens Have«, den lille skov, hun er gået igennem hertil.

- Hvad sagde »knejtene« - sønnerne? Spurgte N. L.

- Jeg sagde, jeg gik i skoven, og jeg skal hjem og give dem midaften, sagde hun.

Ved brændehuset, hvor også hønsene bor, kommer katten dem i møde. Den stryger sig straks kælent om den unge pige.

- Den kender mig allerede, udbryder hun.

- Ja, det er tonen, det kommer an på, siger han.

Hønsene farer lidt til side, men de har ellers travlt i det gode vejr.

Så er de nået ned i gården.

- Og du har rigtig brønd og jernpost. Derhjemme har vi bare et vandhul ved husets nordre gavl, siger hun.

- Ja, sådan er det jo nogen steder endnu, siger han.

De går ind. Hun sætter halvdelen af sine bukkar mellem de gule følfod.

- De står godt sammen de to farver, grønt og gult, siger hun.

- Ja, det er naturens rene farver, og så er det også høstens, siger han.

Hun ser alle lokaliteterne i beboelsen. Så går han ud efter vand lige fra brønden og det kommer snart i kog i kakkelovnen.

- Du kan vel lave kaffen, siger han, og han viser frem, hvad han har at byde på. Han har jo nylig været i byen og købt ind. Hun tager fat, og snart sidder de og hygger sig ved det lille måltid.

- Tiden render så hurtig, jeg må nok snart se og komme tilbage, siger hun.

Da de går, viser han hende lo og lade, kalverum og den tomme stald.

- Her kunne jo være to køer og flere grise, siger hun.

- Ja, det kunne der, men det er der altså ikke, siger han.

Så går hun. Han bliver ved sit hus og følger hende med blikket. På toppen af den lille bakke drejer hun sig lidt og slår et kast med hånden, som holder om skovmærkerne.

Og så er hun borte og kort efter i sin plads i gang med at dække bord til midt aftenen.

»Ungdom er altid køn«, hviskede han.

Påskeugen for N. L. gik med, at han passede kirkegangen både langfredag og påskedag.

Faldt tiden ham lang, fandt han ind på loen. Han kunne godt lave lidt der, selv om det var helligdag.

I dagene før skærtorsdag havde han tærsket væk på rugen og bundet den i knipper, og der var så mange, og de fyldte så meget, at der ikke var tærskelads mere. Så lavede han langhalm. En grov rive var sat fast i træværket ind over laden, så den stak frem over logulvet. Han rev den blanke rughalm gennem riven, så alle løse strå kom fra. Så bandt han halmen op i »kærrer«, der atter samledes i knipper på fem.

Nu han ingen kreaturer havde, kunne han lave langhalm af al rugen. Det ville efter hans forhold blive meget, men han skulle også have fornyet et større stykke tag på sit hus nu til sommer. Hans arbejde lavede ingen ståhej, så han kunne da ikke genere nogen ved den syssel. Tækkehalmen skulle til side, men da han ville have tækket, før ny høst kom i lade, flyttede han den utærskede rug i den ene side af laden og anbragte »brådterne« der på bunden af ladegulvet med rodenden nedad. Den slags arbejde kunne han nusle med i helligdagene, og når søgnedagene kom, klang plejlens sang dagen lang.

Han kastede og rensede rugen, og der var tre tønder. Bageren var køber, og så fik han penge hjem for rugen.

N. L. var atter ude på arbejde. Landmændene fik travlt i marken. De sled foldharvens tænder på langs og på tværs af agrene. Så harvede man op til såning med svenskharven, og nu gik sædemanden halvager op og ned med såsækken over skulderen og strøede det

gyldne sædekorn i den tilberedte muld. Efter ham fulgte hestespand, der harvede sæden ned med sæddækkeren. Senere glattedes agrene ud med foldeharven, og til sidst tromledes stykket til. Så var arbejdet, forårsarbejdet, gjort på det »skift«.

N. L. skulle også have sin bedrift tilsået. Han måtte rette sig efter gårdmanden, der ville gøre arbejdet for ham. Og arbejdet på husmandens bedrift var således bagefter gårdmandens. Først når dennes marker var tilsåede, blev arbejdet udført for husmanden.

N. L. gik og sparkede til sin knoldede jord, mens gårdmandens karl førte hestene og tilberedte marken. Her var de mange følfod, og lidt derfra på et lavt sted en rigdom af krusemynte. Hen over et lille højdedrag var der tidsler.

Ja, svenskharven kunne rigtig trække de hvide, skøre rødder op. Foreløbig blev ukrudtet da holdt i ave. Så gik han med sædposen og såede stykkerne til. Der blev harvet op og ned og tromlet til. Og han glædede sig over, så godt hans marker så ud.

En sådan behandling af husmandens mark kostede 20 arbejdsdage; men de var betalt hos den gårdmand, der ville gøre ham den tjeneste.

Og så lignede husmandens mark de andre landmænds velplejede marker. Der var også på hans skifter nogle kedelige pletter med senegræs, »kvik«. Harven havde trukket de hvide, stærke rødder op, og de lå flere steder i bunke, hvor harven var gjort ren. De følgende aftener gik han efter endt arbejde med sin greb og bar rødderne ud på volden ved markskellet. Der skulle de ligge og visne, og så ville han senere brænde dem af. Han vidste godt af erfaring, at de groede videre, selv om de på stedet blev hakket i fine stykker. Det hed sig, at de var rige på kvælstof, men han var klar over, at de tog mere næring fra jorden, end de gav. Derfor bar han kvikrødderne bort fra ageren. Men der blev alligevel mange rødder i jorden, så senegræsset groede bestandig godt i pletter på hans ager.

Den, der elsker friheden, holder også af ensomheden;
thi kun når man er ene, er man fri. . .

Arthur Schopenhauer 1788-1860

Fruens Have var en lille lystskov, der tilhørte herregården Lystrup. Skoven havde gamle bøge i stort tal, og i årevis blev skoven ikke gæstet af sav eller økse, og den trivedes godt på den sunde skovbund.

Stormen kunne mishandle en og anden af de store bøge, og skete det, fik en af egnens borgere det ødelagte træ for en bestemt sum. Så genlød skoven af sav og øksehug, og det blev til mange »favne« brænde, før et sådant træ stod opmålt i favne og bunker.

Midt i skoven var en lille eng, som var rig på blomster og græs - hundegræs, timote, fløjlsgræs og hjertegræs, ikke at forglemme. Her hentede en mindre jordbruger for små penge sig nogle læs hø år efter år.

Ved skovens sydvestre ende løb Marebæk en drejning ind i skoven for atter midtvejs mod sydsiden igen at søge ud gennem dyrkede marker. Ved skovens sydøstre ende var lidt vildtvoksende krat af hassel, el og tjørn, og her inde i skoven fandtes en lille tæt granplantning, hvor skovduen havde sin rede.

Langs skoven som skel mellem mark og skov var et højt jorddige. Inden for volden var herremandens skov, som altså henlå som en slags fredskov.

K. S. havde trang til på helligdagseftermiddage at søge til den lille skov. Det var de hvide

anemoners blomstringstid. Som et kønt, hvidt tæppe dækkede de skovbunden mellem gamle og unge bøge.

N. L. gik en søndag eftermiddag på sin mark og glædede sig over, hvorledes det groede. Han var ikke langt fra skoven, og han gik langs skoleloddens hegn og kom ind i Fruens Have. Der sad hun blandt de hvide anemoner og havde samlet en stor buket.

- Sikke mange anemoner her er, sagde hun.

- Ja, man siger, at det er god skovbund, når anemonerne breder sig sådan. Men har du ikke fundet den blå anemone? sagde han.

Det havde hun ikke.

- De er også lidt senere på det. Men de skal nok være her. Vi skal bare hen på skråningen her ved engen, sagde han.

Og så fandt de også en buket af dem.

- De blå er vist ikke så almindelige, sagde hun.

- Nej, det er de ikke, men her på dette sted er mange, sagde han.

De kom ned til engen. Der var lidt fugtigt; men det kunne da bære, når de trådte på de gamle tuer.

- Ja, se, de kommer snart, og der er mange. Snart vil engen være rødplettet af gøgsgrød - gøgelilje - sagde han.

De skiltes.

Men de mødtes oftere i skoven.

N. L. begyndte at nynne. Det var atter tonen til »Det var en lørdag aften«. Han kunne ikke frigøre sig for den melodi. Så lod han tanken og sindet sysle med den folkevisse, som den kaldtes. Den sang de unge, så snart den første »dragelse« mod det andet køn meldte sig. Den sang den unge pige, når hun mente, at hun var svigtet. Den levede i den unge mand, når han følte sig forsmået. Ja, sådan havde sangen bjergtaget ungdommen og ville vel bestandig have sin tiltrækning, indtil mere modenhed og lidt fornuft fik lov at gøre sig gældende.

En god og fornuftig ældre kunne få held til at hjælpe en sådan ung mand eller kvinde ud af sådan »forelskelsens dødvande«. »Han eller hun er ikke for dig. Den rette kommer nok. Tag fat på det, du har med at gøre, dygtiggør dig. Alt klarer sig efterhånden«.

En husmoder kunne få held til at hjælpe sin pige, der sådan hang med næbbet, og den gode ældre karl kunne med frisk syn og tale hjælpe de yngre. »Der er ingen, der dør af kærestesorg. Interessér dig for dit arbejde, så går det over«.

Noget hen på sommeren besøgte hun N. L. i sit bo. De havde glædet sig over alt, hvad der groede i haven, skønt den var meget sammengroet og dårlig passet. Det havde sin årsag, for et menneske kan jo ikke være to steder. Når man hele tiden skal være ude, fordi der er så mange, der har bud efter en, må det hjemlige bære præg af nogen forsømmelse.

De stod og støttede sig til den store sten midt i haven og så ind i humlehaven. Solen skinnede, og bierne havde travlt. Lidt fra stenen stod havens største træ, »sødæbletræet«. Skaderne havde uforfærdet bygget rede i træet. De snakkede med, men det var bare beroligende.

- Ja, de får jo lov at være her, sagde han.

Lidt efter var de inde. Hun lavede kaffe, og hun nynnede.

Han studsede. Det var også den kendte folkevisetone! »Det var en lørdag aften...«.

De gik sammen ud over hans agre. Byggen stod i skred. Kløveren var kraftig og de røde hoveder viste, at tiden var inde til høhøst. Rugen havde dræet og lovede godt. Han fulgte med gennem skoven. Bøgeløvet var blevet mørkegrønt, men tæt og kønt. Ved sydenden af skoven vinkede de farvel til hinanden.

- Kom igen, hvis du synes! sagde han, og hun svarede tilbage:

- Ja, jeg kommer nok snart igen!

N. L. havde fået noget at tænke over. Hvad ville der ske, hvis - - ? Skulle han til at leve - lige som et liv til? Ja, leve skulle han jo, så længe Gud forundte ham det. Det kunne gøres, som han havde gjort det nu i mere end et år, og det kunne måske gøres med en kvinde ved sin side.

Han var ikke herre over den situation. Han ville overgive sig med alt i den Almægtiges hænder.

Høsten var inde. Der var bud efter N. L. fra mange steder.

»Glad høstkarlen mejeredet svinger«. Høstdagen var lang; han kunne ikke tage fat på sit eget efter fyraften, for det var for strengt, når han skulle være arbejdsduelig den følgende dag. Da hans korn ikke kunne tåle at stå længere, måtte han tage sig tid til sit eget.

Rugen lå godt. Han kunne gå op langs ad sin ager og tage skår efter skår. Han måtte selv binde op. Ja, det var dobbelt arbejde, men det var alligevel fornøjeligt at binde de tunge neg og lægge dem til side for senere at sætte rugen i hobe.

Da han kom til vårsæden, lagde han i skår og bandt senere op og satte i hobe. En søndag rev han rivelsen - »sloden« - sammen og lagde den i små stakke ved hobene.

Da N. L. fik indhøstet, var stænge, lade og lo fyldte, og en stak med »blandesæden« stod ved gavlen ved brændehusets sydende.

N. L. tog sine kartofler op en dag, han havde til overs. De gav godt. De var røde; han kaldte dem »amerikanere«. Her var toppen helt visnet, og de modne knolde fyldte godt i en lille kule. Da han kom til de »gule«, lod han jo nok mærke til, at alle toppe endnu ikke var visnet; men nu skulle de op, nu han havde dagen til det.

Ved nogle af de friskeste toppe lagde han mærke til, at de havde groet anden gang.

Kartoflerne havde udviklet sig som andre, og de gav flere fold af pæne kartofler. Men for en tre uger siden var der kommet en rødbløde, og se, nogle af de grønneste toppe havde sat et kuld af nye knolde.

Nogle sad naturligt på moderplanten; de var dog kun små. Andre sad på de velvoksne kartofler som nogle små gevækster.

Han samlede alt omhyggeligt op. Han vidste, at selv små frø, kartofler, ville spire til næste år, hvis de blev liggende i jorden.

Der lå nu to kartoffelkuler, som foreløbig blev dækket til med rughalm og nogle skovlfulde jord. I øvrigt gav hans oplevelse med kartoflerne ham noget at tænke over.

Bryllup

Et tyende havde i de gamle dage ikke megen fritid. En dag, »nøddedag«, skulle de, der

tjente, dog have fri. »Nøddedagen« indtraf efter høst, når hasselnødden var moden. K. S. havde sådan en fridag. Hun besøgte N. L. Tilknytningen mellem dem blev stærkere. Da november skiftedag kom, holdt de bryllup - den aldrende mand og den unge kvinde stiftede hjem.

Da foråret kom, plantede ægteparret et piletræ ved indkørselen til deres bo. Piletræet fik mageløs gode voksekår fra alt det vand, der i den fugtige tid af året flød af sted i vejgrøften, hvor træet stod.

Det var allerede et anseligt træ, da husmandsbørnene blev så store, at de løb ud og ind. Og da træet ikke blev stynet, blev det meget højt.

På samme tid plantedes et asketræ på volden, der gjorde skel mellem husmandens jordlod og Fattiggårdens mark. Også dette træ blev et smukt træ ad åre, som børnene voksede til.

Det nye hus

»Og solen står med bonden op«...

Tidlig morgen i maj ved århundredskiftet. Sydsjælland - mod øst: Faxe, kalkbrudet, »Smeden«, Nymark, Jyderup.

Livet på landet rører sig i den tidlige morgen på gårdene, Fattiggården og husmandens bo. Den lyse majmorgen. Far er gået på arbejde med taktfaste træskotrampe. Mor har malket koen og sat mælkejungen ud til vejen ved det store piletræ. I sovekammeret ligger husmandshjemmets 3 drenge. Den mindste sover endnu, ligeledes den ældste. Den mellemste er vågen. Han sidder op i sengen og nyder sovekammerets lunhed. Solen titter ind ad værelsets eneste vindu, som er i nordsiden. Der er gyldent solskin, som når helt ind til »puffen«, en trækasse, kuffert, som rummer drengenes rene linned og tøj.

Han opdager, at solen viger bort fra vinduet, og dog bliver det lysere i rummet. Nu kommer mor ind til børnene. Snart er de alle i tøjet, hver hjælper sig selv; kun den yngste skal have lidt hjælp; de hjemmegjorte seler, syet af mor selv, holder de halvlange bukser på plads.

Hjemmestrikkede sorte hoser og bluse, som også er mors værk, er påklædningen.

Kludeskoene står ved sengen; de passer godt til drengene, ja, de er også mors arbejde.

I stuen venter øllebrød, og morgenmaden nydes med god appetit.

Der forestår en større begivenhed: Den største skal ud at tjene. Moderen skal i plads med ham og de to andre skal med. Han skal gøre drengs arbejde hos mølleren, der har landbrug.

Nu sidder de alle fire i møllerens stue. Mølleren er stor og svær og ser ikke streng ud.

- Bare han nu kan magte arbejdet og I kan blive tilfredse med ham? Bare han nu ikke skal komme noget til med dyrene? siger moderen.

- Ja, nu får vi se, siger mølleren.

Snart er de ude. De står i gården. Det blæser friskt. Møllen går livligt for vestenvind.

Vingerne vender ind mod gården, og det klapper og basker i sejlene. Børnene ser undrende til. Der står en vogn på gårdspladsen. Den skal ind i vognskuret. Mølleren tager fat i stangen og drejer rundt.

- Kan du så skyde på, siger mølleren, og barnet lægger alle kræfter i, og snart er vognen på plads.

- Ja, så farvel da, siger moderen, og barnet sættes i arbejde i kostalden.

Ved aftenstid kommer barnet hjem. Den ene af de ny træsko, som drengen mødte med i pladsen, er trådt itu. Da han skulle vande hestene, en ad gangen, ude ved vandtruget, drejede hesten brat omkring og trådte med sin brede hov på drengens fod. Han fik trukket benet til sig, men træskoen var knust.

Kort tid efter kom han i tjeneste hos Lars Andersen, hvor moderen tidligere, før giftermålet, havde tjent. Der gik det bedre. Pladsen beholdt han, til han skulle gå til præsten. Moderen er straks i arbejde, da de er hjemme. Hun syr sko for fremmede. Såler og overlæder, det hele laves af gamle klude og aflagte klæder, som kunderne kommer med ved bestillingen. Moderens rappe, snilde hænder, hendes fikse snit og gode formsans, skaber hurtigt noget lækkert fodtøj af kludebundet.

Imens hun arbejder, har drengene travlt med skolearbejdet. Den yngste med stavningen. Den gamle ABC med »Hanan« på forsidebilledet er i brug. Når det ikke lykkes barnet at fatte lærdommen, er moderen, der vejleder og underviser, mens nålen flittigt går gennem sålen, parat til et fast prik med langemand på barnets hoved af den rappe hånd, der hele tiden er krummet i arbejdets iver. Det er lige så godt den venstre som den højre, der revser, da moderen er kejthåndet.

- Læg nu bogen til side og hvil dig lidt! siger moderen.

Den mellemste er i gang med regning; det er fundamentet i de fire regningsarter, han sysler med. Addition og subtraktion kan han. Nu gælder det multiplikationen og divisionen. Her er noget svært, men det skal ind.

- Gang med det bageste først, så det forreste og ryk en plads frem; læg så sammen, og du får facit.

Et par faste prik af den krummede langemand er faldet, en tåre har trængt sig frem, men metoden blev lært.

På samme måde går det med divisionen.

- Stil stykket op til deling. Begynd så: Del, gang, træk fra, før ned - og om igen! Moderens håndfaste undervisning bærer frugt. Glæden og den nødvendige selvfølelse bliver barnets eje. Så er der salmeverset. Det går let. Den mellemste tager sagen meget alvorligt. Han bliver optaget af at lære hele salmebogen og begynder forfra: »Vi tro, vi alle tro på Gud«.

- Hvil jer nu lidt, så tager vi fat igen, siger moderen.

Senere, da den yngste åbner ABC'en har »Hanan« lagt en 2-øre; stor glæde hos barnet; hanen lægger kun æg, når barnet er flinkt til at læse. Regnebogen lægger ikke æg; den viser ikke belønning på den måde.

Stuen - systue, læsestue og opholdsstue - har to vinduer i sydsiden. Ved det aflange bord er faststående bænke ved bordenden og langsiden ved vinduet, og her på den lange bæk ligger drengene på knæene med bøgerne opslået på bordet.

Koen, kalven og grisen er passet ind imellem, og det bliver aften. Nu høres faderens kendte trin. Et mildt »godaften« bliver gensvaret, og nu hører faderen børnene på lektierne, og han er opmuntrende tilfreds. Moderen går ud at malke »Åderupkoen«, giver kalven af den gode mælk, for den skal være fedekalv. Aftensmaden er »mælk og brød«, og det smager alle fortræffeligt. Snart kommer børnene til ro, og »armod slumrer sødt på strå«.

Faderen og moderen sidder alene i stuen. Moderen er let irriteret.

- Hvad fik du så i dagløn? Spørger hun.

- 1 krone, lød svaret.

- Alle andre får halvanden krone, siger moderen.

- Ja, det kan godt være, siger faderen. - Men jeg hører jo til de gamle og har aldrig fået mere, og jeg kan nok ikke forlange mere.

Efter en pause siger moderen:

- Vi kunne jo ikke klare os med at få udkommet, hvis ikke jeg syede sko.

- Nej, det er muligt, indrømmede faderen. - Det er godt, du kan, opmuntrer han og ser på de færdigsyede kludesko, som står på bordet.

Den kone, der skal have skoene, kommer efter dem; hun er glad for resultatet, og efter tilkendegivelse af tilfredshed lægger hun de få kroner på bordet ved faderen og siger:

- Vær så god!

Han siger tak, men lader pengene ligge, og kort efter tager moderen sine velfortjente skillinger til sig.

En aften siger moderen:

- Hvorfor skal vi også blive ved at bo i dette gamle hus?

- Ja, hvad ellers, siger faderen. - Du holdet det jo pænt, og vi har det godt, som vi har det.

- Ja, når jeg slider og slider og skaffer til huse, ellers var det nok småt nok, siger moderen.

- Det er sandt, siger faderen. - Og jeg gør, hvad jeg kan, og er fremdeles villig til at gå på arbejde. De er glade for mig hos Peder Povlsens og Lars Andersens og de andre steder til den dagløn. Men forlanger jeg mere, vil de sagtens ikke have mig.

- Det er meget muligt, men når jeg skal skaffe til udkommet for os alle sammen, så vil jeg også have et nyt hus, siger moderen.

- Hvordan skal det gå til? siger faderen.

- Ja, vi har da 1400 kr., og de 700, der mangler, kan vi nok låne i Bondestandens Sparekasse, siger moderen.

- Skal vi så sætte hele vor rigdom over styr? Jeg synes vi har det godt ved det gamle, siger han.

- Huset skal ligge omme i haven. Sødæbletræet skal væk og ligeledes det andet, der står i vejen. Af den store sten kan der blive grundstenen til huset, og resten kan tages af digestenene i haven, der ligger langs vejen, og huset skal ligge med facaden mod vejen, forklarer moderen.

- Ja, jeg ved det ikke, jeg forstår mig ikke på det, sagde faderen.

- Men jeg ved det, og jeg forstår mig også på det, sagde moderen.

Så sluttede man den gang.

Moderen sled i det årle og silde. Hun vaskede, lappede arbejdstøj og stoppede strømper for flere af egnens fremmede tjenestekarle. Honoraret var 15 kr. årlig. Hun gik på høstarbejde på Fattiggården, hvor daglønnen var halvanden krone; hun syede selv børnenes tøj, men især var hun optaget af at sy kludesko, og det hele året rundt. Skoene vandt mere og mere frem, da moderen gav skoene overlæder af rester af plydslærred. De nette sko var først færdige, når sålerne var beget og dyppet i sand.

Drengene måtte tit af sted til Faxe efter 2 pund beg; det var 5 øre billigere der end hos de hjemlige handlende. Barnet smuttede af sted i kludesko de seks km frem og tilbage. Turen

gik let nok, men der var almindelig rædsel, når man skulle forbi »Lundehækken«, en kilometerlang svær hæk langs vejen gennem herregården Lystrups marker. Her holdt de vandrende svende ofte hvil; man så af og til et glimt af dem; men de gjorde aldrig os børn noget.

Faderen - født 1838

Faderen har altså levet sit første liv med hustru og børn, der nåede den voksne alder. Omkring sidst i atten hundrede og firserne gik en farlig sot over landet, sagtens har det været en lungesot (spansk syge); for den bukkede hustru, en søn og to døtre under. I løbet af få måneder havde døden taget alle familiemedlemmer så nær som manden i husmandshjemmet.

Der rådede dengang den ordning, at børnene skulle have faderens fornavn til efternavn. Faderen, Niels Larsen, var født 1838, søn af Lars Nielsen. Som ung aftjente han sin værnepligt ved Første Dragonregiment, Frederiksborg Husarregiment, Jægerspris. I krigen 1864 var han ved Dybbøl i hele krigstiden 63-64, og var således veteran. Han har aldrig fortalt videre om krigsførelsen; dog ved man, at han undgik at blive alvorligt såret, og at han med sorg, som de andre i felten, så på, at tyskerne den 29. juni 1864 gik over Alsund til Als, uden at der fra dansk side blev ydet modstand.

En medalje i nationalt bånd med kongens billeder var den påskønnelse, han kunne fremvise for deltagelsen i krigen. Han fik i øvrigt medaljen med i graven.

I halvhundredåret 1913 holdtes jubilæumsfest for veteranerne. Den holdtes på Jægerspris. En påskønnelse på 100 kr. var den første opmuntring, og den efterfulgtes af festen. Mange små erindringsgaver blev uddelt, men alt er gået tabt.

Det ligger i mørke, hvordan han fandt sin anden hustru (vores moder), og stiftede hjem på ny. Han var den gang midt i halvtredserne, og børnene kunne kun kende ham som den aldrende fader. Han nød udelt agtelse som en trofast, flittig og villig arbejder, der vinteren igennem svang plejlen på gårdmændenes loer. Og i nøjsom påpasselighed lagde til side af de velfortjente skillinger.

En velholden husmand, om man kan udtrykke sig sådan. Han tilhørte den gamle tid, der var født under åget, der villig bar det og aldrig kunne tænke sig at kaste det af sig. En ny tid - den nye tid - var ham fremmed. Den vandt intet indpas hos ham. En klar forestilling om krav og pligter, retsind og ærlighed fyldte ham, og han begærede kun det nødtørftige for sig selv.

Moderen - født 1867

Hvordan moderen kunne gøre det skridt at indgå ægteskab med en så aldrende husmand og daglejer som faderen, ligger skjult for os. Hun har som ung pige tjent på de gårde, hvor faderen har været på arbejde.

Sympati - ja, det må der have været; hun flyttede ind som kone i husmandshjemmet omkring november 1890.

Moderen er født 1867, og var således 23 år gammel. Moderen fristede den lod at komme ud at tjene hos fremmede i en meget tidlig alder. Villig og rap, som hun var, har hun gjort god fyldest i den plads, hun havde.

Barnet husker, at hele familien, faderen, moderen og de tre drenge, var på fodtur til mormoderens hjem, en tur på 10 km og 10 km tilbage.

Vi havde læderfodtøj på alle sammen; men da skoene ikke passede særligt godt - de var for store eller for små til børnene, som de var, og da drengene næsten aldrig gik med læderfodtøj - var det noget uvant; derfor havde børnene deres kludesko under armen, og ret langt kom man ikke ud af vejen, før læderskoene udskiftedes med tøjskoene, og så gik turen let nok.

Mormoderens hus lå ved skov med frodige marker op til denne, og så kunne man se vandet bare en halv km borte. Det var Østersøen.

Mormoderens hus var end mere fattigt end husmandshjemmet. Lille og gammelt var det. Der var ingen brønd til huset.

Ved husets nordgavl lå et vandhul; en lille bro førte ud til det klare vand, og herfra hentedes vand til husholdningen. Sådan havde det altid været.

Så gik turen hjemad endnu før sol gik ned, og trætte efter en særegen oplevelse slumrede børnene ind i husmandshjemmet. En mild mormor havde taget børnene i hånden.

Få år efter døde mormoderen.

Da boet skulle gøres op, var moderen til stede i hjemmet for at få del i det. Hun bad om at få nogle unge høner; men det var mosterens, og så ville moderen ikke have noget af det øvrige, der var at dele.

Morfaderen har børnene aldrig kendt. En enkelt meddelelse fra moderen til Barnet på et senere tidspunkt går ud på, at morfaderen gik fra en stor gård på grund af drik og døde som drunker i det fattige hus ved skoven.

Huset

Det nye hus skulle komme. Moderen ville have det, og hun skulle nok realisere sin ide. Hvad meningsforskel og strid, der var mellem forældrene, hørte børnene ikke meget til. Faderen veg tilbage, og moderen tog fat. Afstanden mellem forældrene blev forfærdende. Moderens sammenbidte energi og flid viste, at huset skulle bygges. Hun sled årle og silde med tøjskoene; fingrene var altid krummet til arbejde. Moderen tog pludselig en udflugt rundt til omegnens bønder; hun bad, om de ville køre et læs mursten til huset fra Åstrup Teglværk.

Næsten alle var meget villige. De fleste læs var på 500 sten, mindre køretøjer nøjedes med mindre.

Foråret 1902 blev alt byggematerialet samlet. Folk, der kom med materiale, blev beværtet med kaffe og »sorte« cognac.

Tegningen af huset forelå; lånet etableret, og en stenhugger lagde grunden. Murene rejste sig, og i løbet af sommeren stod huset færdigt.

Om efteråret flyttede familien ind i huset. Det lå med facaden til vejen. Hovedindgangen midt i, en stue, dagligstuen til venstre (mod syd), en stue, den fine stue til højre (mod nord).

Hovedindgangen blev kun lidt brugt af familiens medlemmer. Den vestlige facade havde den anden indgang, indgangen til køkkenet. Til højre var et lille spisekammer, en halv meter over køkkengulvet. Der var kælder under spisekammeret. Fra køkkenet var en dør

ind til sovekammeret og længst mod nord var et lille værelse.

Der var så mange døre fra stue til stue, at man kunne gå rundt i huset. Vi benyttede kun soveværelset, og var næsten aldrig i de andre stuer. Børnene lærte deres lektier og kom tråd i nålene for moderen, der uden ophold syede sko. Kun lidt blev der sagt. Moderen var stiv og utilnærmelig. Faderen sad der lidt, men forlod ofte stuen og kom først ind, når det blev sengetid. Børnene blev tidligt på aftenen søvnige, men der var jo ikke langt til sengen, og så sov de de uskyldiges søvn.

Moderen flyttede efter sit behag sit værksted ud i køkkenet eller ind i dagligstuen.

- Så kan I få ro, da!

Snart flyttede hun også sin seng op i gæstekammeret; efter de travle lange dage og aftener fik hun den nødvendige hvile for sig selv. Der var rent alle vegne, og børnene vaskede gulv og besørgede opvask; det var den selvfølgeligste ting at hjælpe til på moderens mindste vink.

Moderen havde sat sig for at skaffe udkommet, at skaffe midlerne til de øgede udgifter, og det lykkedes særdeles godt. Arbejdet var hobby for hende, og alle i huset havde det samme stræb, den samme stræbsomme indstilling. Moderen fik rige midler i hænde for sit arbejde, men hun holdt alt det for sig selv. Sagde hun noget, drejede det sig om nøjsomhed; men vi manglede ikke noget, og om savn i den strenge opdragelse var der ikke rum eller plads.

Moderen købte sig en ny cykel. Hun havde aldrig cyklet; men som alle andre fik hun også det lært. Nu tog hun ture til Faxe, gjorde indkøb til sit håndværk, forsynede stuerne med det ene pæne møblement og inventar efter det andet. I løbet af få år var stuerne møbleret og pæne billeder hang på væggene. Børnene så meget sjældent den flothed, og faderen måske aldrig.

Foran huset langs vejen plantedes en hæk af tjørn. Der var plads til gang og blomsterbede, og moderen havde sans for at holde orden i haven; børnene var villige til at luge og gøre rent, og snart kom der skik i de nye omgivelser.

På hver side af hovedindgangsdøren plantedes en tuja, og i løbet af få år voksede de til og var så høje som facademuren, og hækken blev også meget hurtig til noget.

Over grøften ud til vejen var en bro af lægter, som hvilede på svære liggere, og gelænder var der ved siderne.

Haven strakte sig ud i en spids fra husets nordgavl; her var en rundgang om huset med lysthus og buske, og uden for gangen lå en lille græsplæne. En lang gang førte langs hækken ved vejen til havens nordspids, og havens vestside var skærmet af et højt dige til naboens mark. Et par nye frugttræer blev plantet, men det gamle augustæbletræ midt i haven stod i mange år.

Endvidere var der kirsebærtræer og blommetræer - sveskeblommer - og et træ med gule blommer; den øvrige plads blev sat til med kartofler. Mod syd blev diget højere, og hvor det var ud for det gamle bos vestgavl, var det så højt, så man fra toppen af diget kunne se lige ind af det lille vindue i gavlen ind på høstænget.

På diget stod her nogle mægtige asketræer, og diget var efterhånden blevet én kompakt mase af rødder. Langs gavlen blev lavet en smal gang, så man kunne komme den vej til stalden.

Stilhed kan betyde tryghed, når alle familiemedlemmer sidder i stuen ved bordet omkring lampen med hver deres syssel: Moderen med de flittige hænder ved tøjskoene, faderen

med et gammelt nummer af »Ugens Nyheder« eller »Søndagsbladet«, børnene ved deres små lektier, tegning og hjemmelavet spil, og når så »Ole« banker på, kunne man gå i seng. I det gamle hus var der tryghed; sådan følte Barnet det. I det nye hus var det anderledes. Utrygheden voksede frem af stilheden. Moderen trak vejret dybt og kilede bestandig på. Faderen lod bladet synke og så ned for sig og sukkede nogle gange. Børnene så sig utrygge omkring og fortsatte deres syssel.

Nu rejste faderen sig og gik tungt ud af stuen og lukkede døren. Hvor gik han hen? Børnene blev søvnige og gik til ro.

Faderen gik over i det gamle hus til sin gamle stue. Der var endnu det gamle bord, de fastsiddende bænke langs vinduer og østvæg og en armstol af træ.

Han satte sig i stolen, hvilede albuerne på bordet og så ud i mørket gennem de små ruder. Himlen var ren, blåsort med klare stjerner. Han sad længe, tårer listede sig frem og faldt på bordet, øjnene blev våde, men det mildnede og klarede synet.

En anden luft og køligheden gjorde ham også klarøjet.

- Herre, min Gud, hvad har jeg dog gjort. Hvorledes kan det gå til, at jeg er blevet helt overflødig. Jeg vil så gerne arbejde; igennem alle de mange år har jeg mødt påskønnelse og tak for mit arbejde både her og der. Nu er der andre, der også skal til. Jeg attrår ikke den store dagløn, kun den lille, eller bare ophold og god omgang.

- Min Gud, er der ikke udvej her!?

Faderen så ud i natten. Der faldt en stjerne!

- Å, er det bud fra dig, min Gud, som jeg dog har tyet til i lyst og nød igennem mit lange liv med de mange omskiftelser.

Han foldede hænderne på bordet og lod hovedet falde ned på dem. Stilhed - længe...

Da fødtes en salme i hans sind, ikke en ny, nej, en fra salmebogen, som havde været hans tilflugt og trøst så mange gange tidligere:

*Hvor blev Guds jord et dejligt sted at bygge på,
når broderfred var overalt at finde,
når tvedragt måtte mødig gå fra hus til hus
og banke på og fik ej ly derinde.*

- Tvedragten - ja, den er kommet herind i mit bo, den vil ødelægge alt for os; den gør tilværelsen uudholdelig. Hårdhed, tilsidesættelse, ringeagt, foragt, kulde, kolde øjne, hvor fører det hen?

*Der klages vel med suk og sorg,
at lykken ej sin gyldne borg
på jorden ret vil bygge;
men bor der fred -
fred i hyttens vrå,
da slumrer armød sødt på strå.
Guds engle den betrygge.*

- Alvidende Gud, fredens Gud, Å, forlad mig ikke! Jeg er en lille ener, som er forladt og

ene; Å, tal »din fred« i mit bange sind. Jeg er dit barn, og Du er min fader, tag mig ved hånden og før mig et sted hen, hvor jeg kan gøre nytte for brød og husly. Jeg beder om frimodighed til at leve videre, når det er din vilje, almægtige Gud, at jeg skal det.

Ophold -.

Faderen løfter omsider hovedet fra sine hænder. Han ser ud i natten med de tindrende stjerner.

*Se, alle nattens stjerner små,
samdrægtelig på himlen stå
og til hverandre smile.
O, vandred' alle så i fred,
når sorgens modgangs skygger falde ned,
da fandt vel hjertet hvile.*

- Ja, jeg må gå. Jeg viger gerne, jeg må bort fra det hele. Jeg må bort, fordi jeg er helt overflødig. Jeg må bort for min egen skyld. For hjemmets skyld og for børnenes skyld må jeg bort.

- Herre, hold din beskærmende hånd over dem, de vil hurtigt komme ud blandt fremmede.

*Bøj selv mit hjerte, du min Gud,
at fristeren jeg viser ud,
når vredens tanker stige.
Påmind mig om din kærlighed,
påmind mig, Kristus, om din fred,
at jeg må se Guds Rige!*

Så gik faderen ind. Der var mørkt. Han tændte ikke lys; det var let nok at finde lejet. Børnenes regelmæssige søvn hjalp faderen, og så sov han snart ind med tilkæmpet fred i sindet.

Vinteren igennem stod faderen på sin tærskelo. At svinge plejlen var vant arbejde fra mange år tilbage hele vinteren igennem på bøndernes gårde. Tidligere gik det kraftfuldt og let. Når gårdens karl var med, gik det livligt og fast.

Var karlen ung og uerfaren i tærskningen, førte husmanden an, og karlen havde den opgave at slå med slaglen, hvor husmanden slog. Var karlen vant med arbejdet, slog husmanden, hvor karlen havde slået.

Tærskningen gik lettest, når det var let frostvejr, og slaglen holdt sig blank, og kernerne sprang let af vipper eller aks. Var det derimod tørt, blev slaglen grå og mat af støvet, som foderet havde så rigeligt af, og kernerne sad mere fast i vipper og aks. Der var således mere trevenhed i den gammeldags tærskning i gråvejr end i klart vejr.

Nu stod den gamle mand på sin lo og tærskede alene. Laget langs den ene langvæg lå med roden mod væggen, og så begyndte tærskningen fra porten til bagvæggen. Når laget skulle vendes, lagde faderen sig på knæ og vendte laget med hænderne.

I ungdommen vendtes laget med plejlen, men nu gjorde alderen sig gældende.

Tærskningen skulle gøres grundigt; strået så fri for kerne som muligt.

Foderet blev bundet i knipper og lagt i laden. Var det rug, der tærskedes, blev strået revet i en grov kam, som kunne anbringes i sidevæggen. Så blev de løse strå revet fra, og de stive strå bundet i kærre, små neg, der blev bundet sammen i knipper på fem.

Det var langhalm, tækkehalm, til at bøde stråtaget, der trængte til fornyelse.

Når faderen havde tærsket et par dage, var der en pæn dyng korn i den ene side. Den skubbedes ned til porten, og så »kastede« faderen kornet over det rene lergulv, som var rensat med en riskost, bundet af bøgeris af unge bøgegrene.

Faderen satte sig på den lille treben ved korndyngen og tog kasteskovlen i hånd. Han sad, som faldt han i tanker. Var det hans forladte tilværelse, der gav ham en mægtig alvorlig tanke.

»Han har sin kasteskovl i hånd. - Han skal gennemrense sin lo«.

»Er jeg avner eller kærne? Herre, du ved det«.

Så tog han fat. - Kast efter kast. De tunge kerner ramte nordvæggen, de lette kerner faldt på gulvet foran disse. Midt på gulvet faldt emter og avner - vipper og aks.

Når kastningen var til side, var der rensningen tilbage. På loen var en rensmaskine, pænt blåmalet; den havde været der, fra børnene kunne huske.

- Far, hvordan skulle vi få rensat kornet, hvis vi ikke havde denne maskine?

Barnet trak rensmaskinen.

- Så skulle jeg bruge det store sold, som hænger på væggen der, svarede faderen.

- Det er godt, vi har blæsemaskinen; det var omstændeligt at rense kornet ved hjælp af soldet, svarede Barnet.

Næste dag skulle faderen til mølle. Fire skæpper målt i sækken. Den gamle trillebør, som, med undtagelse af hjulet, var faderens værk, lavet med simpelt værktøj, kom nu frem, og slumpen blev lagt på den.

Så tog faderen rebet, der var fastgjort til håndtagene, over nakken, fattede om håndtagene og satte i gang.

Ved hjælp af rebet kunne armene hvile efter behag, byrden blev fordelt til hele kroppen, og på den måde kunne sækken køres til mølle mest rationelt. Faderen fik oftest »slumpen« med hjem, og nu var der »skrå«, malet korn til husdyrene, ko og grise, den kommende uge.

»Jo mindre tanker du har om et menneske, desto mindre bliver det.

Og jo dårligere du behandler det, desto mere ødelægger du det«.

(Goethe).

En vinter gik. Et forår kom. Den lille husmandslod skulle også tilberedes. En gammel ordning, der bestod i, at husmanden gjorde 30 arbejdsdage årligt hos en gårdmand for at få jorden dyrket, havde været i hævd i mange år. Faderen ville gerne betale på denne måde, men bønderne ville helst have penge.

For 40-50 kr. om året blev de tre-enhalv tønde land nu dyrket. Driften fulgte med tiden; nu blev der også et skift med roer at passe. Hvor husker Barnet tydeligt roejernene og radrenserjernet, som faderen fik lavet hos smeden af en gammel le.

Roerne blev sået ved håndkraft, når der var »furet op« til såningen. Her kunne børnene

være med. Med den ene hånds fingre lavedes en fordybning på kammen; i den anden hånd, der var let knyttet, havde man roefrø. Så åbnedes hånden lidt og nogle frø faldt i hullet, og hånden dækkede til - og så det næste hul. Sådan gik det række op og ned.

Lugningen, renholdelsen af roestykket og senere udtynding, foretoges også for en stor del med de bare hænder.

Husmandens jord var i almindelighed meget fyldt med ukrudt, bl.a. kvikgræs, og dette blev trukket af og båret bort, og roerne voksede godt.

Den lejede arbejdskraft til dyrkningen af jorden blev jo ordnet, når hestespannet var der, og ikke som på bondens gård, hvor hestespannet var til tjeneste, når det var marken belejligt.

Det var en fryd for alle at se resultatet af hændernes slid.

Moderens enorme flid og foretagsomhed gjorde faderen overflødig, viste det sig. Hun viste det, han følte det. Der blev ikke forsømt noget ude eller inde. Børnene fik deres gode mad og var velplejet med vask og renlighed.

En aften sagde faderen:

- Jeg må nok hellere tage ud i en plads, og jeg bliver derude om natten. Jeg kan da røgte husdyrene på en gård.

- Ja, gør du det; jeg skal nok ordne det her både ude og inde. Jeg skal nok vaske dit tøj; du kan bare sende det hjem, sagde moderen.

Kort tid efter kom faderen ned på en gård i Hyllede, og han blev der i flere år.

Den ældste af børnene var fremdeles hos Lars Andersen i Eskilstrup, og Barnet, der nu var 10 år, kom til Jens Frederik i Jyderup. Den yngste på 7 år gjorde nytte hjemme.

Den sommer uddannede moderen sig til et nyt virkefelt. Hun cyklede 2-3 dage om ugen til kursus i »Fransk vask og strygning« i Faxe. Hun betalte for den oplæring, og i løbet af 2-3 måneder var hun så dygtig, så hun begyndte for sig selv.

Vaskehus blev indrettet i det gamle hus, hvor tidligere spisekammeret havde været. En dør blev sat i ydermuren i nærheden af bagdøren i det nye hus. Så kunne man nogenlunde bekvemt hente vand ved den gamle brønd ved at gå ad indgangsdøren i det gamle hus og fylde vand i karrene. Moderens fine arbejde skabte meget hurtig en stor kundekreds. Børnene måtte beundre hendes opfindsomhed, når det gjaldt om at holde rede på kundernes vasketøj.

En kundes kravetøj blev syet sammen med forskelligfarvet tråd eller fik et eller andet lille mærke påsyet. Snart forlod hun dog denne metode og skrev navnemærke med tusch.

Om efteråret lod moderen grave en brønd få meter uden for køkkendøren ved det nye hus; den økonomi magtede hun også.

Der var godt vand 7-8 meter nede. Brønden blev sat af mursten, som dengang var meget tidssvarende. En ny pumpe, som børnene let kunne håndtere, blev sat på det solide dække, og nu kunne man bekvemt komme til vandet.

Arbejdet voksede, og moderen passede på pengene. Det var hende en stor opmuntring at gense de mange tilfredse kunder.

Også i husmandsbruget var udvikling.

Fra de første år Barnet kunne huske, var der i husmandshjemmet kun én ko,

»Åderupkoen«, en fortræffelig ko, der forsynede hjemmet med mælk og skaffede små

ugentlige kontanter, fødte sin kalv årlig, og denne blev fedet. Men nu kunne den ikke mere. Barnet husker klart, hvor store ubehageligheder faderen modtog af moderen, fordi han havde solgt »Åderupkoen« til en slagter for 50 kr.

Faderen veg altså bort fra det hele, og moderen regerede med dygtighed ude og inde. Snart stod der to køer i stalden og fire grise var i stien ved siden af køerne.

Køerne blev fodret med roer og kraftfoder og ydelsen var storartet. Foderet kunne ikke slå til. Der købtes hø og halm hvert år. Jorden fik kunstgødning og avlen blev fortræffelig. Ingen fik indsigt i moderens økonomi; men aldrig var der tale om, at køerne, grisene, kraftfoderet eller kornet ikke var betalt. Moderen havde sagerne i orden. Moderens enorme arbejdsmod og dygtighed overvandt alle vanskeligheder. Ren og pæn viste hun sig altid, og rene og velholdte skulle børnene også være.

Der var selvfølgelig den ting for børnene, at de skulle ud at gøre nytte, så snart de kunne. Hvad moderen lagde til side, beholdt hun for sig selv. Men det sås på alt i husmandshjemmet, at hun havde store midler i hænde, og hun forvaltede dem med modernisering af stalden.

En følgende sommer blev kostalden restaureret med moderne grebning og plads til tre køer. Svinestien ligeledes, og et rum til svin blev indrettet i laden. Så nu var der to hold svin i opdræt.

Det hændte, at moderen var uheldig og fik handlet sig nogle syge grise til; men også disse trivedes ved god pleje, dyrlæge og gode råd fra naboerne.

Den næste sommer præsterede moderen at bygge et nyt vaskehus. Det blev tilbygget det nye hus og strakte sig vesterud i haven over mod diget. Vaskerummet var op til stuehusets vestfacade og blev således også forgang til køkkendøren. Brønden med pumpen stod nu ved rummets bagvæg, og da afløbet samtidig kom i orden, skabte moderen sig det ideelle vaskehus.

Endvidere var der brændselsrum, hønsehus og et lille toilet. Vaskekedlen stod i nærheden af pumpen og meget bekvemt kunne Barnet fylde vand i denne og i kar.

Tøj indleveredes til mandag inklusive. Moderen vaskede om tirsdagen, tørrede tøj om onsdagen, strøg torsdag og tøjet var færdigt til udlevering om fredagen, og det svigtede vist aldrig, så nogen kom til at gå forgæves efter deres rene tøj.

Den store orden, der skulle udvises, udførte hun, og regnskabet forstod hun sig på og ingen andre havde indsigt i det.

Bruget med køer, grise og høns blev stadig passet med omhu. I flere perioder var moderens køer de højstydende pr. ko af leveret mælk til mejeriet. Mejeriregnskabet viste det.

Moderen vaskede også almindeligt linned, og hun fik en større kundekreds med vasketøj. Mejeristerne, ofte 4, var faste kunder, og der var mange andre. Vasketøj, bryst, flipper og manchetter kom langvejs fra, og den sobre behandling af vasketøjet gav mange og tilfredse kunder.

Moderen betalte for at få drevet de 3 tdr. land. En mindre gårdmand påtog sig at behandle jorden med sit hestespand.

Foråret 1904 kom. Faderen tog plads som kreaturpasser på en gård i Hyllede og blev ude om natten. En søn af den gårdmand, som passede husmandens jordlod, ytrede, at de hos Jens Frederik, hvor han tjente, havde brug for sådan en dreng som Barnet til at være

behjælpelig med kørerne.

Moderen i husmandshjemmet var ude hos Peter Hansen i Hyrdehuset, en mindre jordbruger, for at formå ham til - med sit hestespand - at udføre forårsarbejdet på det lille husmandslod på 4 tdr. land. Peter Hansen lod sig overtale og behandlede de små skifter med plov, harve og tromle.

Samtidig fæstede moderen sin tiårige Dreng til gdr. Jens Frederik Jensen, Jyderup, hvor han skulle hjælpe til, som han bedst kunne.

- Nå, min dreng, nu er du jo 10 år, og Peter Hansens Johannes, der tjener hos Jens Frederik i Jyderup, skulle se at få fat i en tjenestedreng, der kunne hjælpe til med kørerne og sådan; det er nok en plads for dig, ikke?

- Hvor længe skal det vare? spurgte Drengen.

- I sommer, var moderens svar.

- Jeg har talt med skolen; du kan godt få lov at blive i skolen her, skønt den plads bliver i et andet sogn, og det skal jo kun være for sommeren.

Dermed var sagen afgjort.

Maj-dagen kom: forsommersolen skinnede, og vejret viste sit milde ansigt.

Bort fra hjemmet på vej til sin første plads hos fremmede gik den lille. Han medførte sine få ejendele, et sæt tøj og lidt skolebøger i en åben spånkurv med to hanke, og for at byrden ikke skulle blive for tung, bar han kurven i en snor over nakken.

Det var en aftale med Johannes, der var forkarl, at Drengen måtte have sit pæne tøj i karlens kuffert, og der blev det opbevaret. Ved siden af kufferten stod kurven, som så rummede Drengens samlede småting.

Drengens første indtryk af de nye omgivelser var karlekammeret, der var i den sydlige ende af den østre længe med et vindue ud til gårdens prydhave, et lille vindue vendte ud til gården, hvor også døren var, og gulvet var stengulv, bestrøet med fint sand.

I Kammerets nordvæg var to senge. Den ene var til forkarlen. Andenkarlen Peter og Drengen skulle dele den anden. Forkarlen havde skab og kuffert, og andenkarlen kun kuffert og skrin; når dertil nævnes et bord og et par stole, som havde plads ved vinduet mod haven, er hele kammerets inventar medtaget.

Det var en søndag, Drengen kom, og da det var hen ad aften, var der intet at lave, så han fik god tid til at se sig om.

Så gav han sig til at tegne en hest på et stykke papir, som lå på bordet. I det samme kom gårdens døtre, den attenårige Inger og den trettenårige Karen, der gik en lille rundtur i den nyordnede have, hen til det åbentstående vindue, og Karen stak hovedet ind ad vinduet og så på Drengen. Hun opdagede straks hesten og udbrød:

- Men - Drengen kan jo tegne!

Jens Frederik var en svær mand, lidt mild og stille af væsen; han var enkemand, og foruden de to døtre havde han en lille søn, Lars, der var fire år den sommer. Jens Frederik havde en husholderske, en ældre kvinde, der med iver varetog det huslige arbejde.

Jens Frederiks gård var en firelænget gård. Alle udhusene var opført i bindingsværk og havde lerklinede, hvidkalkede vægge, og taget var strå.

Stuehuset var nyt, fritliggende, opført af røde mursten og tækket med skifer, og det lå med facaden mod syd. Gik man vejen fra karlekammeret langs den østlige længe, kom man først til vognrummet for de pæne vogne. Derefter til et huggehus og et brænderum, og før sammenbygningen med den nordre længe, fandtes gårdporten, den eneste adgang til gården fra gaden.

I gårdportens sydside stod en gammel fjedervogn og fyldte den halve portplads, så denne adgang til gården var kun for gående. Kørende måtte uden om prydhaven og ind i gården ad det sydvestlige hjørne.

Ved gårdporten havde lænkehunden sin plads, og den havde sit soverum i selve udhuset. I portvæggen førte en dør ind til hønsehuset, og hønsegården var langs den nordre længe. Her var også frugthaven, med mange gamle frugttræer.

I den midterste del af den nordlige længe var fårehus og nogen ladeplads, og så kom man til stalden. Ungkvæget stod i halvmørke i de gammeldags båse, hvor kvierne stod bundet til pæle, der var slået i jorden og sømmed til stolperne, der bar loftet. Krybbene var af træ, og gulvet brotlægning. Den egentlige kostald var mere moderne og beliggende i gårdens nordvestlige hjørne.

Kørerne stod i to rækker, og der var to fodergange. Gange, krybber og grebning var af cement, og der var god plads.

Så kom foderloen og hestestalden, hvor der også var god plads. Resten af den vestlige længe var lade og lo, og her lå en udbygning mod vest, hvor tærskeskeomgangen var. Denne tærskeskeomgang var en seværdighed. Stjernehjulet var et mægtigt træhjul, der gik oppe under loftet, og som ved udveksling satte tærskemaskinen i gang inde på loen.

Ved gårdens vestside lå møddingen ud for staldene, og svinehuset lå for sig selv bag møddingen. Ud for lade og lo var stokkehaven, og ved indkørselen til gården uden om haven stod en bod, hvor markredskaberne var opbevaret.

Jens Frederiks gård var på ca. 60 tdr. land, velholdt og veldrevet.

Skellet til naboernes marker var en høj grøftevold med vundet gærde af piletop, som blev taget af de mange lavstammede popler, der også var en rigdom af grøftevolden. Nærmest ved gårdens vestside lå toften, der havde grøftevold på nord- og sydsiden, og den sydlige grøftevold havde en rigdom af blomstertræer, der bar gule og blå blomster.

Toftens vestende endte i Mosen, og ved det nordvestlige hjørne var en lille skov, Lunden. Sognevejen løb langs med markens vestside et stykke, hvorefter den gik tværs gennem gårdens jorder. Ved drejningen lå et lille hus med tilliggende trekantet have; her boede Peder Gudmundsens mor, der var enke.

Kort efter drejningen var på vejens nordside en hævning i terrænet, og her lå møllen, som ejedes af 3-4 landmænd, som så skiftedes til at male deres korn. Ved møllens vestside var en stor mergelgrav med anselig vandmængde. Lige som toften endte markerne nord for sognevejene i mosen Store Lyng.

Men markerne syd for vejen havde de høje grøftevolde med gærde og popler på de øvrige tre sider. Fulgte man markskellet i vest sønden ud, kom man til en lavning og her var en tæt bevoksning af el, ask og birk, kaldet Tykningen. Bag denne fortsattes agrene mod syd i et rektangulært jordstykke (14 tdr. land), der benævnedes Bagmarken.

Store Lyng havde dybe grave i udkanten flere steder, fordi man hvert år lavede tørv; men længere ude var siv og halvgræsser i rig vækst og dannede en tueagtig bevoksning, der nok var til at færdes i, skønt det somme tider måtte ske i spring. Pil og birk groede frodigt, så her var et udmærket opholdssted for mosens fauna.

En anselig bæk skar gennem Store Lyng og gjorde skel mellem Kongsted- og Faxe Sogn, og de Jyderup lodsejere havde deres part i Mosen vesten for vandløbet.

En anden ting markerede også, at man kom fra et sogn til et andet, nemlig vejene, både den, der løb norden om mosen, og den, der løb sønden om den, tværs gennem Jens Frederiks mark. I Faxe sogn var vejene nemlig hvide af det materiale, man brugte til at holde dem i stand. Det var affald (kalkbatner) fra Faxe Kalkværk.

I det gode sommergejr var de hvide veje meget behagelige, men i regn og søle blev de gule og fedtede, og Drengen fik vejene at se i de forskellige skikkelser, da han skulle gå i skole fremdeles i Kongsted, eftersom der ikke var videre grund til at flytte til Hovby Skole, hvor vejen omtrent var lige så lang. Drengen skulle i skole de tre dage om ugen, nemlig tirsdag, torsdag og lørdag. Datteren, Karen, gik i Hovborg Skole de andre tre dage i ugen, og der var således en lille hjælp i arbejdet hver dag.

Nu skulle så Drengen til at gøre fyldest i sin nye plads. Om morgenen kom han i klæderne sammen med karlene. Det første arbejde, mens køerne var inde, var at muge, og her var han behjælpelig efter bedste evne. Da kvierne kom på græs i mosen, var hans morgengerning at flytte dem. Skulle han så i skole, måtte han af sted straks efter morgenmaden, da vejen var lang.

Var det fridag fra skolen, var hen behjælpelig med at fodre. Husbond var manden for det hele. Han gav køerne kraftfoder o.s.v., så kunne Drengen kravle op på stænet og vælte halm ned og være med at dele den om.

Lidt senere blev det den grønne rug og kløver, der skulle bæres ind, og så skulle der strøs under køerne, før de skulle have daghvil og nattehvil.

Da køerne senere kom på græs, skulle de flyttes til bestemte tider, og det kunne Drengen nok betros af og til. Ellers havde han jo kvierne i mosen; de skulle også vandes to gange daglig. Ved siden af en dyb tørvegrav stod et kar, og med en øse, en spand med et langt skaft af træ, skulle karret fyldes, og det var ret svært for Drengen. Men han måtte jo tage lidt ad gangen, og så gik det.

Når Johannes kom hjem fra marken med hestene til middag eller aften, var Drengen gerne med til at spænde fra, og da han kaldte buggjorden for buggrimen, benævntes nævnte på seletøjet altid ved at forkerter navn den hele sommer. Men det hele var meget godmodigt.

Karl Jensen var slagter og handelsmand i Kongsted. Han handlede lidt rundt om, og Jens Frederik var gavmild og godgørende mod handelsmanden. Han fik således en gammel hest af russertypen på græs hos husbond. Den var mager og grå, hvilket viste, at den havde været på knap kost i lang tid, og farven, at den i sin ungdom havde været en smuk skimmel. Denne hest havde om dagen sin plads hos kvierne i mosen, og Drengen tog den med om morgenen og hentede den hjem om aftenen. Den var så skikkelig, at den godt ville stå stille ved grøftevolden, mens drengen kravlede op på dens ryg. Så ville den helst gå, og den gik lidt stivbenet, hvilket gav en urolig gang.

Da Drengen engang syntes, at det gik for langsomt, ville han gøre holdt ved en poppel og tage en kvist at svippe hesten med. Omsider opdagede hesten, hvad der var i vente, og begyndte at lunte af sted, så Drengen fik nok at gøre med at holde sig fast. Så endte rideturen på god måde med klap på hestens mule og hals.

Høsten kom, og vi fik særlig travlt. Et par medhjælpere var med i hele høsten, nemlig Peders mor og Lars Mikkelsen, som havde sit hjem ved vejen nær skellet sønden om mosen.

Arbejdet blev udført meget omhyggeligt og var udpræget lystbetonet. Drengen var med hver dag, da skolen havde ferie i august måned. Der blev hugget for med leen på alle skifter, og der blev gjort god plads til maskinerne, slåmaskinen og aflæggeren. Drengens meste arbejde bestod i at slæbe neg sammen til husbond, der satte hobe i lange rækker, som tog sig smukt ud.

Når høstfolkene tog fat med god vilje og evne, var det meget kærkomment, når husholdersken kom ud i marken med en mægtig madkurv og en stor dunk med »gammelt øl«. I det gode høstvejr nød man frokosten og midtften (eftermiddagsmad) ude i høstmarken. Man lejrede sig nu ved en hob og spiste af den lækre mad med god appetit, og ikke mindst eftertragtet var det »gamle øl«. Det var hjemmebrygget og havde ligget i store ankre i gårdens kælder i tre måneder, og før det serveredes til måltiderne, tilsattes det ekstra sukker.

Da man senere kom til at køre ind, kunne de gamle længer kun rumme en lille del af den rige høst, og derfor sattes stok efter stok i stokkehaven. Husbond var her mesteren, i smukke kegler sattes den ene stok efter den anden, og Drengen »tog fra« og lagde neg til husbond. - Neg, der har stået i samlet hob, har sneb, d.v.s. et knæk i roden, og negene, der sattes i stok, skulle vende med snebet nedad; Drengen fik hurtig føling med den metode, så negene blev lagt hen til husbond, som de omtrent skulle ligge, hvilket vakte - om end stiltiende - tilfredshed hos husbond og glæde hos Drengen.

Efter aftensmaden en god høstdag blev folkene siddende inde ved bordet, til det begyndte at blive mørkt. Så kom gerne Jens Frederiks lille søn Lars hen til sin far og sagde:

- Spil lidt, far!

- Ja, så hent harmonikaen da. Og han kom med instrumentet. Jens Frederik spillede meget smukt, og det var de revy- og dansemelodier, som var populære på den tid. De unge sang med en gang imellem. »Så - det ikke skulle være pokkers, man ikke engang kunne hugge sig et stykke løjtnant i en kentonnement...«. Der havde været manøvre på egnen, og der fra ovennævnte visestump.

Når gødningen skulle køres ud, havde man »møggilde«. Det bestod i, at de bønder, som tilsammen ejede møllen, kom med deres hestespand og behørigt mandskab, og så gled gødningen læs efter læs i en hurtig skridende række ud på marken. Der var ofte to til at lukke af, så i løbet af et par dage var møddingen tom.

Peter kørte imellem (hjemad med tom vogn og udad med læs). Så hændte det, at et spand tog magten fra Peter; han faldt af vognen, og hestene for i vildeste fart hjemad.

Ejeren havde imidlertid hørt, hvad der var på færde. Han ilede ned på vejen, og med stor konduite standsede han de løbske heste, så ingen skade skete.

Om lørdagen havde Drengen været hjemme i sit hjem, og han havde fået tre grev moltke pærer, som var lagt til side i Johannes' kuffert. Da han om aftenen om mandagen ville se til dem, var de der ikke. Så måtte Peter bekende, at han havde taget dem, men fortsatte han: - Jeg fik dem ikke smagt; for da jeg faldt af vognen og blev slæbt med, blev de helt maset i mine lommer.

Hos Jens Frederik var der ellers en rigdom af frugt, som enhver efter tid og lejlighed kunne nyde. Æbler, pærer og blommer måtte frit tages uden for arbejdstiden. Der var frugt på bordet om aftenen, og den, der fik bragt mad ud i marken, fik frugt som dessert.

Den ene tjeneste var den anden værd. Nu var Johannes med heste og vogn til »møggilde« hos de gårdmænd, og det tog også et par dage hvert sted, så han var borte i mange dage. Det kunne ske, at man kom lidt sent hjem fra møggildet, fordi man efter endt arbejde fik lidt rigeligt med punch. Jens Frederik ville have sit spænd hjem i ordentlig tid, og Johannes handlede efter husbonds ønske.

Ved vandposten stod et stentrug, hvor hestene blev vandet; men i de varme sommerdage var det badekar for den lille Lars. Han sad i timevis på kanten og pjaskede i vandet med de bare ben.

Duerne og spurvene var også flittige gæster ved vandtruget, når så også folkene f.eks. vaskede hænder ved vandtruget, var det ikke så rent vand, hestene blev budt. Men man pumpede altid, når hestene skulle drikke.

Når høstarbejdet var så fremskredet, at alt korn var mejet og bundet, holdtes det lille høstgilde. Alle gårdens høstfolk bænkedes sig, når aftenen kom, i den store stue, og aftensmaden bestod i chokolade og æbleskiver i rigt mål og mængde til enhver, så alle gik velforsynet fra bordet.

Men når alt kornet var i hus, holdtes det store høstgilde. Så samledes alle, der havde været med i gårdens arbejde. Fra de gårde, der havde været med i »møggildet«, kom hele husstanden.

Efter et overordentligt aftensmåltid morede man sig på forskellig måde. Mændene satte sig til at spille kort, konerne samtalede, og de unge fik lov til at danse. Vognrummet med de pæne vogne blev rømmet, idet vognene blev kørt ud i gården, og så blev der danset.

Husbond spillede den første time, og så spillede andre på harmonikaen. Johannes kunne også spille, og senere tog en af de øvrige deltagere fat.

Drengen stod mest udenfor og kiggede ind. Men nu kom Karen og tog ham og ville danse med ham. Det blev til et par kluntede omgange mellem de andre, og så slap Karen Drengen igen.

Der var sent på aftenen atter veldækkede borde, og efter at enhver havde forsynet sig, sluttede høstgildet med høj stemning og tilfredshed fra alle deltagere.

*A. K. Larsen,
lærer i Tørring Skole, Ry*

Ikke et ondt ord...

Vogtergerningen

I de sidste to måneder af sommerhalvåret, september og oktober, fik hyrdedrengen sin egentlige og mest krævende opgave.

Så snart høsten var endt, blev kørerne sluppet løse. Der var en anselig flok. 23 køer, ca. 10 kvier og en stor tyr, som næsten var 3 år. Den var skikkelig og gjorde ingen fortrædeligheder, men ordnede sig villigt sammen med flokken. Der var rigeligt med græs i den første tid, og kørerne, der blev sluppet ud, så snart de var malket om morgenen, gik i de første timer frem over agrene i ro. Flokken foretog gerne udturen ad de østlige agre og nåede ved middagstid ud i bagmarken. Hjemturen gik så atter over mosen. Først ved seks tiden måtte kørerne komme hjem igen.

Drengen havde vogtergerningen de tre dage, han ikke gik i skole, og dertil kom hver anden søndag; Karen vogtede så de øvrige dage.

Drengens udstyr var en gammel vogterpisk, som havde kendt bedre dage. Den hyllede Drengen op og slyngede om, så den kom til at ligne, hvad den skulle. Den blev nu ca. halvanden meter lang og blev forsynet med smæld og skaft, og den blev flittigt brugt af begge vogterne.

Drengen havde en svanekniv, og med den skar han små møller, som nok så villigt snurrede på grøftevoldene ved gårdene. En god madpakke hørte også med til udstyret; men angående den fik han sin eneste irettesættelse af husbond. Maden var upåklagelig.

Pålægget var ofte røget lammekød, og det kunne drengen ikke få ned. Han tyggede og tyggede, men kunne ikke få det behandlet, så han kunne synke det, og så lod han pålægget falde på jorden, hvor han befandt sig. Det førte til, at husbond så det og sagde:

- Kan du ikke spise maden, må du tage den med hjem.

Drengen, der var opdraget i at vise respekt for brødet, gav sig bare til at græde; han forstod jo godt, at han havde gjort noget galt. - Så gentog det forhold sig ikke mere.

Ved middagstid havde kørerne ædt sig mætte, og så lagde de sig i en stor spredt klynge.

Drengen lagde sig også, og i det gode septembervejr sov han nok så sødeligt på den åbne mark.

Det hændte, at Drengen ikke faldt i søvn, når køerne tog deres hvil. Så lå han bare og kiggede op i den blå himmel med de drivende skyer, hvide og lette. Eller han sad og så mod hjemmet ud over mosen »Store Lyng«. Han kunne ikke se barndomshjemmet; det lå skjult af Ole Jensens gård, der lå lige foran. Men hvor så han det ellers tydeligt for sig: det gamle hus og nu det nye, hvor moderen arbejdede årle og sent.

Den yngste broder var hjemme. Han havde også nok at gøre. Alle vi andre var ude, faderen, den ældste af os og Drengen.

Ønskede han sig hjem? Nej, han havde det jo godt. Ingen gjorde ham fortræd, og husbond, Jens Frederik, var mild og god. Det var nok det bedste sådan.

Tankerne kredsede dog om hjemmet. Helst skulle det være noget kønt. Jo, der lå det gamle lange hus med den brede, lave skorsten.

Han Huskede, at for år tilbage var faderen ved at lappe rygningen ved skorstenen. Det var lørdag. Drengen stod på stenbroen ved stigen. Så sagde faderen:

- Kom du bare her op!

Drengen gik op ad stigen; faderen satte ham overskrævs på rygningen lidt fra skorstenen. Sikken udsigt! Det var noget helt nyt at se omgivelserne ovenfra.

Nu gik moderen med en lille rive, der også var skuffejern til kirkegården. Hun skulle op og pynte gravstederne, så de var pæne til om søndagen. Hun så alvorligt, bebrejdende op på Drengen, men sagde ikke noget.

Drengen følte, at her skulle han ikke have været. Der kom dog ingen irettesættelse senere.

Blandt flokken af køer var der altid nogen, der førte an, og det var altid de samme: de var foran for udadgående, og de var de første til at lægge sig, men de var også de første til at rejse sig og begynde hjemturen, som altså foregik i markernes vestside. Når man kom fra bagmarken og nåede over kommunevejen, kom man til roestykket, og det måtte køerne jo ikke komme i.

I begyndelsen af sæsonen gik det helt godt med at holde dem fra roerne, men da markerne efterhånden blev så overrendte, og der var småt med føde undtagen nær roeskiftet, blev det svært. Hvis man jog for voldsomt til, stak hele flokken hjemad, og det måtte ikke ske.

Drengen måtte så forte op og ned langs roestykket, og resultatet blev, at køerne alligevel fik smag på roerne. Når Drengen var ved den ene ende og havde gennet køerne bort, var andre nået ind i roerne ved den anden. Det var strenge timer for Drengen, men de har vel været lige så strenge for Karen. Sidst i oktober havde køerne raseret en ager af roestykket. Men husbond sagde aldrig noget til Drengen. Måske var han af den opfattelse, at køerne kunne have godt af at få et lille tilskud til det efterhånden magre foder, som agrene gav.

Når køerne var i nærheden af mosen, kunne de somme tider få lyst til at vove sig langt ud i mosen. Sivgræsset smagte dem, og mange af dem sank i til bugen, men frigjorde sig med stor ro op af sumpene. Fulgte de nu mosen, kom de over volden ind på toften. Her holdt køerne sig også mest til mosen; thi toften havde givet hvede, så der var kun noget at hente på grøftevoldene.

Mosen, som lå for enden af toften, var lidt højere liggende end den øvrige mose, og bunden var således fastere.

Var køerne nu kommet i ro, kunne Drengen også vove sig ud i mosen. Engang så han nogle rådyr et stykke ude i mosen. Han vovede sig ud mod dem. Det var en buk med to hinder;

men da bukken så, at den havde den bløde del af mosen foran sig, og Drengen var nærgående, gik den med sænket hoved frem mod Drengen, der straks trak sig tilbage. Bukken forstod at hævde sig.

Når køerne var i toften og vejret var godt, kunne de godt finde behag i at hvile lidt i lunden. Men de kunne også finde på at stikke i rend op mod stokkehaven, og de mest fyrige begyndte at bearbejde stokkene med deres spidse horn, og så fik Drengen travlt, for stokkene måtte ikke gøres fortræd.

Hen ad klokken seks kom køerne ind. De stod ofte i en lang række på det brede fortov foran møddingen langs udhusene, og når husbond og hans medhjælper åbnede stalddøre, ilede køerne hurtigt ind; de fleste forstod at finde deres egen bås, og da der lå kraftfoder i krybben, var de lette at binde. Der var også køer, som var beregnende og kunne fare op i en fremmed bås og sluge i sig af det foder, som var beregnet for en anden. Jens Frederik sørgede for at have flere til at hjælpe til med indbindingen, så den foregik hurtig og gnidningsløst. Den, der vogtede, skulle holde øje med, at ingen af de bageste begyndte at flå i stakkene eller kneb ud og rendte ind i gården eller haven. Så hængtes vogterpisken på plads på muren til næste dag.

Det hændte, at køerne ganske narrede Drengen og kom til at gøre skade på fremmed mands mark.

En dag i oktober, da græsset var tyndt, faldt køerne til ro i tykningen, og efterhånden havde de alle gemt sig i det tætte buskads. Drengen fandt, at det gik særlig godt, og tog stillingen med ro, indtil han hørte uro ved hegnet! Så kom forklaringen; mere end et dusin køer havde brudt gærdet ned og åd af husmand Jens Andersens roer. Jens Andersen kom rendende og tog affære. Han var meget vred, men skændte dog ikke på Drengen. Derimod gik han lige til husbond.

Her var gode råd dyre, med al kraft var Drengen med til at jage køerne tilbage, og det lykkedes også ret hurtigt. Men roemarken så ikke godt ud. At Drengen var dårlig tilpas, kan man nok tænke. Hvordan ville det gå, når han kom hjem? Han tænkte vel ikke på hyrdedrengen (Anton Nielsen), men han følte ganske bestemt den samme nød som denne. Det blev aften, og Jens Frederik var ganske som ellers; ikke et ondt ord blev sagt til Drengen, og at denne var lykkelig, kan enhver tænke. Når køerne siden kom i tykningen, var Drengen ved grøftevolden, så ulykken ikke gentog sig.

Husbond betalte sikkert husmanden godtgørelse for ødelæggelsen.

Mergelgraven ved møllen var et almindeligt vandingssted for køerne. Altid udad og ofte hjemad. Møllen var af og til i gang, når det blæste: det var en af ejerne, der skulle have et læs korn malet. Først på dagen kom en vogn med kornet og læssede af, og så kørte den igen. Gårdmanden blev da tilbage, satte møllen i gang og malede. Det var en lille opmuntring for Drengen, når en rar mand viste sig i møllens dør og havde et mildt ord tilovers til ham.

Værst for Drengen var det, når vejret var koldt og vådt. Han havde ingen tyk trøje at klæde sig i, så han kunne snart blive gennemblødt, når det regnede.

Han lærte hurtigt at beskytte sig ved at klæde sig i en gammel sæk. En flænge blev lavet midt i bunden og to flænger til, en i hver side, til at stikke armene igennem, og så trak Drengen i sin kåbe.

Ved vejen og markskellene kunne nok findes træer, som kunne give ly. Men køerne undte

ikke drengen at stå i læ, også de var dårligt tilpas og urolige, når det var ondt vejr. De ville hjem i stalden, og det var ingen let opgave at holde dem på marken, når det ublide vejr satte ind. I den kolde og regnfulde dag ville køerne ikke holde hvil på marken, men viste bare tilbøjelighed til at vende om. På sådanne onde dage fik køerne da også lov til at komme ind et par timer før, og køerne - og Drengen - var meget tilfredse med den lune stald.

Sidst i oktober blev køerne bundet ind, og hverken køerne eller vogterne ønskede det daglange ophold på marken fortsat.

En rig mand

Roeoptagningen var nu i fuld gang. Man tog roerne op med hånd og skar toppen af med en kniv. Da Drengen var kejhåndet, måtte han høre for det, og rent galt blev det, da Drengen skar sig i låret, idet han skulle skære toppen af en roe. Bukserne blev repareret af Drengens mor nogle dage senere, og såret kom sig også.

Drengen kom hjem tidlig om eftermiddagen for at hjælpe til med pasningen af køerne. Han mugged selv om aftenen. Det var ikke det store læs, han kunne køre, men stalden blev da rensat.

Til november gik Drengen glad hjemad, og han var den dag en rig mand med 10 kr. i lommen.

En aften i måneskin skulle Karen og Drengen hente varer hjem fra Brugsen. Byens ungdom stod på vejen og støjede op. Drengen var ikke så dristig ved at gå forbi dem; det mærkede Karen og foreslog Drengen at gå langs et hegn over en lille mark hjem til gården, så han undgik dem, og det gjorde han.

Karen gik derimod ad vejen og kom med i den lystige klynge. Drengen var glad for at komme hjem ubemærket. Sandheden var jo nok den, at Karen ville undgå drillerier af gadens ungdom, hvilket hun havde været udsat for, hvis hun var kommet i følge med Drengen.

Skolen

I Kongsted Sogn var skolevæsenet omkring århundredskiftet således:

1. Kongsted Skole med førstelærer og andenlærer.
2. Borup Skole (enelærer).
3. Eskilstrup Skole (enelærer) og
4. Lestrup Skole (enelærer).

I 1902 byggedes en ny andenlærerbolig med klasseværelse, og i 1910 byggedes 4 nye forskoler med klasseværelse og bolig ved de fire skoler.

Før den nye andenlærerbolig blev bygget, var der indrettet bolig til lærer og klasseværelse i den gamle skolegård, som lå neden for kirken ved vejen ad Faxe til. Lige overfor kirken var præstegården, og skolen lå således øst for præstehaven op til denne. Her lå to gamle længer, en vestlig længe og en sydlig. I sammenbygningen i sydvest var skolestue og bolig for andenlæreren.

En ung lærer, Nielsen, var andenlærer, da Drengen begyndte at gå i skole 1901. Moderen fulgte Drengen i skole, og det var i de gamle dage, da forældrene ydede gaver til læreren i form af penge. Husmandshjemmet gav også sin skærv.

Lærer Nielsen forflyttedes senere til Lestrup Skole, og Drengen fik nu en række andenlærere; Larsen, Brathlund, Hansen og Date.

Hansen blev lærer i Toksværd, og Date var i Kongsted i ca. 10 år, hvorefter han kom til Nakskov, hvor han senere blev overlærer. Han var ivrig socialdemokrat og organiserede socialdemokraterne i sognet. Han blev senere Folketingsmand.

Borup skole var en gammel skole. Lærer Andersen var lærer her og samtidig bestred han kirkesangen i Kongsted Kirke. Lestrup Skole var også af ældre dato. Før Nielsen kom, var her en lærer Povlsen. Eskilstrup Skole var derimod ny, opført omkring 1898. Før denne blev bygget, var der skole i Tornemark, hvor den gamle Lærer Jensen havde forestået arbejdet i mange år. Han lagde skolearbejdet til side, da skolen blev nedlagt, og flyttede til Skademosehuset, som lå vest for Tranemosen. Han grundlagde Kongsted Sogns Sparekasse og fastholdt ledelsen til sin høje alderdom.

I Eskilstrup Skole kom med den nybyggede skole Henrick Asmus Wurr, som bestred skolearbejdet til 1934 og boede de sidste år i Kongsted.

Førstelæreren i Kongsted var til 1906 Severin Kjær, og han var organist ved kirken. Han var molbo og hans jyske dialekt var meget iørefaldende for de sjællandske børneøren. Hans litterære interesser er bevaret i værket »Fra Stavnsbåndets Dage«. Hans grav findes ved Kirkens sydmur, hvor en marmortavle indmuret i kirkens væg bevarer hans minde.

Kjær efterfulgtes af sin svigersøn, Rørbæk, der beklædte embedet til omkring 1935; han fik straks ledelsen af Kongsted Sogns Sparekasse, der havde til huse i skolens lærerbolig.

Sparekassen fik siden sin egen bygning, og den passede Rørbæk i flere år, efter at han havde sagt skolen farvel.

Skolegangen

Drengens skolegang forløb uden gnidning af nogen art. Han var stille og flittig optaget af at yde, hvad han kunne. Han oplevede ikke at få nogen korporlig revselse af nogen lærer. Han var vel almindelig lidt, da han passede sit arbejde og ikke lavede nogen uro. Irettesættelse og klø var ellers ret almindeligt overfor flere af børnene.

Mens Drengen gik i den gamle skole, blev han flere gange af læreren løftet ud af vinduet i førstelærerens have, der stod i forbindelse med præstens have ved en låge, for at hente et lille blad, »Søndagslæsning«, som pastor Glahn udgav, og som børnene fik med hjem. Så løftede læreren Drengen ind igen.

Den nye andenlærerbolig kom til at ligge i den vestlige del af byen, på H. P. Hansens mark. H. P. Hansens gård havde ca. 80 tdr. land. Ved østsiden af gårdens jorder lå Fruens Have, ved sydsiden gjorde Marebæk skellet.

Den nye skolestue var lys og ren i sammenligning med den gamle. Der var store vinduer mod syd og ingen træer til at give skygge, som nede i den gamle skole, hvor den gamle haves træer helt skyggede.

Det sidste år i Kongsted Skole gik Drengen hos Kjær. Læreren var på det tidspunkt gammel og noget tunghør. Når han havde fortalt i den første time og sat børnene i gang i de andre, holdt han meget af at sidde med avisen højt løftet foran sig, rygende på sin porcelænspipe. Når tummelen og støjen blev for stor, for han ned og uddelte nogle knubs til de mest uartige.

Vinteren 1904-05 var Drengen hjemme; men da foråret kom, skulle hans ældre bror til at gå til præsten. Broderen tjente hos Lars Andersen i Eskilstrup, og nu kom Drengen i hans plads og var der i de følgende tre år, sommer og vinter, til han blev konfirmeret den 12. april 1908.

Da Drengen første morgen var på vej til Eskilstrup med følgeseddel og de nødvendige skolesager, mødte han Emil, der var meget overmodig. Han spurgte straks:

- Kan du noget?

- Jae, svarede Drengen.

- Ja, du skal jo da sidde nederst.

Og der satte Drengen sig.

Til drengene var der tre 6-mands borde og ligeledes til pigerne, så børnene var delt i to halvdele i klassen.

Da undervisningen begyndte, afleverede Drengen sin flytteseddel, og børnene blev hørt. Drengen kunne lidt, Emil kunne ingenting.

Vi havde tre timer i træk og derefter en times middag. Så sagde Emil:

- Nu skal vi se; i eftermiddag skal vi læse.

Vi læste også. Emil læste hurtigt og mumlende. Den næste skoledag fik Drengen af læreren anvist pladsen: Øverst på tredje bæk, og efter kort tids forløb: Øverst på anden bæk.

Lærer Wurr anbragte børnene efter dygtighed eller ordentlighed og flid; ved eksamen fik man karakter for de forskellige præstationer, og Drengen sad øverst i Eskilstrup Skole de følgende to år. Hans bror sad øverst det første år af Drengens tre år i Eskilstrup Skole.

Der var hverandendagsskolegang, ældste klasse mandag, onsdag og fredag. I de lange varme sommerdage læste læreren op af en bog for børnene. Det var gerne i den sidste time om eftermiddagen, og Drengen blev ofte søvrig og faldt i søvn, når læreren begyndte på oplæsningen.

Religionen var Drengens fundamentale påvirkning og bestod af bibelhistorie, religionen og salmevers, og hvad Drengen der fattede, glemtes aldrig.

Når lærer Wurr sluttede skolen, kaldte han Drengen ved navn, og skolen var forbi. Wurr havde god forståelse af en tjenestedrengs kår!

Lars Andersens gård

Lars Andersens gård var på 28 tønder land. Gården blev bygget af Lars Andersen, da han i sin ungdom blev gift med Peder Povlsens søster, der var datter i gården, som Peder Povlsen havde. Peder Povlsens gård blev altså halveret, da Lars Andersen og hans hustru stiftede bo.

De to udlænger var opført af kampesten, den østlige var lade og lo, vognrum og brændehus. I den vestlige var kostald, hestestald og svinestald. Stuehuset var opført af røde mursten og var den sydlige længe. Der var indkørsel til gården fra sydvest. Sommeren 1906 udvidede Lars Andersen sin husdyrplads med en længe, der sammenbyggedes med staldlængen; der blev tre svinehuse og hønsehus. Ud for enden af den nybyggede længe lå tærskgeomgangen.

Lars Andersen var jæger. Han havde selv jagten på sin gårds marker, de 28 tdr. land, og han holdt stærkt på, at ikke fremmede kom på området. Mod nordvest lå gårdens marker op til Fruens Have, en lille skov, som tilhørte greven på Lystrup.

Lars Andersens mark, der lå langs skoven, var bare en lille ager på et par skæp land, som havde bækken til skel på sin sydside. Her gik af og til fasaner, som havde et godt tilholdssted i den tætte kratagtige bevoksning, som fruens Have var i sin sydlige del. Den gamle Dr. Borre, læge i Faxe, gik på jagt alle steder, hvor han mente, at kunne tillade sig det.

Han var i jagttiden også kommet til Fruens Have, og han løsnede et par skud efter fasaner fra Lars Andersens ager. Lars Andersen ilede straks efter den ulovlige jæger, der dog hurtigt havde fjernet sig.

Lars Andersens jagtgevær var en gammel forlader, som kun han selv forstod at behandle. Når derfor jagttiden var gået ind, blev der ikke jaget efter harerne; men når vi var ude i marken for at flytte, lagde vi mærke til, hvor harerne lå. Harerne boede ofte i en græstot; en hare havde skrabet sig et leje, som den i længere tid holdt til i.

Når så Lars Andersen havde fået nys om en hare og selv havde undersøgt, at det virkelig passede, gik han ind og ladede sin forlader. Karlen spændte hestene for arbejdsvognen, og så kørte vi ud i marken. Lars Andersen blev på vognen, og karlen kørte hen i nærheden af haren, der trygt blev i sit leje, selv om heste og vogn kom i nærheden af den.

Nu gjorde vognen holdt, Lars Andersen sigtede og skød, og haren slog en kolbøtte og lå død i græsset. Hestene blev forskrækkede og for frem, men karlen var i stand til at holde dem, og så kørte Lars Andersen hjem med sit udbytte. Det var en metode, som blandt de fine jægere kaldtes »snigmord«.

Lars Andersen var i sin tid en dygtig landmand. Han havde et stort svinehold hele året rundt. Han havde et betydeligt opdræt af smågrise; der var næsten altid en so med grise. Drengen blev snart dygtig til at være fødselshjælper, når en so farede. Når en gris fødtes, skulle den straks gnides tør med rent halm og ledes (lægges) om til soen for at begynde livet ved at sutte til sig af moderens mælk.

Det var Drengens stolthed at hjælpe her, og når der efterhånden lå et dusin sunde grise, og de alle havde det godt, lyste Drengens øjne af glæde, og det manglede ikke på ros og opmuntring fra husbond.

Drengen muggede hver anden dag hos svinene. Gødningen skovledes først hen til lemmene (de små døre), og så blev gødningen taget ud ved lemmene og læsset på trillebøren og derefter kørt om på møddingen. Det var et strengt arbejde for Drengen, da trillebøren var for tung, og Drengen for lidt stærk.

Skønt husbond gav Drengen pålæg om ikke at læsse for meget og om kun at tage det på, han kunne døjje, pådrog Drengen sig en broksskade, som han døjjede meget ved, uden at nogen vidste det. Først i Drengens nittende år voksede han fra den svaghed.

Der vistes stor økonomi med fodring af svinene. Goldsørerne fik småsæd og kartofler og roer. Småsæden og kartoflerne blev kogt i store portioner i bryggerskedlen, og så var der soføde i en balje til mange dage. Når der slagtedes, blev alle indvolde og blod kogt sammen med småsæd, og så var der atter lækker soføde til mange dage.

Fedegrisenes foder var malet korn og mælk, og på et lille halvt år var de tjenlige til slagteriet.

På den tid sorteredes slagterisvinene i I og II og III klasse. Lars Andersens grise gik ofte i I klasse og gav således de gode penge hjem.

Fremmede søer fra omliggende gårde var på besøg hos ornen. Kom der nu en ny tilgang til ornen, skulle den derværende so ud, og kom ejeren ikke rettidig efter sin ejendom, kunne Drengen få den opgave at føre en so til sit hjemsted.

En vinterdag skulle han således lede en so til en nabogård. Der var hvidt af sne overalt. Soen skulle ledes ad markvejen, og det sneede stærkt. Til at begynde med gik det helt godt. Men da den skulle ledes over en overkørsel over en bæk, gik det ikke længere. Her ville soen ikke over. Da Drengen prøvede at jage på soen, sprang den i galop langs bækken, og Drengen blev slæbt med. Når soen nåede markskellet i syd, stoppede den op og løb tilbage. Sådan gik det frem og tilbage mange gange, mens Drengen blev mere og mere fortvivlet. Og over bækken ad overkørslen kom soen ikke, før husbond og karlen kom og hjalp til. Det var en ydmygende oplevelse.

Der var ca. 10 malkekøer, kvier og kalve, så der var 20 hoveder i staldene. Køerne fik en efter samtiden moderne pleje, så ungvæget og kælvkreaturene trivedes godt og køerne var yderige til at give mælk. Om vinteren fik de roer og kraftfoder. Kraftfoderet var olieker til køerne og opdrættet fik malet havre.

Lars Andersen havde ikke kagebrækker; et af Drengens stadige arbejder var at knuse kagerne til køerne. Han lå på fodergangen og bankede kager med en lille stenhammer. Drengen var jo tilbøjelig til at bruge venstre hånd, og da Karen Marie lod ham høre for det, begyndte han at bruge højre. Resultatet blev, at han slog en negl af venstre langfinger, og så fandt hammeren tilbage til venstre hånd igen.

Der var bomuldsfrøkager, solsikkeker, jordnødkager og soyaker. Kagerne hentede Drengen ned fra stuehusets loft, hvor lageret var, og hver art kager fyldtes i spande, baljer og tønder, så husbond let kunne foretage blandingen til køerne i foderloen, hvor de knuste kager stod.

Køerne blev striglet daglig i vintertiden, og det var Drengens arbejde. Det var ikke så let at holde kalvene rene; men der blev skrabet ned og strøet flittigt.

Drengen muede regelmæssigt om eftermiddagen. Om morgenen var karlen med til at rense staldene. Drengen blev snart meget betroet med hensyn til at fodre, så han udførte en væsentlig del af arbejdet og fik megen ros for sin velvillighed af husbond.

Om sommeren var der flytning og vanding af kvierne; malkevæget var på staldfodring i forsommeren. Først toges den grønne rug, så kløveren og sidst vikkelhavren. Når kløvermarken havde givet hø, og der atter var kommet græs, kom malkekøerne ud, og var vejret nogenlunde godt, lå de ude om natten i høstens måned. Så skulle de også vandes og flyttes som kvierne.

Da efteråret satte ind, kom køerne ind om natten, og de flyttedes tit, når græsset var tyndt og mindre værdifuldt.

Drengen fik også den første undervisning i malkning, og her var Karen Marie vejleder. Der blev malket tre gange om dagen.

Der var to heste. Den ældre røde var sviprumpet; hun var moder til den anden, en højrød hoppe med hvide bagsokker. Dette dyr var meget ondsksfuldt, vistnok en arv fra faderen, en Osman. Hestene var ren Frederiksborgrace. Den vanskelige hest ville både bide og slå, og for at vende den af med at slå, hængtes en sæk med pakket halm ved den bageste ende

af spiltovet mellem hestene. Denne sæk var tit i svingning. Dens nappesyge var værre. Den, der skulle til den, skulle have et vågent øje og en fast hånd.

På foderloen under og foran krybben ved den vanskelige hest stod en gammel kiste, der rummede hakkelse til hestene. Engang i den første tid skulle Drengen en sommeraften give hestene lidt foder i krybben. Han lukkede kisten op og bøjede sig ned over den for at fylde hakkelse i foderkassen. Da pludselig, uden en lyd, stak den bidelystne sit vrede bid i et voldsomt lynsnart nap i Drengens ryg.

Et smerteskrig fra Drengen! Og da han atter kom til sig selv, smertede det i hans lille ryg. Der sad et solidt aftryk af hestens tænder. Den, der har været ude for den art bid af en hest, ved, hvor smerteligt det kan være.

Så var Drengen den erfaring rigere.

Da Drengen skulle ride den gamle røde hest på græs, blev han løftet op på dens ryg, men da han kom lidt ud ad markvejen, travede den røde forsigtigt hen mod græsmarken. Det gjorde formodentligt ondt på Drengen, da hesten havde så skarp og høj en ryg. Han tabte balancen, drejede om ad venstre side på hesten og endte på jorden. Hesten stod stille, og Drengen kom snart på benene. Så fulgtes Drengen og hesten ad hen til græsset.

I egnen var der betydelige skove, der afgav brænde til husholdningerne, store og små. Der var Gavevænget, Skademosen, Tingerup Tykker, Svennerup Skov og Gunderup Skov. I januar måned holdtes skovauktioner, for nu havde skovarbejderne i tre måneder sat brænde i skovene. Der var kløve, knippet og risbunker med tykke stammer og grene i. Til disse sidste numre var Lars Andersen liebhaver. Han købte ca. 15 numre hvert år, og så blev der travlt med at skove (køre brændet hjem fra skoven). Man læssede af, idet man væltede vognen.

Skovauktionen holdtes på bestemte dage, som først var bekendtgjort i aviserne. En auktionsleder (sagfører) ledede auktionen. Han råbte numrene op og udbød dem til salg. Så bød folk, og til højeste bud blev nummer efter nummer solgt. Særlig høje bud blev givet på de numre, som skovarbejderne bød på!

I god tid gav folk sig på vej til stedet, hvor auktionen skulle begynde. Lars Andersen trak i de store støvler, som havde fåreskind indvendig. I et flot kast med hver støvle, stak han foden i, og så tog han stok i hånden og nåede mødestedet til fastsatte tid.

Når vintervejret og det tidlige forårsvejr tillod det, huggede både karlen, pigen og Drengen pinde. Risene huggedes i halv alens længde og ordnedes i bundter med halmbånd om. Så sattes bundterne i stabler og stod til tørre til sommeren kom. Sådanne bundter blev nu lagt til underlag i ladegulvet, og det øvrige brænde kom i hus, hvor man stadig kunne hente, hvad der var brug for. Brændet brugtes under bryggerskedlen til vask og kogning af soføden.

I »Store Lyng« lavedes tørv om sommeren. De lodsejere i omegnen, som ikke havde mosepart, kunne købe dyndet af en ejer og selv lave tørvene. Denne sidste fremgangsmåde benyttede Lars Andersen. I de varme sommerdage kørte husbond og karlen med to arbejdsmænd i mosen for at lave tørv. Man æltede dyndet, og det kørtes så ud på liggepladsen og fyldtes i formene. Pigen og Drengen skulle blive hjemme og passe kørerne o.s.v. Karen Marie havde travlt med at smøre mad, og Drengen og pigen skulle ud med

madkurven, hvad der var en lystbetonet tur, da den var uden for det almindelige. Drengen skulle have sin mad sammen med tørveselskabet, og vi nød med god appetit måltidet. En munter stemning rådede under spisningen, og en af arbejderne gjorde sig lystig over Drengen, der sad med en hel rundtenom i hånden.

- Hvornår mon du kommer til vejs ende med den? sagde han.

- Nu, sagde Drengen og bed en mundfuld af den anden ende af rundtenommen. Selskabet morede sig, og et øjeblik var Drengen helten. Den anden arbejder sagde til den første:

- Du skal nok ikke komme der; du må hellere tie! Men et øjeblik efter sagde han til Drengen:

- Hvem har skåret dig i hånden? Drengen begyndte at se på sin hånd og så lo selskabet ad ham. Denne gang var han ikke stillingen voksen. Han skulle uden at se på hånden, have sagt:

- Det har Karen Marie! For det skulle betyde, at hun havde tilberedt maden.

Senere vendte vi tørvene en dag, og efter endnu en tids forløb satte vi dem i røjler. Til sidst kørtes de hjem, og Drengen og pigen læssede af hjemme og kørte dem i hus.

Den sommerlige luft i mosen var vidunderlig krydret; mosens dynd, det lumre vand fra tørvegraven, sivene og halvgræsserne, lyng og pil og kæruld og mange flere planter gav luften aroma. Vibens skrig og anderappen og lærkens sang i den blå luft fuldkommengjorde idyllen.

Kosten var tarvelig. Om morgenen - når den første morgengerning, mugning og malkning, var gjort - fik vi morgenmad: en kop varm mælk og en rundtenom hvedebrød. Klokkeren 9 spistes frokost, der regelmæssig bestod af et stykke spegesild, varm meldyppelse og bart brød. I slagtetiden fik vi til frokost finker: lever, lunge, nyrer, gryn og æbler, hakket og kogt; en passende portion varmedes på panden til hver gang, og bart brød spistes til. Middagen bestod af mælkevad, grød eller sulemad til formad og som eftermad kogt eller stegt flæsk med kartofler.

I sommertiden fik vi frugtgrød af og til; men der var ikke meget sødt ved den.

Rugbrødet bagte bageren, men hvedebrødet bagte man selv. Det havde altid dejgrunde.

Om søndagen var kosten her som andre steder bedre end på de søgne dage. Efter middagshvilen fik vi en kop cikoriekaffe med en stump brød. Kl. 4 om eftermiddagen spistes midaften. Vi fik da smurt pålægsmad og en slurk af ølkruset.

Efter endt arbejdsdag bestod måltidet af te med en rundtenom hvedebrød til.

Drengen fik i vuggegave forestillingen om Gud Fader. Han sov om aftenen ind med »Fadervor« som det sidste, og da han kom bort fra hjemmet i fremmede pladser, huskede han forældrenes ord: Husk på, at Gud Fader vil os det bedste, og glem ikke at bede dit »Fadervor«.

Hos Lars Andersen var det religiøse også i forgrunden. Familien sluttede sig til Indre Mission. Ved morgenmaden læste Lars Andersen et stykke af en andagtsbog, og den regel blev nøje fulgt. Karen Marie, der ikke havde meget øre for sang, gik ofte og nynnede på de gudelige sange, som på den tid var meget brugt. »Der er solskin i min sjæl...« og flere.

I Eskilstrup var et missionshus, som samfundet havde bygget og besøgte flittigt. Husbond og Karen Marie så gerne, at Drengen gik med til møderne. Det gjorde han da også, men

efter dagens slid og i den stilhed, som var i missionshuset, faldt han i søvn, når taleren var kommet ordentlig i gang. Da Karen Marie opdagede det, sagde hun:

- Du må måske hellere bliver hjemme og læse din lektie og så gå i seng. Og sådan blev det. I skolen var den fundamentale påvirkning religionen, der bestod i bibelhistorie, lærebog og salmevers, og hvad Drengen der fattede, glemtes aldrig.

Af dagblade holdt Lars Andersen Næstved Tidende med ugebladet Noget for Alle og Kristeligt Dagblad, som holdtes sammen med en nabo. Det var Drengens bestilling at bringe Kristeligt Dagblad til nabogården efter endt arbejdsdag. Hos naboens havde de en stor gul Sanktbernhardtshund, »Thor«. I den lyse tid gik det godt nok. Når hunden viste sin vrede i kraftig gøen, og Drengen ikke turde gå nærmere, kom ejersken, Stine Jørgensen, frem og kaldte hunden til sig, og Drengen afleverede avisen.

- Du skal ikke være bange; du skal bare sige »Thor«, sagde hun.

En mørk aften kom Drengen med avisen. Hunden var vagtsom, som den plejede. Drengen gik nærmere og kaldte »Thor« og rakte sin lille hånd frem mod hunden med det resultat, at hunden gramsede sit vældige gab om Drengens hånd. Han skreg af angst, og Stine kom ud og tog mod avisen. Fra den dag af fik Frederik Post avisen med til naboen.

Der var ingen ynke eller medfølelse, hverken fra madmoder eller Stine Jørgensen, men Drengen blev dog fri for at bringe avisen.

Der var ikke stor afveksling i Drengens tilværelse ud over arbejdet, der også tog hans hele interesse. Var han blevet ledig, opsøgte han husbond og spurgte, hvad han nu skulle lave. Lars Andersen smilede og sagde:

- Du er vel nok dygtig og villig. Du kan jo strigle lidt på køerne.

Det var om vinteren. I forsommeren samlede han sten på de tilsåede agre, og senere stak man tidsler. Når gødningen blev kørt ud, læssede karlen. Husbond kørte ud og hakkede af, og Drengen strøede al gødningen.

Når høsten var kommet i hus, og stakkene stod omkring længen, blev der arbejde med at tække stakkene. Drengen lavede alle dukker til tækningen, og husbond tækkede bed efter bed, og Drengen bragte favnfuld efter favnfuld op ad stigen til husbond og fik fuld opmuntring i milde ord.

Da roekulen skulle dækkes, brugte husbond spaden og Drengen skovlen, og så kom vinteren med mange kolde ture for Drengen. Når der tærskedes, kørte Drengen hestene på den kolde tærsketomgang. Slemme frostknuder på fødder og hænder blev gerne følgen, men forårets milde vejr lægte de sår.

Efter endt dagsgerning sad man inde i stuen. Drengen lærte sin lektie og blev søvnig, hvis han da ikke kom til at tegne; men det hændte ret ofte. Tegnepapiret var papiret af tobaksposer (Obels B), som karlen røg.

En aften sagde Karen Marie:

- Prøv om du kan tegne far.

Forsøget faldt heldigt ud, og Karen Marie sagde, at det lignede, og Lars Andersen ytrede, at Drengen nok blev en Ring (kunstneren L. A. Ring). Var husbond og datteren rede en aften, kunne det hændte, at Peder Povlsens karl kom og snakkede lidt.

Der var gymnastik i vinterhalvåret i Kongsted Forsamlingshus. Karlen og Drengen gik også

til gymnastik. Drengen var kluntet i de første år, først i ungdommen lærte han noget af kunsten i den ædle sport.

Om sommeren sad karlen og Drengen og nød sommeraftenen på grøftekanten. Nabokarlen kom, eller man gik op til Peter Povlsens, hvor man så snakkede lidt med karlen. Det var »karlekammersnak« og andet, der blev drøftet, men der bundfældede sig ikke noget snavs i Drengens sind i disse år.

På sådanne aftener fik Drengen af og til et ubehageligt stik i hjertet, der ikke forsvandt, før han kom i seng og blev varmet op. Ondet havde vel sagtens sin årsag i for rigelig afkøling efter dagens travle arbejde. Karlene havde jakken på, men Drengen havde ikke en varm trøje at tage på.

Lars Andersens døtre, Louise og Karen, var syersker i Næstved, og engang de var hjemme, havde de et par veninder med. Karen Marie havde lovet selskabet kyllingesteg; men da hun ikke havde kyllinger, slagtede hun et par høns og tilberedte, hvorefter hun foregav, at det var kyllingesteg. Og selskabet var begejstret for den gode mad. Det lille trick morede Karen Marie sig meget over.

Om aftenen var der møde i missionshuset. Kandidat Kildebye, Næstved, skulle tale. En af de unge damer sagde:

- Vi vil komme i god tid, og når Kildebye går op til talerstolen, vil jeg gå lige bag efter ham, så forsamlingen kan tro, at jeg er hans trolovede. Kildebye var i øvrigt den senere kendte præst inden for Indre Mission, og efter genforeningen blev han højskoleforstander på Hoptrup Højskole i Sønderjylland.

Da de unge damer atter var taget af sted, og Karen Marie dvælede ved sine muntre hændelser, fortalte hun Drengen, at en af de fremmede damer havde sagt:

- Hvor kan jeg dog godt lide den lille dreng med de røde kinder; jeg kunne lide at knuse ham ind til mig!

Det kunne Drengen nok føle lidt vigtighed af, især da Karen Marie i tiden efter ofte gentog: Sikke dejlig røde kinder, du har.

I Drengens tre første år hos Lars Andersen var der tre karle, Kristen, en ung karl, Søren lidt ældre og den ældste, Hans, der var god ved Drengen. Og skønt Søren tilsyneladende var ren, havde han dog utøj. Det var en gruelig plage for Drengen, der jo delte seng med karlen. Det tredje år tjente Drengen sammen med Hans Hansen fra Nymark Hestehave. Hans far var ivrig missionsmand.

Drengens moder var så afgjort proper. Og Karen Marie havde sengetøjet ude den første maj, og det blev rensset, så at Drengen ikke mærkede til utøj mere. Det var en lykkelig fornemmelse.

Hans og Drengen havde det godt sammen. Det uheldige forhold, at en karl og Drengen skulle dele seng sammen, forløb uden problemer. Ingen af karlene fortalte Drengen slibrige historier. Det var kun, når karlene kom sammen, at tonen gik over i det vulgære, og det var Peder Povlsens karl, Kristian, der var snavset i sin mund, og som førte an. Hans var en meget retsindig karl. Han bad endog aftenbøn.

De første to år hed tjenestepigen Helene Povlsen. Hun var ganske ung og kun god mod Drengen. Det sidste år hed pigen Anna Pedersen, og samme udstrakte godhed viste hun også Drengen. Hun havde en søster på alder med Drengen; hun hed Tora. Da hun engang imellem besøgte Anna, og da Anna jo regelmæssigt var hjemme hver anden søndag, sagde

Anna en dag til Drengen, at hun skulle hilse ham fra Tora, og at hun syntes så godt om ham. Drengen sagde vel ikke noget videre til det; han forstod sig ikke på børnekæresteri. . .

*Min barndoms land er Sjællands Ø,
nær friske Østersø,
med frodig ager, yppig dal,
og bøgeskoven sval.
Her landevejen bugter frem
fra by til by og hjem,
af poppelpil ved vej og bo
får ladet smil og ro.*

Konfirmationen

Vinteren 1907-08 skulle Drengen gå til præst. I de fattige forhold, som de hjemlige kår bød, var der ikke noget at komme hjem efter, og det blev stiltiende næsten bestemt, at han jo lige så godt kunne blive i pladsen. Derved blev det.

Sognepræsten hed H. Glahn, og der var 33 konfirmander fra hele sognet. Der var konfirmationsforberedelse tirsdag og torsdag, skolegang som bekendt mandag, onsdag og fredag. Så kunne han bare tage fat på arbejdet uden for disse udflugter, og det gjorde han. Foråret kom, og konfirmationen nærmede sig. Den skulle stå den 12. april 1908. Karen Marie spurgte, om ikke Drengen skulle have fri, så han kunne komme hen og købe tøj. Drengen vidste det ikke, og der blev ikke købt noget. Han blev konfirmeret i broderens konfirmationstøj.

Karen Marie sagde med et smil:

- Du var jo fin!

Drengen syntes ikke, smilet var kønt.

Moderen sagde:

- Du var jo lige så køn som de andre.

Og nu var det overstået!

I kirken gik alt, som det skulle. Drengens sind og tanke var retvendt, så godt som det kunne være. Alvoren og modtageligheden stod i forgrunden under den højtidelige handling.

Han modtog ca. et dusin (13) små konfirmationskort og et større brev, der viste sig at indeholde en skrivemappe. Endvidere fik han en lille æske fra en skolekammerat; det var en urkæde i nikkel. Husbond gav Drengen en salmebog, og af vinterlønnen, 20 kr., købtes et ur. Men så var også alle gaver nævnt.

Der var ingen gæster i hjemmet. Om eftermiddagen kom præsten på besøg og dvælede en times tid. Han spurgte om, hvad Drengen skulle være, og der var tale om, at han skulle i snedkerlære.

Det kom han nu ikke, da snedkeren i Kongsted, Ejlertsen, ikke kunne tage en lærling dette år. Så fik han atter plads ved landbruget. Lars Andersen ville gerne have beholdt ham, men da der også var andre tilbud, bestemte moderen, at han skulle i plads hos parcellist Niels Chr. Andersen, Tornemark, det følgende år. Lønnen var 110 kr.

Der var afslutning hos pastor Glahn. Han havde fået den traditionelle gave af konfirmanderne - 1 kr. af småfolk og 2 kr. af velstillede.

Vi sad rundt om i præstens stue og fik kaffe, hvor vi sad. Vi sad med koppen i hånden og fik en lille kage til. Efter et ord fra præsten, var den tid forbi. Ungdomstiden skulle begynde.

Skolen havde udflugt en dag hver sommer. Et år gik turen til Præstø. En sådan tur foretoges på den måde, at de, der havde noget et køre med, kørte, og så måtte Drengen se at komme med, hvor han kunne få plads. Han fik lov at køre med mælkekusken, Peter

Hansen, Eskilstrup.

Det var et styrtende regnvejr, mens selskabet var i Præstø.

Et andet år - 1906 - var der landsudstilling i Haslev. Skolen havde udflugt dertil en af dagene (7.-22. juni), og der var meget at se.

Det tredje år var skolen i København, men Drengen kom ikke med. Armoden stak tydeligt sit fjæs frem i Drengens tilværelse.

1906 døde Kristian d. 9. Danmarks skolebørn skulle ved små bidrag lægge en sølvkrans på hans sarkofag. Drengen gav ikke noget, da moderen skulle spørges. For Drengens vedkommende sagde hun:

- Kan du bare lægge en grøn krans på din moders grav!

Så var der tavshed om den ting.

Lars Andersen havde 4 sønner, Hans, Jens, Niels og Povl, og 3 døtre, de tidligere nævnte Karen Marie, Louise og Karen. Karen Marie passede som bekendt huset hjemme og var således Drengens madmoder. Louise og Karen uddannede sig på systue i Næstved. Hans Andersen var i England og havde cigarmageri og handel fra butik. Han var gift med en velhavende englænderinde, og de havde det godt. Fruen og deres tre drenge var på ferie hos Lars Andersen en månedstid en sommer.

Jens Andersen var gift med brugsfolkenes, Hendriks og Ingers datter Anna i Jyderup. De boede de første år i Jyderup, men fik i 1906 en lille ejendom i Tingerup, hvor han kunne holde 4 køer, 2 små heste og svin derefter.

Niels Andersen blev på samme tid gift med en gårdmandsdatter i Torup og blev således også gårdmand.

Povl Andersen blev gift med en velstående plejedatter på en nabogård til Lars Andersens gård, og han blev efter lidt ejendomshandel gårdejer i Lestrup.

Da Lars Andersen blev træt af landbruget og solgte gården, boede han nogle år i et lille hus, der lå ved Eskilstrup Skole. Han døde 1912. Den nye ejer af Lars Andersens gård kaldte den »Stenagergård«. Han hed Karl Hansen og var en søn af missionær Chr. Hansen, Tokkerup.

1908-09

Da Drengen forlod Lars Andersen den første maj 1908, kom han straks i plads hos Niels Chr. Andersen. Det var en ejendom på ca. 16 tdr. land, og husets medlemmer var mand og kone, to små drenge og en ældre kvinde, Kirsten, som Niels Andersen havde arvet ejendommen af, da han i en årrække forud for sit giftermål med Dorteas havde været bestyrer hos den gamle gårdmandsenke.

En ny gård blev opført i stedet for den gamle, da Niels Chr. Andersen og hustru giftede sig. Dorteas fader, Rasmus Jensen fra Mosen, var murer, og han byggede de nye huse næsten ganske alene på en sommer.

Der var 5 køer og lige så mange kvier og kalve, 2 heste: Sus og Lise, og en del grise og et halvt hundrede høns i hønsegård. Drengen havde sit lille kammer i udhuset op til stuehuset med dør ud til gården, og han syntes godt om værelset.

Nu kaldte arbejdet dagen lang, og Drengen kunne være godt træt, når aftenen kom.

Drengen, der lige var begyndt at gå med ur, så tit på klokken den første tid, da det jo var en nyhed, og tiden følte somme tider lidt lang.

Arbejdet var alt forefaldende arbejde. Han fik i årets løb lært at harve og tromle, og da høsten var inde, skulle skræpløjes. I høsten skulle han lære at svinge mejeredskabet, og skønt han ret godt mente at kunne bruge leen rigtigt, havde han ondt ved at følge efter husbond. Kræfterne var for små.

Niels Andersen havde, sammen med en anden parcellist, anskaffet en ny slåmaskine med mejeapparat, der kunne lægge sæden af i neg. Men så skulle konen og drengen tage negene fra, og man måtte ordentlig skynde sig.

Eftersommeren 1908 afsløredes Albertis bedrageri over for Den Sjællandske Bondestands Sparekasse - det drejede sig om ca. 10 millioner. Da krakket optog de voksne stærkt,

forstod Drengen, at det var en stor ulykke for samfundet.

Da efteråret var med en lang tørtidsperiode, måtte man vinteren igennem hente vand til kreaturerne fra en mergelgrav, der lå ca. 200 m fra gården. Mergelgraven lå, hvor den gamle gård havde ligget. På en sluffe var anbragt et stort kar, og en af hestene spændtes for og trak befordringen. Ved mergelgraven øste man vandet op i karret med en spand, og for at vandet ikke skulle spildes på hjemturen, lagde man på vandet et låg, der kunne svømme. Så indtraf der en januardag et meget kedeligt uheld for Drengen. Da han vendte hesten, Lise, på vejen ved mergelgraven, gik denne søvnigt omkring. Jorden skred, og hesten faldt i mergelgraven. Den skagle ved vandkanten skred af ved hestens fald, og hesten stod i over en halv meter vand og kunne ikke hjælpes op af graven, da der var mere end en meter stejl kant fra vandspejlet op til vejens flade. Sluffen blev således stående på vejen, men hesten stod i vandet. Hvad kunne Drengen andet end skrike og græde, og husbond med fattiggårdsbestyreren og karlen Niels Peder kom til. Så fik Lise et reb om halsen, og enden af det blev kastet over mergelgraven til modsatte bred, hvor der var en opgang. Så blev Sus spændt for og trak Lise op af vandet. Hun spadserede nok så smukt op af vandet, men var jo våd.

Nu ville husbond, der var meget ilde til mode overfor Drengen, at han skulle op på hesten og ride den varm. Men bestyreren sagde:

- Lad os nu trække den hjem og gnide den lidt af med halm. Så lægger vi et dækken på, og så kan Drengen jo ride en tur.

Derved blev det. Lise var i fol, og husbond truede Drengen med, at hun ville kaste føllet.

Det hændte ikke - til stor glæde for Drengen og vel også for husbond. Da foråret kom, fik Lise et prægtigt føl.

Husbond og Drengen tærskede rug med plejle. Så lavede de tækkehalm. Drengen fik lært at svinge plejlen med højre såvel som venstre hånd foran, og man skiftede hånd uden at tabe slag. Drengen skulle slå, hvor husbond slog, og det lød meget livligt. Der blev også tærsket nogle havreneg, og Drengen skulle også lære at vende foderet ved plejlens slag.

Ellers vendte man foderet ved at klemme plejle og skaft om det og med et flot sving dreje det hele omkring. Man kunne også med hænderne samle toppen og i et sving vende 2 a 3 neg ad gangen.

Desværre fik Drengen dårlige arme. Det gjorde smerteligt ondt, når han bøjede og strakte dem. Lægen sagde, at det var leddegigt. Sandheden var nok den, at han led af vitaminmangel. - Lidt levertran kunne nok have gjort underværker! Efterhånden - efter et par års forløb - voksede han fra det.

Var kosten nøjsom hos Karen Marie, var den det ikke mindre hos Dorteia. Den søde suppe gjordes rød med rødbedesaft. Drengens sjælelige udvikling var ikke forstyrret af noget ude fra eller inde fra.

Den store skygge var dog bestandig over ham.

Afmagt

*De mange klare minder,
hvor barndomssolen skinner,
har skygge, lys og kuld og varme,
som stemmer sindet mørkt og lyst
og tvinger tanken ud i fryd og harme,
- mens hjertet atter bliver lyst.*

*O, hvem der kunne skrive,
ja, rigtig løs sig rive
og tolke nød og strid og lyster
og føre sjæle frelst i havn
igennem farer ind til livets kyster*

med livets fylde i sin favn.

*Men så står pennen stille,
hvor gerne den ej ville;
afmægtig livets lyst og kummer
kun ud i dagens lysning når;
thi hvad en enlig vildsom sjæl så rummer
i tavshed simpelt hen forgår*

— — —

Slægten

*Melodi: Som dybest brønd
Om slægten lignes ved et ædelt træ
er du en kvist med blade, blomst og frugter. -
Mens sekler svandt, det voksede i læ
af himlens forsyn, som er livets tugter.
Det træ har rod i Danmarks dyre muld,
og sund og stærk står stammen i sin vælde,
og kronen hvælver sig, af blade fuld,
og viser smukt sin friskhed, trods sin ælde.*

*Som grønne blade er da slægtens dragt;
de falmer kun, når nye frem skal skyde,
og ungdoms ynde er som blomstens pragt,
i hvidt og rødt den må vort øje fryde.
I pinesol går æbleblomst i støv,
men se, hvor blomster var, er frugten blevet,
og manddoms id er frugten mellem løv,
og slægtens træ en sommer rig har levet.*

*Vel har vort slægtstræ også visne skud;
det ligner ganske træet i vor have.
Men vildt og vissent går på dødens bud,
og træet nærer sig af livets gave.
Lad storm og uvejr gennemruske alt;
de trange kår kun langsomt fremad skrider.
Dog våren altid efter vintren faldt,
og slægtens træ skal stå til alle tider.*

— — —

Et minde

8. oktober 1948

På denne dag mindes jeg, at det er 10 år siden min mor blev begravet. Vejret var omtrent som i dag - godt oktobervejr. Frisk vind, skyflugt, blå himmel og solskin! Efterårets løvtag står i det brune. De spraglede farver pranger, men i nærmeste tid vil mere glødende farver fryde øjet, før efterårsstormen hvirvler de døende blade til jorden.

»Verden med ret ser sig i spejl på det falmende løb - «

Anderledes med blomsterne. Her er en rig livskraftig flora. Hyacinter, asters, georginer, morgenfruen bliver ved, og roserne får en skøn efterblomstring.

Frugthaven står i sin allerkønneste rigdom. Frugterne modner, ja, »Æblets kind får rødme af solens sidste kys«.

Du står i haven; det er mørkt. Aftenen kommer tidligere og tidligere. Det er stille. Et

pindsvin lister rundt og gnasker i sig; her er nok at finde i plænsens våde græs for den piggede insektæder, der næsten er altædende!

Midt i stilheden lyder et bump. Æblet løsnes fra sit voksested og synker i følge tyngdens lov til jordens favn, som tager imod alt med gavmild ro og giver fra sig igen med samme gavmildhed, om nogen vil samle op.

Skønne, stille alvorstunge oktober!

Jeg stod hin dag i mit barndomshjems have; i den tidlige formiddag greb jeg riven og rev havens gange. Jeg følte, det var sidste gang.

Mors kiste var ført op i kapellet, og i huset var der travlhed, så intet nødvendigt skulle mangle for de af familie og venner, som ville vise bedstefar og os, mors drenge, deltagelse. Mine tanker og ord ved den lejlighed står i klart minde. Dog vil jeg ikke nedskrive dem her. Så forløb dagen på regelret måde. Til mors minde: Fred over din sjæl i Herrens hånd, fred med dit støv, og fred over din grav, og Herrens fred fylde os alle!

*O, giv os dog efter striden fred
og trøst efter suk og klage,
med glæden i kvæld din miskundhed
lad krone de korte dage*

*Ja, hør os, Herre, i højen hal,
du lære os ret af nåde
at vogte på vore dages tal
og lade din visdom råde.*

Råmateriale venligt udlånt af
Hans Kristian Mikkelsen

Redaktion, tilrettelæggelse og
indskrivning
Johs. Wienberg-Larsen

2004

A. K. Larsen modtog Dronningens
Fortjenstmedalje for sin
tjeneste som organist ved
Alling Kirke i 50 år

